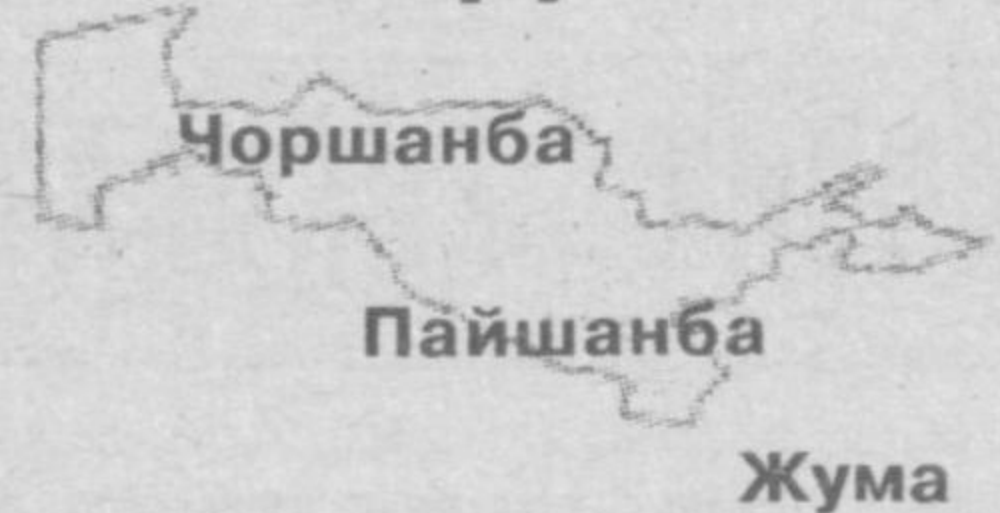

Наргиза Тўхлиева Алишер Навоий номидаги республика нафис санъат лицейининг энг қобилиятли, ижодий фикрловчи, фаол ўқувчиларидан. Унинг қатра, ҳикоя, бадийий ўйлари кўпчиликка манзур. Лицей қошидаги “Мовароуннахр” ёш ижодкорлар уюшмаси аъзоси сифатида адабий кеча, конференция, мушоираларда фаол иштирок этиб келаётир. Кўпгина тadbирлар сценарийси ҳам Наргизанинг қаламига мансуб. “Бу юксак мукофот нафақат менинг, балки лицейимиз, устозларимизнинг ҳам меҳнатларига берилган баҳо”, — дейди ёш ижодкор Наргиза Тўхлиева.

Бурҳон РИЗО олган сурат.

СЎНГГИ УЧ КУН МУЖДАЛАРИ

КЕНГАШ ЙИГИЛИШИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Миллий хавфсизлик кенгашининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишни Миллий хавфсизлик кенгаши раиси, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов бошқарди.

ЯНГИ ДАРСЛИКЛАР МАСАЛАСИ

Давлат матбуот қўмитасида бўлиб ўтган мажлисда Президентимиз Ислам Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил яқунларига бағишланган йиғилишдаги маъруза-

сида алоҳида таъкидлаб ўтилган Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини изчил амалга ошириш учун мактаб ва лицейлар ўқувчилари учун янги дарсликлар яратиш ва чоп этишни тубдан яхшилаш борасидаги масалалар муҳокама этилди.

ГЕРМАНИЯЛИКЛАР ТУҲФАСИ

Германиянинг DAAD академик алмашув хизмати Андижон муҳандислик-иқтисодиёт институти кутубхонасига иқтисодиёт, чет тилларига оид янги китоблар, аудио ва видео материалларни ҳадя қилди.

СЕМИНАР

Кеча Мирзо Улуғбек туманидаги 50-мактабда ЮНЕСКО, ОТБ ҳамда ХТВ ҳамкорлигида “Ўзбекистонда таълим ислохотларининг амалга оширилиши мониторинги” бўйича республика семинари иш бошлади. Икки кун давом этадиган семинарда кейинги йилларда “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” юзасидан қилинган ишларнинг мазмун-моҳияти гапирилиб, келажакдаги вазифалар белгилаб олинди.

БАҲОР ВА АЁЛ — ИЛҲОМУ ИЖОД

Қизларни баҳорга қиёслашади, баҳорни қизларга. Гўзаллик, нафосат, янгиланиш, ҳаёт давомийлиги баҳор ва аёл тушунчаларида уйғунлашиб кетади.

Янги мингйиллик, янги аср, янги йил — Оналар ва болалар йи-лидаги ҳукуратимиз томонидан Ватанимизнинг фидойи фарзандларига бериладиган мукофотларнинг энг биринчиси, сўлим баҳор фаслининг дастлабки кунларида Зулфия номидаги Давлат мукофоти юртимизнинг бир гуруҳ истеъдодли, дилбар хотин-қизларига бериладиган бўлди.

Аёл ва ижод тушунчалари аёл ва баҳор каби бир-бирига яқин, уйғун. Баҳор — илҳом манбаи, аёл — не-не гўзал асар дунёга келишига сабабчи бўлган муҳтарам зот. Аёлларнинг ўзлари ижодкор бўлсалар-чи?..

Мамлакатимизда баркамол авлодни тарбиялаш, билимли, ижодкор хотин-қизларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, иқтидорли ёшларнинг истиклол ғояларини амалиётга татбиқ этишдаги фаолиятини рағбатлантириш мақсадида ҳамда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 10 июндаги “Зулфия номидаги Давлат мукофотини таъсис этиш бўйича таклифларни қўллаб-қувватлаш тўғрисида”ги Фармони мувофиқ Вазирлар Маҳкамасининг “Зулфия номидаги Давлат мукофоти билан тақдирлаш тўғрисида”ги шу йил 27 февралдаги Қарори ҳамда мукофотланганлар рўйхатини кузатар эканмиз, уларнинг аксарияти бевосита таълим соҳаси билан боғлиқ хотин-қизлар эканлигининг гувоҳи бўламиз. Бу мамлакатимизда маънавият ва маърифатга эътиборнинг юқори эканлигига ёрқин бир далилдир.

Мукофот муборак!

ЗУЛФИЯ НОМИДАГИ ДАВЛАТ МУКОФОТИ БИЛАН ТАҚДИРЛАНГАНЛАР РЎЙХАТИ

Мамутова Диана Сабитовна — Қорақалпоғистон Республикаси Қўнғирот туманидаги 83-мактабнинг 7-синф ўқувчиси

Қўчқорова Ҳилола Нор-қўзиевна — Андижон Давлат университети ботаника ва экология кафедраси ўқитувчиси

Раҳмонова Навбахор Халиловна — Бухоро вилояти Шофиркор туманидаги 4-мактабнинг 11-синф ўқувчиси

Ражабова Дилфуза Шавкатовна — Жиззах Давлат педагогика институти қошидаги иқтидорли ўқувчилар лицейининг 11-синф ўқувчиси

Холмахматова Шахноза Бахтиёр қизи — Қашқадарё вилояти Шаҳрисабз тумани Алишер Навоий номидаги 102-ихтисослашган мактабнинг 7-синф ўқувчиси

Исанова Зебинисо Холмуродовна — Навоий Давлат кончилик институти қошидаги лицей-интернатнинг 11-синф ўқувчиси

Мирзакпарова Холида Тўрамирзаевна — Наманган вилояти Янгиқўрғон туманидаги 33-мактабнинг 7-синф ўқувчиси

Асқарова Гулжамол Шодмоновна — Самарқанд вилояти Каттақўрғон тумани “Ҳилол” газетасининг ходими

Зойитова Шахло Набиевна — Сирдарё вилояти Меҳнатобод тумани халқ таълими бўлимининг ёшлар билан ишлаш бўйича мутахассиси, 1-мактаб ўқитувчиси

Холмуродова Зебунисо Баходир-жоновна — Сурхондарё вилояти Са-риосиё туманидаги 4-мактабнинг 11-синф ўқувчиси

Тургунбоева Гулноза Тоштеми-ровна — Тошкент вилояти Паркент туманидаги 12-мактабнинг 11-синф ўқувчиси

Тешабоева Муҳайё Жўрабоевна — Фарғона вилояти Риштон туманида-ги 27-мактабнинг 9-синф ўқувчиси

Рўзметова Малоҳат Эркинбоевна — Хоразм вилояти Боғот тумани Бо-бур номли 1-мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси

Тўхлиева Наргиза Боқижоновна — Тошкент шаҳар Алишер Навоий номи-даги Нафис санъат лицейининг 11-синф ўқувчиси

**МУАЛЛИФ
МАСЪУЛИЯТИ**

4-бет

**«Меҳмонхона»
мизда
ҒИЁС
БОЙТОВ**

7-бет

**ИНГЛИЗ ТИЛИ
САБОҚЛАРИ**

12-бет

ГАП
МИҚДОРДА
ЭМАС

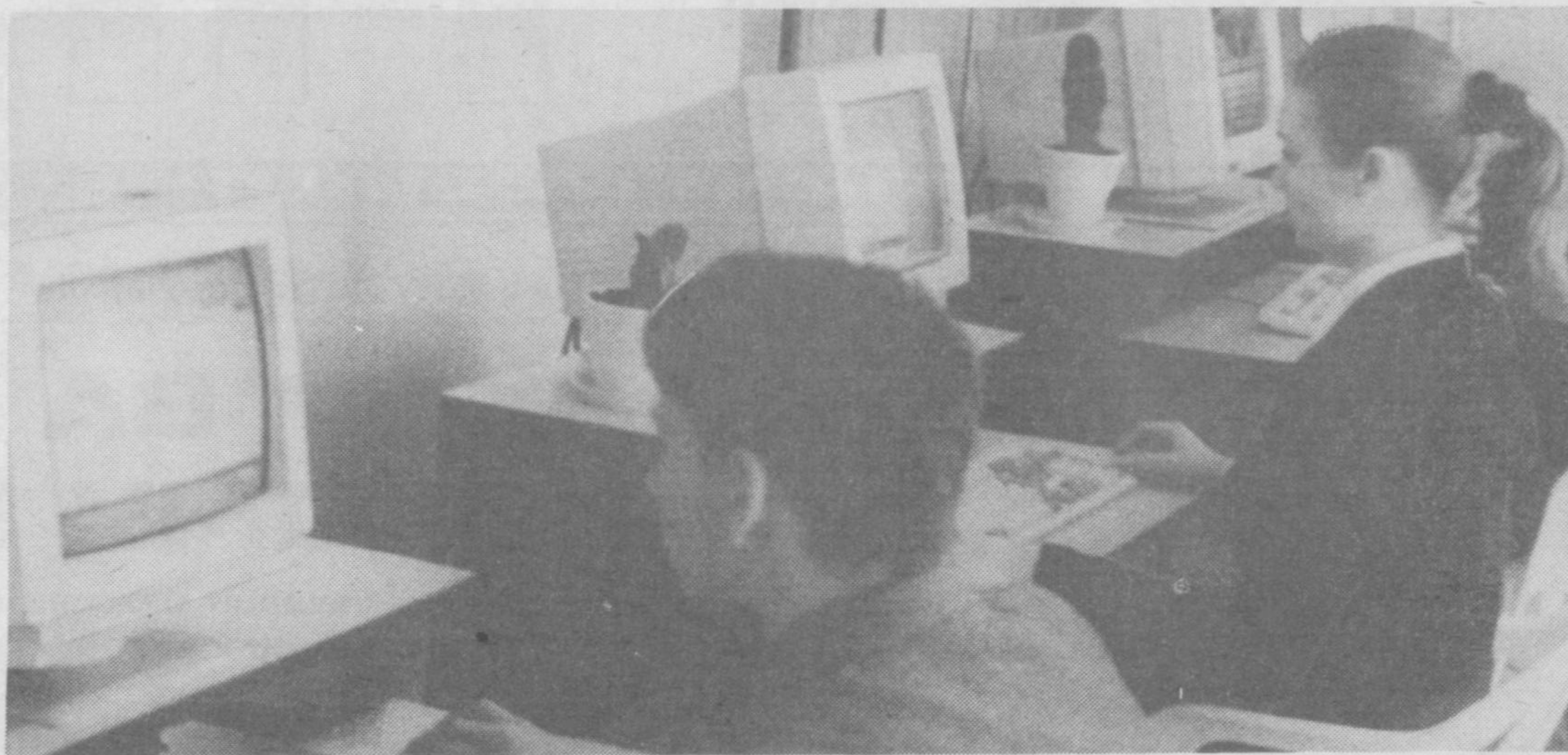
Ромитан туманида келажак авлод таълим-тарбиясига бефарқ қарамайдиган, қўлидан келгунча мактабга кўмаклашаётган кишилар ҳақида гап кетганида албатта Ҳамрой Оташев ва Аҳмад Каттаев номларини ҳам тилга оладилар. Тадбиркорлик билан шуғулланаётган бу саховатпеша инсонлардан бири Ҳамрой Оташев яқинда ўзи истиқомат қилаётган "Қўрғон — Ромитан" ширкат хўжалигидаги 25-мактаб ҳисоб рақамига 100 минг сўм келтириб топширди. Мактаб маъмурияти бу маблағни жамоатчилик ишларида фаол, намунали хулқи ва аъло ўқиши билан бошқаларга ўрнак бўлаётган ўқувчиларга стипендия тариқасида беришга қарор қилди. Аҳмад Каттаев эса

Saxovat

шахсий жамғармасидан "Қалайчорбоғ" ширкат хўжалигидаги 20-мактаб кутубхонасига умумий қиймати 30 минг сўмлик китоблар совға қилди.

Бир қараганда, бу рақамлар унчалик салмоқли туюлмаслиги мумкин. Сирасини айтганда, гап миқдорда эмас. Гап — эътиборда. Маънавияти бой кишиларгина таълим муассасаларига қўлидан келган кўмакни аямасликни келажак авлод олдидаги шарафли бурчлари, деб биладилар. Айрим замондошларимизнинг нуқул ўз фойдаларини ўйлаб иш тутаетганлиги, ўзларига серҳашам, даниллама турар-жойлар кураётганлиги, тижорат қилиб катта-катта фойда олаётганлигига қарамай мактабга озгина ҳимматини дариг тутаетганлигини ўйлаганда юқоридаги сингари саховатпеша кишиларга раҳмат айтинг, бошқаларга ибрат қилиб кўрсатгинг келади.

Жаҳонгир ИСМОИЛОВ,
"Маърифат"нинг
махсус мухбири

МАКТАБГА ЗАМОНАВИЙ КОМПЬЮТЕР СИНФИ

Taqqidmot

Байрамлар арафасида ҳомийлар ёки илмпарвар кишилар томонидан билим масканларига бирон бир совға ҳадя этилиши анъанага айланиб бораётгани кувонарли ҳолдир. Куни кеча Собир Раҳимов туманидаги 242-мактаб жамоаси ҳам ана шундай кувончли, ҳаяжонли лаҳзаларни бошидан кечиришди. Гап шундаки, ушбу илм масканига IBM русумли замонавий компьютер синфи Ўзбекистон-Туркия ҳамкорлигида ташкил этилган "O'z silm" маърифий ишлар уюшмаси томонидан тақдим этилди.

Тақдимот маросимида Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири муовини Усмонли Мусаев, вазирлик бошқарма бошлиғи Анвар Зокиров, Тошкент шаҳар халқ таълими бош бошқармаси бошлиғи Ислон Зокиров, "O'z silm" маърифий ишлар уюшмаси раиси Маҳмуд Бал иштирок этди.

—Ўзбекистон-Туркия ало-

қалари янги босқичга кутарила-япти, —деди уюшма раиси Маҳмуд Бал. —Айни кунда бир неча ташкилотлар билан маънавий-маърифий йўналишда шартномалар имзолаганмиз. Бугунги ҳаётимизни эса бу борадаги илк

қадамларимиз десак, тўғрироқ бўлади. Келажакда вилоятлардаги мактабларга ҳам ёрдам кўрсатишни режалаштиряпмиз.

—Бугунги тадбирнинг Оналар ва болалар йилида утаётганида ҳам ўзига хос рамзий маъно бор, —деди мактаб раҳбари Галина Сотимова. —Янги русумдаги замонавий компьютер синфи ўғил-қизларимизга ажойиб совға бўлди.

Тақдимотдан сўнг меҳмонлар 234-мактабда давом эттирилаётган "Олимпиада умидлари-2001" спорт уйинларига таклиф қилиндилар. Улар шу туман халқ таълими бўлимига қарашли 133-мактаб ва 119-мактаб футбол жамоалари мусобақалари финал босқичини қизиқиш билан томоша қилишди.

Қ.МАТҚУРБОНОВ

Суратларда: IBM русумли замонавий компьютер синфи тақдимоти маросимидан лавҳалар акс этган.

Равиль АЛБЕКОВ
олган суратлар.

ЁШЛАР
ТАРБИЯСИГА
ЭЪТИБОР

Ўтган йили сентябрь ойида фойдаланишга топширилган Мирзачўл туман қишлоқ хўжалик касб-хунар коллежи бугунги кунда шаҳарчадаги энг кўркем иморатлардан бири ҳисобланади. Бунгача касб-хунар лицейи маконида фаолият юритган муассаса буткул қайтадан таъмирланди ва бунинг учун 487 миллион сўмлик маблағ сарф этилди. 50 миллион сўмлик янги жиҳозлар келтирилди. Эндиликда замонавий кўринишдаги, барча талабларга жавоб берадиган касб-хунар коллежига узокданок кўзингиз тушар экан, ярқираб турган иншоот дилингизни яйратади.

"Ўқув хоналаримиз янги мебел, техника воситалари, компьютерлар билан тўлиқ жиҳозланган, —дейди

Uchrashuv

ушбу коллеж директори Бегим Соғиндиқов. —Муассасамизда олий маълумотли, билимдон ва тажрибали мутахассислар меҳнат қилмоқда. Талабалар ўқишдан ташқари турли тўғаракларга фаол қатнашишади. Уларнинг тўғри йўлдан оғишмай камол топишлари учун коллежимизда турли тадбирлар мунтазам ўтказиб турилади". Яқинда коллежда ана шундай тадбирлардан яна бири бўлиб ўтди. Вояга етмаган ёшлар ўртасида жиноятчилик, ҳуқуқбузарлик ва гиёҳвандликнинг олдини олиш мавзусида ўтказилган мазкур тадбирда Жиззах вилоят ва туман ҳуқуқ-тартибот органлари ходимлари ўқувчи ёшлар билан учрашдилар. Учрашув қизгин мунозараларга, савол-жавобларга бой бўлди. Таъкидлаш жоизки, учрашувда нафақат коллеж ёшлари, балки ён атрофдаги мактаблар ўқувчилари ҳам иштирок этишди. Бу коллежнинг таълим-тарбия муассасаси бўлиш билан бирга ҳудудда ёшларнинг маданий марказига ҳам айланиб бораётганидан далолатдир.

И.БҮРИБОЕВ

Anjuman

Ўзбекистон ва БМТ. Бири ўз мустақиллигининг 10 йиллигини кутиб олаётган юрт, бири дунё миқёсидаги халқаро ташкилот. Зеро, Ўзбекистонни БМТ билан боғлаб турган халқаро унинг мустақиллигидир.

Бундан тўққиз йил муқаддам БМТнинг Нью-Йоркдаги Ист-Ривер қароргоҳида Ўзбекистон байроғи кўтарилган эди. Мазкур сананинг тарихда қолганлиги Тошкент Давлат юридик институтида бўлиб ўтган маънавий-маърифий анжуманда яна бир қарра эътироф этилди.

Республика маънавият ва маърифат кенгашининг институт билан ҳамкорликдаги бу анжуманида Ўзбекистоннинг Бирлашган Миллатлар Ташкилоти билан ҳамкорлигига доир маълумотлар кўпчиликка маълум қилинди.

Ўз кириш сўзида республика маънавият ва маърифат

ЎЗБЕКИСТОН ВА БМТ

кенгашининг масъул котиби Аслиддин Болиев бу халқаро ташкилотнинг Ўзбекистонга ижобий муносабатини шарҳлаб ўтди. Институт ўқитувчиси Омон Муҳаммаджонов маъруза қилди. Нотиқ ўз маърузасида, "БМТ ер юзидаги халқларнинг иқтисодий ривожланиши сиёсий, иқтисодий ва ижтимоий ҳавфсизликка эришишнинг муҳим омили деб ҳисоблайди. Ҳозирда жаҳоннинг 60 фоиз аҳолиси, яъни Осиё, Африка, Латин Америкасидаги мамлакатларда яшаш учун ҳар куни 1-2 доллар сарф этилаётганлиги БМТни ташвишлантирмоқда. Тахминан 1,3 миллиард одам қашшоқликда яшайди ва ҳоказо. Ўзбекистон дунё миқёсидаги муаммоларни ҳал этишда бу ташкилотнинг фаол аъзосига айланаётганлигини таъкидлади.

Анжуманда институт ҳаётида фаол иштирок этаётган талабалар вакиллари ҳам сўзга чиқишиб, Бирлашган Миллат Ташкилотининг турли йўналишлардаги фаолиятларига баҳо беришди.

МУХБИРИМИЗ

Haftalik

ОЧИҚ ДАРСДА
ОТА-ОНАЛАР

Айни кунда илм масканларида ўқувчиларнинг билимларини ошириш, уларнинг фанларга қизиқишларини чуқурлаштириш мақсадида фан ҳафталиклари ўтказила бошлади. Жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси Амударё туманидаги 27-мактабда бўлиб ўтган она тили ва адабиёти фани ҳафталиги ҳам болаларни билим олишга даъват этадиган, ўзаро рақобат муҳитини юзага келтирадиган тадбирлардан бирига айланиб кетди.

Эътиборлиси, ҳафталик кунлари она тили ва адабиёти, қозоқ тили ва адабиёти фанлари ўқитувчилари Марям Аҳмедова, Амина Тўраева ҳамда Тозагул Сафарниёзоваларнинг дарслари кузатилди, кўрсатмалар куруллар тайёрланди, ўқув хоналари қайтадан бойитилди, адабий-бадий тадбирлар ўтказилди. Ҳаттоки, ҳафта давомида она тили ва адабиёт фанидан ўтказилган очик дарсларни ота-оналар ҳам кузатдилар. Натижада ўқувчиларнинг дарсларга, кечаларга яна ҳам қизиқишлари ортиб, ҳафталикни намунали ўтишига ўз ҳиссаларини қўшдилар. Хусусан, улуғ шоир Алишер Навоий таваллудига бағишланган адабий кеча ниҳоятда уюшқоқлик билан ўтказилди. Улар унда улуғ шоир Алишер Навоийнинг ғазаллари, туюқлари, китъа, фардларидан намуналар айтишди. Навоий ҳаётидан, "Ҳамса"нинг яратилиши, дан, "Фарҳод ва Ширин" достонидан саҳна кўринишлари намоиш қилдилар.

Ҳафталик охирида ўқитувчи ва ўқувчилар бир-галикда тайёрлаган стендлар ва кўргазмалар куруллар кўргазмаси ташкил этилди.

Роза АЛИМОВА

Tadbir

Ота-оналар фарзандлари тарбиялари билан муттасил шуғулланишяптими? Барча масъулият муаллимлар жамоасига юклаб ташланмаяптими? Таълим-тарбиядаги бўшлиқ қандай йўллар билан бартараф этилади?

Куни кеча Тошкент шаҳар Миробод туманидаги 125-мактабда "Боткент воқеалари, диний экстремизм, огоҳликка даъват" мавзусидаги ота-оналар ва маҳалла фаоллари учрашувида ана шу каби масалалар ҳам кўриб чиқилди. Учрашувни Миробод тумани халқ таълими бўлими мудири Лазиз Абдурашулов очди. У ўғил-қизлар тарбиясида оиланинг ўрни масаласига алоҳида тўхталди.

Очиғи, оила тарбия ўчоғи саналади. Дастлаб ота-оналар ўғит-насихатлари болажонлар қалбига сингди-

ЯХШИДУР АЧЧИҚ ҲАҚИҚАТ

рилмас экан, ҳар қандай таълим-тарбия самара бермайди. Қўйлиқ даҳаси участка нозирлари бошлиғи, капитан Иброҳим Парпиев ана шу каби очик ҳақиқатлар ҳақида гапириб, ўтган йили туманда 129 та жиноят содир этилгани, уларнинг аксарияти Қатортол, Тола-рик, Чинор даҳаларида рўй берганини таъкидлади.

—Ўзимизни қандай турсак фарзандларимиз ҳам шунга тақлид қиладилар, —деди мактаб раҳбари Мактуба Муллабекова. —Бунинг учун дастлаб ота-оналар билан келишиб иш тутиш мақсадида мана шундай учрашувларни тез-тез ўтказиб турибмиз.

Дарҳақиқат, бундай учрашувлар ўз самарасини бераётир. Ота-оналар ҳам ўз зиммаларидаги масъулиятларни ўзларидан соқит қилишмаяпти. Қисқаси, ота-оналарнинг фикр ва тақлифлари асосидаги учрашув кечга қадар давом этди.

Баҳодирхон ЭЛИБОЕВ,
"Маърифат" мухбири

Халқ таълими вазирлигининг навбатдаги кенгайтирилган ҳайъат мажлиси кун тартибида тўртта масала – таълимдаги ислохотларни янада чуқурлаштириш, юқори малакали педагогик кадрлар тайёрлашни тубдан яхшилаш, ўқувчилар ва ўқитувчилар ўртасидаги ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олиш, Ташхис марказлари фаолияти тўғрисидаги масалалар муҳокама қилинди.

Ислохотларни янада чуқурлаштириш чора-тадбирлари

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ҳамда 2001 йилда иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган мажлисидаги маърузасида Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг бажарилишига доир ишларга алоҳида эътибор қаратилди. Мазкур Миллий дастур асосида амалга оширилган ишларни танқидий баҳолаш, бу йўлда қандай муаммоларга дуч келингани, дастурда белгиланган мақсад ва вазифаларни тўла амалга ошириш учун яна қандай чора-тадбирлар кўриш зарурлигини аниқ белгилаб олиш лозимлиги таъкидланди.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқариш борасида 2000 йил давомида халқ таълими соҳасида салмоқли ишлар амалга оширилди. Жумладан, таълим тизимини ислох қилиш ва ривожлантириш учун ҳуқуқий шарт-шароитлар яратиш мақсадида ўтган йил давомида 23 та Низом ва намунавий Уставлар ишлаб чиқилиб, ҳаётга татбиқ этилди. Мактабгача таълимни ривожлантириш учун "Учинчи минг йилликнинг боласи" таянч дастури, "Болангиз мактабга тайёрами?" қўлланмаси яратилди, нашр этилди ва жойларга етказиб берилди.

Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартларини ўқув-тарбия жараёнига татбиқ этиш ишлари давом эттирилиб, 2000-2001 ўқув йилида 1-7-синфларда таълим-тарбия жараёни таълим стандартлари ва уларга мос равишдаги ўқув дастурлари асосида ташкил этилди. Ушбу ўқув йили учун 251 номда 17,7 млн. нусxada дарслик ва ўқув қўлланмалари чоп этилиб, умумтаълим мактаблари ўқувчиларига етказилди.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқаришнинг биринчи босқичи вазифаларини бажариш юзасидан 2000 йил давомида амалга оширилган ишлар сарҳисоб қилиниб, ўтган йилнинг декабрь ойидаги йил якунларига бағишланган вазирлик ҳайъат мажлисида, шунингдек, Миллий дастурни рўёбга чиқариш биринчи босқичининг дастлабки якуний натижаларига бағишланган вазирлик ҳайъатининг 2001 йил январдаги кенгайтирилган мажлисида кенг муҳокама қилинди. Мазкур ҳайъат мажлисларида Миллий дастурни рўёбга чиқариш борасида вужудга келган муаммоларни ҳал этиш юзасидан чора-тадбирлар белгилаб олинган эди.

Юқорида таъкидланган маърузадан келиб чиққан ҳолда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини бажариш юзасидан халқ таълими тизимида олиб борилаётган ишлар яна бир бор сарҳисоб қилиниши натижа-сида маълум бўлдики, ислохотларни янада чуқурлаштириш учун айрим долзарб муаммоларни ҳал этиш кечиктирилмоқда. Жумладан, мактабгача ёшдаги болаларнинг 83,8 фоизи таълим муассасаларига тортилмаган. Хонадон боғчалари, нодавлат таълим муассасалари ва ноанъанавий мактабгача ёшдаги болаларга таълим-тарбия бериш тармоқларини ривожлантириш суст бормоқда. "Учинчи минг йилликнинг боласи" таянч дастури асосида болаларнинг ҳар бир ёш босқичи учун ота-оналарга мўлжалланган қўлланмалар тайёрлаш кечиктирилмоқда.

Халқ таълими тизимидаги бошқарув органлари, ташкилотлар ва таълим муассасаларида давлат бюджетидан ажратилган маблағларни талон-тарож қилишга ҳали ҳам чек қўйилмаяпти. Пул маблағларининг ноўрин сарф-харажатлари, сарфлашдаги бузилишлар ва моддий бойликлар камомати бўйича аниқланган пул миқдорининг 34 фоизи Сурхондарё вилоятига, 10 фоизи Хоразм вилоятига, 9 фоизи Навоий вилоятига тўғри келади.

Жойларда хат, шикоят ва аризалар билан ишлаш бирмунча тайёрилган бўлишига қарамай раҳбарликка хос бўлмаган хатти-ҳаракатлар, таълим муассасаларидаги ноқуний ишлар юзасидан аризалар камаймаяпти. Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари бўйича шикоятлар 1999 йилда мос равишда 63 ва 52 тани ташкил этган бўлса, ўтган 2000 йилда 76 ва 66 тага етди.

Юқорида келтирилган муаммоларни ҳал этиш, Кадрлар тайёрлаш миллий дастури асосида ислохотларни яна чуқурлаштиришга йўналтирилган муҳим чора-тадбирлар белгиланди ва уларнинг бажари-

лиши назоратга олинди. Жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги, вилоятлар ва Тошкент шаҳар халқ таълими бош-қармаларига Президент Ислон Каримовнинг Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ҳамда 2001 йилда иқтисодиётни эркинлаштириш ва ислохотларни чуқурлаштиришнинг устувор йўналишларига бағишланган мажлисидаги маърузасида белгиланган вазифалардан ҳамда маҳаллий шароитлардан келиб чиққан ҳолда 2001 йилда ҳудудда таълимни ривожлантириш билан боғлиқ қўшимча чора-тадбирлар белгилаш; Кадрлар тайёрлаш миллий дастури биринчи босқичи якунларига ҳамда иккинчи босқичда амалга ошириладиган ишларни режалаштиришга бағишланган ҳудудий ўқитувчилар конференцияларини белгиланган муддатларда юқори савияда ўтказиш; умумтаълим мактаблари моддий-техника таъминоти-ни инвентаризациясига жиддий эътибор қаратиш, давлат бюджетидан ажратилган маблағларни талон-тарож қилишга йўл қўймаслик, бу борада назоратни кучайтириш; хат, шикоят ва аризалар билан ишлашга жиддий эътибор бериш, жойларда "Очиқ эшиклар куни", педагогик жамоалар билан давра суҳбатлари ўтказишни фаоллаштириш; хонадон боғча, нодавлат ва ноанъанавий боғчалар сонини кенгайтириш чораларини кўриш ва амалга ошириш каби долзарб вазифалар топширилди.

Ислохотларни малакали кадрлар амалга оширади

Ҳайъат мажлисида Тошкент шаҳрининг Чилонзор тумани ва Тошкент вилоятининг Бекобод тумани мисолида таълим муассасалари учун юқори малакали педагогик кадрлар тайёрлаш, истиқболли режалаштиришнинг аҳволи ва уни тубдан яхшилаш

лар қабул қилинди ва чора-тадбирлар белги-ланди.

Ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олган маъқул

Бунинг учун эса бу иллатларини аниқлаб олишимиз лозим. Халқ таълими вазирлигининг жойлардаги таълим бошқаруви органлари, таълим муассасалари жамоалари томонидан ҳуқуқ тартибот идоралари билан ҳамкорликда ўқувчилар ва ўқитувчилар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олишга қаратилган муайян ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, Халқ таълими вазирлиги ва Ички ишлар вазирлиги ҳамкорлигидаги режага асосан, умумий ўрта таълим муассасалари ўқувчи-ёшлари ўртасида ҳуқуқбузарлик, жиноятчилик ва ғиёҳван-длик моддаларини истеъмол қилишнинг олдини олиш бўйича барча вилоятларда йиғилишлар ўтказилди ва ўқувчи-ёшлар иштирокида содир этилган ҳар бир жиноят атрофли-ча таҳлил этилди.

Олиб борилаётган ҳамкорликдаги ишларга қарамадан Республикаимизда ўқувчи-ёшлар, шунингдек, ўқитувчилар ўртасида жиноятчилик, ҳуқуқбузарлик, ўз жонига қасд қилиш, турли хилдаги диний оқимларга кириб кетиш сезиларли даражада камаймаяпти.

Ўзбекистон Республикаси Прокуратураси берган тақдимномага кўра, 2000 йил давомида мактаб ўқувчилари томонидан содир этилган жиноятларнинг 26 фоизи Тошкент шаҳри, 13 фоизи Фарғона вилояти, 12 фоизи Тошкент вилояти мактаб ўқувчиларига тўғри келади.

Ўқувчи-ёшлар, ҳаттоки ўқитувчилар орасида ҳам турли хил норасмий диний оқимларга кириб қолиш ҳоллари учрамоқда. Масалан, Олтинсой туманидаги 5-мактаб ўқитувчилари А.Абдужалилов ва Х.Ҳайдаровлар "ҳизбут-тахрир" оқими таркибида давлат тузумига қарши адабиёт ва қассталарни тарғиб қилганликлари учун жиноий жавобгарликка тортилган. Бундай ҳолларни педагог жамоалар ўртасида сиёсий-ижтимоий, маънавий тарғибот ишларининг етарли даражада йўлга қўйилмагани оқибати деб баҳолаш мумкин.

Ўқувчилар орасида ҳуқуқбузарлик ва жиноят содир этилишининг асосий илдишлари – бу мактабларда ўқувчиларнинг давомати мунтазам назоратга олинмаганилиги, айниқ-

КУН ТАРТИБИДА: ТАЪЛИМ-ТАРБИЯНИ ТАКОМИЛАШТИРИШ

чора-тадбирлари атрофлича муҳокама қилинди. Таҳлил қилинган ҳар иккала туманда умумтаълим мактаблари ва мактабгача таълим муассасаларини ўқитувчилар ва тарбиячилар билан таъминлаш, уларнинг сифат таркибини кўтариш, мактаб ўқув режасидаги фанларни тегишли педагог мутахассисларга тақсимлаш, ўқитувчиларнинг ўқув юкмааларини шакллантириш, кадрлар ҳисобини олиб боришда муайян ишлар олиб борилганлиги таъкидланди.

Лекин шу билан бир қаторда, фаолияти ўрганилган туманларда таълим муассасаларини педагог кадрлар билан таъминлаш-ни аввалдан режалаштириш, тарификация ҳужжатларини юритиш, тегишли олий ва ўрта махсус ўқув юртлири билан уларда тайёрла-наётган кадрларни ишга жалб қилиш юзаси-дан ҳамкорлик ишларини олиб бориш, эҳти-ёж катта бўлган мутахассисликларга ўқитишга тайёрлаш ва юбориш, кадрлар кўнимсизли-гини камайитириш борасида олиб борилаёт-ган ишлар етарли эмаслиги аниқланди ва бу аҳволни Республика бўйича таҳлил қилиш зарурати туғилди.

Жойлардаги педагогика билим юр-тарининг касб-хунарсиз коллежларига айлан-тирилиши муносабати билан юқорида кўр-салган мутахассисликлар бўйича кадрларга бўлган зарурат педагогика институтлари ва университетларнинг тегишли мутахассис-ликларига қабул режасини қайта кўриб чиқиш, улар сонини ошириш, янги мутахассис-ликлар бўйича гуруҳлар очиниш тақозо этади.

Шунингдек, умумий ўрта таълим мак-таблари ўқув режаларига кейинги йилларда киритилган янги фанлар бўйича кадрлар тай-ёрлашни йўлга қўйиш; педагог мутахассис-ларнинг нафақат сонини ошириш, балки уларнинг сифатини оширишга ҳам алоҳида эътибор бериш; давлат педагогика инсти-тутларида магистрлар тайёрлашни йўлга қўйиш; илмий даража ва унвонли мутахассислар тай-ёрлаш сифатини кўтариш ва миқдорини ошириш чора-тадбирларини кўриш каби дол-зарб муаммолар ҳам ўз ечимини кутмоқда.

Ҳайъат мажлисида педагог мутахассис-ларга бўлган эҳтиёжни қоплаш, юқори малака-ли педагогларни тайёрлаш, улар малакаси-ни оширишга йўналтирилган тегишли қарор-

са мактабга сурункасига келмай, кўчаларда дайдиб юрган ўқувчиларга бепарволик билан қарашлик, мактаб маъмурияти ва синф раҳ-барлари билан ота-оналар, маҳалла қўмитаси ўртасида алоқанинг сустлиги, кўп ҳоллар-да содир этилган ҳар бир ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликни ота-оналар, маҳалла фаолла-ри ва ўқувчилар иштирокида атрофлича му-ҳокама қилинмасдан маъмурий чоралар кўриш билан чекланишлик каби иллатларда-дир.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Мах-камасининг 2000 йил 21 сентябрдаги "Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини токомиллаштириш ҳақида" 360-сонли қарори, шунингдек Халқ таълими ва-зирлиги ҳайъати мажлисининг 2000 йил 16 ноябрдаги "Вояга етмаганлар ўртасида жи-ноятчилик ва ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш ва бартараф этиш юзасидан қатъи чоралар кўриш тўғрисида"ги 24-сонли қарори айнан шу масалага қаратилгандир. Мазкур қарор-ларда барча қорхона, ташкилот, ўқув муас-сасалари ва нодавлат ташкилотларининг ва-зифалари аниқ равшан белгилаб берилган. Халқ таълими бошқарув органлари, Респуб-лика "Маънавият ва маърифат" кенгаши, Ўзе-бекистон Республикаси Хотин-қизлар қўмитаси, Давлат спорт қўмитаси, "Соғлом авлод учун" ва "Қамолот" жамғармалари, ўзини-ўзи бошқариш органлари, ички ишлар идорала-рига ёшлар ва ўсмирларни тарбиялаш, ўқитиш ишлари устидан назоратни кучайти-риш, яшаш жойларида нотинч оилаларни, тар-бияси оғир бўлган ёшларни аниқлаш, улар билан тарбиявий ишлар олиб бориш, вояга етмаганларнинг ўқишдан ташқари вақтлари-да дам олиш ва иш билан таъминлаш маса-лаларини доимий назоратга олиш каби му-ҳим вазифалар топширилган эди.

Бўлиб ўтган ҳайъат мажлисида юқорида келтирилган қарорларнинг бажарилиши, бел-гиланган тадбирларнинг амалга оширилиши ўрганилди, ўқувчилар, шунингдек ўқитувчилар орасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликка қўл уриш сабаблари, илдишларини аниқлаш, улар-нинг олдини олиш юзасидан тарбиявий иш-ларни кучайтиришга қаратилган тадбирлар белгиланди.

Hay'at majlisida

Ҳайъат мажлисининг ушбу масаласи му-ҳокамасида Республика Прокуратурасидан ҳамда Ички ишлар вазирлиги жиноятчи-ликнинг олдини олиш бошқармасидан масъул ходимлар иштирок этдилар ва сўзга чиқдилар.

Ташхис марказлари фаолиятини қайта куриш зарур

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқаришга қаратилган Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 13 майдаги "Ўзе-бекистон Республикасида умумий ўрта таъ-лимни ташкил этиш тўғрисида"ги 203-сонли қарорига мувофиқ Республика, ви-лоятлар ва туманлар миқёсида 213 та "Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва психологик Ташхис марказлари" ташкил этилган. Халқ таълими вазирлигининг 1999 йил 23 июндаги "Республика ташхис Мар-кази ва унинг жойлардаги тузилмалари фаолиятини ташкил этиш ҳамда токомил-лаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 108-сонли буйруғида қўйилган талаблар-ни бажара бориб, муайян ишлар амалга оширилган.

Ҳозирги кунда Қорақалпоғистон Респуб-ликаси Халқ таълими вазирлиги, Тошкент шаҳри ва барча вилоятлар халқ таълими бошқармалари, туман (шаҳар) халқ таъли-ми бўлимлари қошидаги Ташхис марказ-ларида 765 нафар мутахассис фаолият кўрсатмоқда. Улардан 194 нафари психол-лог, 199 нафари врач, 159 нафари дефек-толог ва 213 нафари ўқувчиларни касб-хунарга йўналтирувчи мутахассислардир.

Шу билан бирга, Республика Ташхис маркази, унинг ҳудудий бўлинмалари фаол-лиятда ўз вазифаларини бажариш бўйича жиддий хато ва камчиликларга ҳам йўл қўйилганлиги аниқланди.

Марказларда ишлаётган психологлар-нинг сифат таркиби ҳам талаб даражаси-да эмас. Жойларда ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш бўйича мутахассислар-нинг иш самарадорлиги сезилмаяпти.

Фаолияти ўрганилган барча Ташхис марказларининг ўрта махсус, касб-хунар бошқармаси, меҳнат биржалари, ишлаб чиқариш қорхоналари, хўжаликлар билан ҳамкорлик алоқалари яхши йўлга қўйил-магани, улар билан ўқувчиларни касбга йўналтириш бўйича шартномалар тузилма-гани аниқланди. Ўқувчилар билан турли уч-рашувлар, ишлаб чиқариш қорхоналарига саёхатлар етарли даражада ташкил этил-маган.

Республика Ташхис маркази томонидан ҳанузгача ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари-ни ҳисобга олган ҳолда уларни дастлабки касб-хунарга йўналтиришга ва таълимнинг кейинги босқичи — академик лицей ёки касб-хунар коллежларида ўқишга тайёрлаш бўйича услубий тавсиялар ва қўлланмалар ишлаб чиқилмаган. Аксарият Марказларда методик адабиёт ва қўлланмалар етарли эмас.

Вазирлик ҳайъат мажлиси юқорида кел-тирилган камчиликларни бартараф этиш, Ташхис марказлари фаолиятларини токомиллаштиришга қаратилган тегишли қарорлар қабул қилди. Ҳайъат мажлиси қарорлари, қайд этилган хато ва камчилик-ларни йўқотиш, берилган топшириқлар иж-росини таъминлаш мақсадида вазирлик-нинг тегишли бошқармалари мутахассис-лари ҳамда Республикадаги барча Таш-хис марказлари раҳбарлари иштирокида алоҳида йиғилиш ўтказиш, унда мавжуд муаммоларни атрофлича муҳокама этиш, аниқ чора-тадбирлар ишлаб чиқиш; вило-ятлар, туман (шаҳар) Ташхис марказлари-нинг ўз Низомларида белгиланган функци-онал вазифаларни бажаришлари устидан қатъий назорат ўрнатиш, ўз хизмат бурчи-ни сидқидилдан бажармаган ходимларга нисбатан қатъий чоралар белгилаш ва ҳуду-дий бўлинмаларга ташкилий-услубий ёрдам кўрсатиш; 2001-2002 ўқув йили бошлани-шига қадар барча мактабларни врач, ўрта бўгин тиббий ходимлар, психологлар бил-лан таъминлаш чораларини кўриш; Таш-хис марказлари фаолиятига ҳозирги зам-он таълим тизимининг муҳим таркибий қисми сифатида қараб, уларнинг моддий базасини мустаҳкамлаш, кадрлар салоҳи-ятини яхшилаш, ходимларга етарли иш шароитини яратиб бериш каби долзарб масалаларнинг ечимига қаратилди.

Ташхис марказлари фаолиятини тубдан қайта ташкил этиш бўйича тавсиялар, так-лифлар ишлаб чиқиш бўйича вазирлиқнинг махсус ишчи гуруҳи тузилди.

Ҳайъат мажлисини Халқ таълими ва-зири Рисбой Жўраев олиб борди. Унда Ўзбекистон Республикаси Президенти Де-вонининг бош консультанти Ф.Шоумаров иштирок этди ва музокаралар юзасидан сўзга чиқди.

А.БАХРОМОВ

Халқ таълими вазирлиги «Матбуот маркази» котиби

“БИР-БИРИНГИЗНИ ТУШУНИБ ЯШАНГ”

ёхуд мактабдан “ҳайдалган” бола қаерга боради?

(“Маърифат”, 2001 йил 24 январь)

Газетамизда ушбу номдаги мақола эълон қилинган, тахририятимизга унга муносабат билдирилган кўплаб хатлар келди. Кўтарилган муаммога хайрихоҳлар орасида ўқитувчилардан ташқари турли касб эгалари, ҳаттоки, уй бекалари ҳам борлиги бизни қувонтирди. Куюнчак муштариолар йўллаган мактубларда фарзанд тарбияси мураккаб

жараён эканлиги алоҳида қайд қилинган. Не бахтки, улар мақолага муносабат билдириш билан бирга мазкур муаммони бартараф этиш тўғрисида ўзларининг теран маъноли фикр-мулоҳазаларини ҳам ёзиб юборганлар. Биз айнан шу мавзуда ёзилган хатларнинг энг сараларини эътиборингизга ҳавола этаяпмиз.

ЎҚУВЧИНИНГ РУҲИ СЎНМАСИН

**Мупаррах МАВЛОНО-
ВА, А. Икромов тумани-
даги 139-мактаб раҳба-
ри муовини:**

— “Маърифат” газетасининг 24 январ 2001 йилдаги Раъно Маҳмудованинг “Бир-бирингизни тушуниб яшанг” деб номланган мавзусини мактабда жамоамиз билан ўқиб муҳокама қилдик. Муҳокамадан сўнг ҳаёлимдан кечган ўй-фикрлар билан ўртоқлашмоқчиман.

Беғубор болагим 116-мактабда ўтган. Ўшанда 7-синфда ўқир эдим. Кечагидек эсимда... расм дарси эди. Расм ўқитувчимиз (исмларини келтирмадим) менга қараб “Менга қара, ўзгариб қолибсанми, сочингни қирқибсанми, кимга яхши кўринмоқчисан? Дугоналаринг кимлар ўзи, бузук кизлар-да” дея бакира кетдилар.

Ўшандаги аҳволимни таърифлаб бера олмайман... Синфнинг фаол ўқувчиларидан бири эдим, гап эшитиб ўрганмаганман, қанийди ер ёрилсаю, кириб кетсам. Йиғлаганча уйга келдим, энди ҳеч қачон мактабга бормайман, қайси юз билан синфга кираман, деб ўйладим ва бир ҳафтача мактабга бормадим.

Дунёдаги энг меҳрибон инсоним Онажоним (Оллоҳ раҳмат қилган бўлсин) мендаги аҳволни кўриб, мактабимиз директори ажойиб инсон, ҳам устоз, ҳам актёр Рустам Абзаловнинг олдиларига мени бошлаб бордилар (Оллоҳ уларни ҳам ўз раҳматига олган бўлсин).

Меҳрибон устознинг насихатларидан сўнг мен мактабга қайтдим, лекин ўзимга-ўзим “Катта бўлсам ўқитувчи бўламан, аммо сизга ўхшаган дилдор ўқитувчи бўлмайман” деб ваъда бердим. Шу воқеага 24 йил бўлибди, умр оқар дарё экан. Йиллар ўтди...

Мана, 19 йилдан бери педагогман. Педагог ўқитувчи

эканлигимдан фахрланаман. Шу давр ичида мақоладаги воқеаларга ўхшаш воқеаларни ҳам кўрдим, лекин доимо шундай вақтларда ёшликдаги ваъдамда турдим, деб ўйлайман.

Ўқитувчи шу касбни танладими, шу номга лойиқ бўлсин. Тушунаман, ҳозирги ўқувчилар 70-80-йилларни ўқувчилари эмас, “бошқачароқ” ўқувчи, лекин шу “бошқачароқ” ўқувчининг таълим-тарбияси учун ота-она билан бир қаторда ўқитувчи ҳам жавобгар. Агар ўқитувчи ўқувчини тушуниб яшамаса, унинг руҳиятини ўрганмаса, ҳар бир ўқувчининг қалбига йўл топа билмаса, яхшиси, қалбни жароҳатламай, бошқа бирон ишнинг бошини тутиши зарур, деб ҳисоблайман.

ЁШ ЎҚИТУВЧИ АЙБДОР ЭМАС

**Г. РАҲИМОВА, ҳуқуқ-
шунос:**

— Қадрли “Маърифат” газетаси ходимлари, сизларнинг “Бир-бирингизни тушуниб яшанг” мақолангизни ўқиб чиқдим. Бу воқеа ростмана содир бўлганими ёки тўқимамми, бунинг аҳамияти йўқ. Чунки мунозара учун танланган бу мавзу шахримиздаги кўпгина мактабларда, техникумларда, ҳаттоки, олий ўқув юртларида ҳам учраб туради. Мен ёш педагогни айбламоқчи эмасман. Ўйлайманки, у ўзининг тажрибасизлигини, ўз устида кўпроқ ишлаши лозимлигини тушуниб этади. Агар ота-онаси ҳам фарзандларини камроқ эркалаб, кўпроқ устозга ҳурмат сабоқларини тушунтирсалар балоғат ёшидаги ўспиринни тўғри йўлга солиб юборар эдилар. Нима бўлганда ҳам ўқувчининг мактабда қолиши ота-онасининг ҳам, ўқитувчининг ҳам катта ютуғидир.

ТАҚЛИДЧИЛИК — ЁМОН ИЛЛАТ

**М. ЗИЯМАТОВА, Якка-
сарой туманидаги 72-
мактаб ўқитувчиси:**

— Ҳурматли “Маърифат”чилар ҳамда газетхонлар. “Мунозара учун мавзу”га мен ҳам педагог сифатида ўз фикримни билдирмоқчиман. Авваламбор муаллиф Р. Маҳмудова айбни фақат ўқитувчига ёки ўқувчига ёки бўлмасам унинг ота-онасига қўймоқчи эмас. Бу ерда гап инсонларнинг бир-бирини тушуниб яшашларида. Фурсатдан фойдаланиб, маданият ва таълим раҳбарларига илтимосим бор эди. Ҳавоий чет эл фильмлари камроқ кўрсатилса. Чунки фарзандларимиз ўзбошимчаликни, бетгаҷопарликни ўша фильмлар “қаҳрамон”ларидан ўрганишмоқда, уларга тақлид қилишмоқда.

УСТОЗ ДЕЙИШГА ОР ҚИЛАДИ

**Х. ХОЛМАТОВА, уй бе-
каси (Тошкент):**

Р. Маҳмудованинг мақола-сини ўқиб чиқиб бир фикрга келдим. Ҳақиқатдан ҳам кўпчилик ўқитувчиларда ўзни тутиш маданияти, кўпчилик олдида сўзлашиш этикаси етишмайди. Менинг ҳам 4 нафар фарзандим бор. Уларга ўқув қуроллари етказиб бериш, кийинтириш ва бошқа икир-чикирлар қанча харажат талаб қилиши ўзингизга маълум. Январ ойида 9-синфда ўқийдиган қизимга бозордан танлай-танлай 10 минг сўмга куртка олиб бердим. Қиш кунлари эмасми, кунлар жуда совиб кетди. Куртка юпқалиги сабабли, қизимнинг бўй-баста меникидеклигини инобатга олиб ўзимнинг иссиқ қадимги шуба-пальтомни кийдириб юбордим. Гўпилаб ёғаетган қорни кўриб қилган ишимдан кўнглим хотиржам бўлди. Бир пайт қизим йиғлаб кириб келди, авзойи бузук. Маълум бўлишича, бир ёш ўқитувчи барча синфдошлари кўз ўнгида қизимни изза қилибди. Яъни муаллима “Вой-бўй, намунча пальтонг катта, она хотин бўлиб кетибсан-ку” деган экан баъзи синфдошлари кулиб юборишибди. Эртаси кундан бошлаб шунча ҳай-ҳайлашимга қарамай қизим

Aks-sado

шўрлик юпқа курткада мактабга қатнай бошлади. Бир ҳафта ўтиб иситмалаб касал бўлиб қолди. Маданиятсиз ўқитувчининг бир оғиз гапи деб энди қизимга палон пулга яна пальто олиб беришга мажбурман.

ДЎСТОНА МУНОСАБАТ ВА ҲАМКОРЛИК ЗАРУР

**Карима РАЙИМҚУЛО-
ВА, ўзбек тили ва ада-
биёти фани ўқитувчиси
(Тошкент вилояти, Ўрта
Чирчиқ тумани):**

“Маърифат” рўзномасининг 24 январ сонида юқоридаги сарлавҳа остида эълон қилинган мақолада муаллиф Раъно Маҳмудова оддий, аммо аччиқ ҳақиқатни ёзган. Мақолани ҳамкасбларим ва шогирдларим билан биргаликда ўқиб, ўзаро фикр алмашдик. Марҳамат, уларнинг фикрларига қулоқ тутинг:

**Хосият ТУРЛИЕВА —
бошланғич синф ўқитув-
чиси:**

— Мен болани сира айбламайман. Бош айбдор ота-она деб биламан. Чунки ҳозирги пайтда ота-оналарнинг кўпчилиги болаларнинг таълим-тарбияси учун барча жавобгарликни бутунлай унутиб, мактаб зиммасига ташлаб қўйганлар. Агар ота-оналар маълум даражада ўз фарзандлари билан шуғулланиб, мунтазам равишда уй вазифаларини текшириб, ёрдамлашсалар жуда яхши бўларди. Бола кўча-кўйда тентираб, вақтини беҳуда ишларга, ўйинларга сарфламасди. Аксинча, китоб варақлаб, билимини янада оширишга интиларди.

**Жамшид АКИМБОВ,
9“Б”-синф ўқувчиси:**

— Бола ёшлик қилиб ўз ўқитувчисини хафа қилгани кўриниб турибди. Ўқитувчи эса ҳадеб болани тергаб, уриша-вериб ўзини ёмон кўрсатиб қўйган. Эҳтимол, ширин гапирганида бола ҳам шунга яраша яхши муомала қилган бўлармиди. Ўқитувчи кек сақлаши керак эмас. Ҳаммасини унутиб, ўз шогирдини кечирishi лозим. Бола бағритош эмас экан, акс ҳолда йиғламасди. Ўйлайманки, у устозидан, албатта, кечирим сўрайди.

**Шаҳноза ПАЙЗИЕВА,
9“А”-синф ўқувчиси:**

— Ўқитувчи билан ўқувчи ўртасида бўлиб ўтган кўнглисизликнинг барчасида ўқувчининг тарбиясизлиги яққол кўриниб турибди. Менимча, бу болага ёшлигида ота-онаси яхши тарбия бермаган ва катталарни ҳурмат қилишни ўргатмаган. Акс ҳолда у ўз

синф раҳбарига сира қаттиқ гапирмаган бўларди. Шунинг учун мен боланинг тутган хатти-ҳаракатларида унинг ота-онасини кўпроқ айбдор, деб ҳисоблайман.

**Эльвира САГИТДИНОВА,
9“А”-синф ўқувчиси:**

— Мен биринчи навбатда ота-онани айбдор, деб топаман. Негаки, улар ўз фарзандини тўғри тарбияламаган. Ўқувчи устозига нисбатан дағал муомала қилиб, кўпчилик ичида одобсизликка йўл қўйган. Ўқитувчисига гап қайтармаслиги керак эди.

**Искра ТЕН, 9“А”-синф
ўқувчиси:**

— Менинг фикримча, агар шу вақтгача бола сира ўқитувчисининг гапига кирмаган бўлса, уни менсимаса айбдор унинг ота-онаси. Иккинчидан эса унинг ўзи. Агар унинг дилида дўстлари қатори интизомли бўлиб, яхши ўқиш истаги бўлганида ўзини ҳеч қачон бундай катта тутмаган бўларди. Бола ўз ўқитувчисидан фурсатни бой бермай кечирим сўраши зарур. Ўртоқлари олдида ўзидаги салбий хислатларни йўқотишга, тенгдошлари қатори интизомли, катталарни ҳурмат қилиб, яхши ўқишга ваъда бериши лозим. Бунинг учун унга вақт бериш даркор. Ҳаммаси тинч йўл билан ижобий ҳал этилиши зарур, деб ўйлайман. Боланинг ҳам, ўқитувчининг ҳам мактабдан кетишига йўл қўймаслик керак...

**Фикрлардан аён бўла-
ётирки, бу ерда ўқувчи-
ни ҳам, ўқитувчини ҳам,
ота-онани ҳам оқлаб
бўлмайди. Айниқса,
ўқитувчининг “Бугундан
бошлаб қарорим қатъий:
ёки у кетади мактабдан,
ёки мен”, — деган фик-
рига мутлақо қўшилмай-
миз. Билимлар маскани-
да бу зиёлининг айтган
гаплари жуда ноўрин.**

**Назаримизда, аввало,
у фақат илм бериш би-
лан кифояланибгина қол-
май, кийиниши, муома-
ласи, юриш-туриши би-
лан ҳар томонлама бар-
чага ўрнатилган шарт.
Ёшлар одобни биз кат-
талардан ўрганади. Шун-
дай экан, ота-оналар,
педагоглар бола олдида
қаттиқ гапириб, ўз об-
рўларига путур етказ-
масликлари лозим. Яна
шуни унутмаслик керак-
ки, ота-оналар ҳам бола
тарбиясида ўқитувчи син-
гари жавобгардирлар.**

**Хуллас, ўқитувчи би-
лан ўқувчи орасидаги му-
носабатни яхшилаш
мумкин. Ўқувчи ўз усто-
зидан кечирим сўраши,
ўз навбатида ўқитувчи
ҳам айбини тан олиб шо-
гирдини кечирishi ло-
зим.**

МУАЛЛИФ МАСЪУЛИЯТИ

Ёш авлодга берилётган таълим-тарбия бугунги ижтимоий ҳаётнинг энг долзарб масаласига айлангани бежиз эмас. Зеро, бугун ўқувчи онгига ўқув режасидаги фанлардан етарли билим, ахборотлар мажмуи берилмаса, миллий истиқлолимиз гоёси, маънавий қадриятларимиз сингдирилмаса, у ўзи истаган орзуларига етишиш учун баркамоллик сари интилмайди. Бундан, аввало, оила, давлат, Ватан зиён кўради. Шунинг учун ҳам ёшлар тарбияси олдига ҳар бир шахс, хусусан, дарслик муаллифлари ҳам ғоятда масъулдирлар. Чунки дарслик муаллифи ўз дарслиги орқали таълим-тарбия жараёнининг билвосита иштирокчисига айланади.

Дарслик шунчаки оддий ўқув қуроли эмас. Биринчидан, таълим ва тарбия мазмунини аниқ ва амалий жиҳатдан ифодалайдиган, ўзида жамлаган энг муҳим дастуриламалдир. **Дарсликда фан бўйича давлат таълим стандарти ва ўқув режасида кўзда тутилган таълимий мақсадни амалга ошириш вазифалари баён қилиниши билан бир қаторда умумбашарий ва миллий тарбиянинг ҳамда давлат сиёсатининг мазмуни ҳам ўз ифодасини топтоғи лозим.** Ўқувчи дарсликдаги маълумотлар, топшириқлар орқали ўқитувчи томонидан бошқарилаётган дарс жараёнига кириша олади. Демак, дарслик ўқув жараёнини ташкил этиш ва фаоллаштиришда ҳам ўзига хос воситадир.

Шўро сиёсати ҳукмронлиги даврида "Қайси дарсликдан ўқиймиз?", деган савол қўйилмас эди. Чунки дарслик ягона бўлар, унинг муаллифлари ҳам ўзгармас, ўн-йигирма йиллаб "қайта нашр" тамғаси билан чоп этилаверарди. Тўғри, бу дарсликлар ўз даврида кимларнингдир "мақсад"ларига хизмат қилишга яроқли ва намунали эди. Аммо мазмунига кўра жадал суръатда ўзгараётган ҳаёт талабларига жавоб бера оладиган авлодни етиштиришга қодир эмас эди. Аниқ фанлар бўйича дарсликлар майли-қуя, ижтимоий фанлар — тарих, она тили, адабиёт каби дарсликларнинг 18-25-нашрлари яқингача ўқувчининг папкасидагана эмас, ўқитувчининг қўлтигидан ҳам тушмади.

Президентимиз таълим мазмунини дунё талаблари даражасига кўтариш борасида чинакам ғамхўрлик кўрсатиб, республикада таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асосий шартларидан бири янги дарсликлар яратиш эканлигини асослаб бердилар. Шубҳасиз, юртбошимизнинг "Хаммамизга аёнки, таълим дарсликдан бошланади. Аччиқ бўлса ҳам тан олишга мажбурмиз: деярли барча соҳада дарсликларимиз ахvoli бугунги ва эртанги кун талаблари даражасида эмас... Эски қолипда, мустабид даврда ёзилган дарсликлардан фойдаланиб, эски мафкурадан халос бўлмасдан болаларимизни янгиликка фидо қилишга ўргата олмаимиз, ахир", деган сўзларини тушунмай туриб, эски ёки палапартиш ёзилаётган дарсликларни нашр этиш миллий таълимимиз мазмуни ва вазифаларига мос келмайди. Буни тўғри англаб, дарслик ёзишга

ёхуд дарслик ёзишга киришаётган мутахассис ўз олдига қандай вазифаларни қўя билиши ва удаллаши кераклиги хусусида

жиддий илмий-методик иш сифатида ёндашаётган олимлар, услубчи ўқитувчилар сони кўпайиб бораётгани қувонарли ҳолдир. Профессор Ҳамид Неъматов раҳбарлигида тайёрланиб, бир-бирига узвий тарзда 5-6-7-синфлар учун яқинда янги алифбода чоп этилган "Ona tili" дарсликлари шу маънода муҳим янгилик бўлди десак, адашмаймиз.

Ушбу дарсликлар ҳам грамматик билимларнинг янги талқини, ҳам машқ, топшириқ, матн устида ижодий ишлашга қизиқтирувчи усуллари билан ўқувчиларни бироз шошириб қўйди. Тўғри, янгиликнинг қабул қилиниши, сингиши осон эмас. Шунинг учун ҳам муаллифлар тажриба-синов натижасида билдирилган тақлиф-истакларни пухта ўргандилар, ўқитувчилар билан учрашувларда айтилган мулоҳазаларга қулоқ тутдилар, мавжуд камчиликларни тузатдилар.

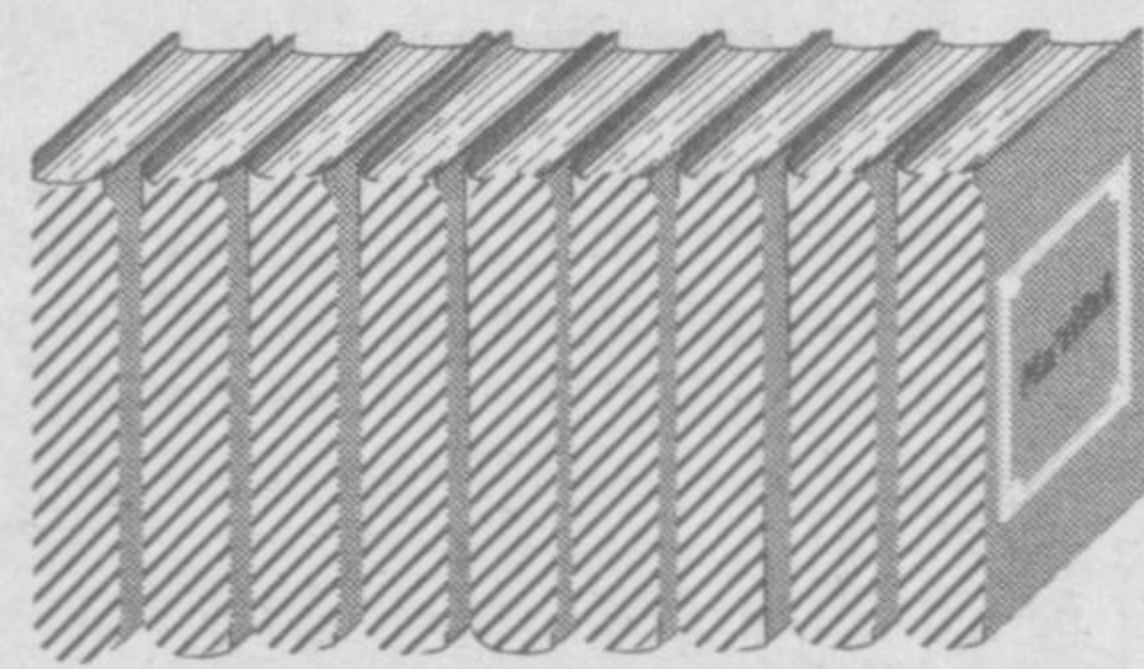
Хўш, дарслик муаллифининг масъулияти деганда нималарни тушунмоқ лозим?

Назаримда, муаллифнинг давлат ва унинг таълим тизими, жамият олдидagi масъулиятига бирламчи, асосий масъулият сифатида қараш зарур. **Дарсликнинг, биринчи галда, давлат таълим стандартларига асосланиб, унда қўйилган талабларга мувофиқ ҳолда ёзилиши учун муаллиф жавобгардир.** Иккинчидан, Президентимизнинг иборалари билан айтганда, "Дарсликда миллат фикрининг, миллат тафаккури ва миллат мафкура-сининг энг илғор намуналари акс этиши" учун муаллифнинг ўзи миллий истиқлол гоёсини теран англаган бўлиши лозим. Она тили дарслиги ёшларимизни ўз она тилларини муқаддас қадрият сифатида эъзозлашга, унинг бебаҳо сўз бойлигини пухта ўзлаштириб, тил имкониятларидан ўринли фойдаланишга, тўғри ва ифодали сўзлаш ҳамда ёзиш орқали юксак нутқий саводхонликни эгаллашга ўргатмоғи керак. Янги она тили дарсликларида муаллифлар бу масъулиятни бажаришга ҳаракат қилишган. Хусусан, 6-синф "Ona tili" дарслигидаги "Davlat tili", "O'zbek tili ildizlari", "Alisher Navoiy o'zbek tili xususida", "Ism ham husn", "Joy nomlari—tarix mulki", "Jahonshumul kashfiyot" каби ўнлаб матнларга, машқ ва топшириқлар мазмунига миллий маънавий қадриятларнинг сингдирилишида муаллифларнинг ижодий меҳнатлари борлигини инкор этиб бўлмайди.

Муаллифнинг Ватан, давлат ва жамият олдидagi масъулияти шу қадар шарафли ҳамда юксак бўлмоғи керакки, бунда шахсий манфаат, муқофот ёки лавозим илинжига ўрин қолмасин. Энг яхши дарслик муаллифига профессор илмий унвонини бериш мумкиндир, аммо шундай унвон ёки муқофот учун атайлаб дарслик ёзиб, унинг бирор хусусий ёки нодавлат ташкилот орқали нашр этилиб, ўқувчи қўлига тушишга асло йўл қўймаслик лозим. Афсуски, айрим муаллифларнинг масъулиятсизликлари туфайли чет тили дарсликлари

андозасига солинган "замонавий" дарсликлар пайдо бўлди. Буларнинг дарсликлар нашрига расман мутасадди ҳисобланган республика Таълим марказининг тасдиғисиз чоп этилгани ҳам ажабланарлидир. С.Ф. Арабованинг «Путешествие в узбек тили lande» қўлланмаси бунга мисол бўла олади.

Таълим ва тарбия олувчи, яъни ўқувчи олдидagi масъулият ҳам ўта жиддий бўлиб, муаллиф зиммасига билим олувчининг имкониятларини ҳисобга олишни мажбурий мезон сифатида қўяди. **Дарслик ўқитувчининг иш қуроли, дарс бериш воситаси эмас.** Дарслик, аввало, ўқувчи учун яратилади. Шундай экан, дарслик ёзаётган муаллифнинг кўз ўнгига ўқувчи, унинг билим даражаси ва билиш қобилияти, ёши ва соғлигининг энг юқори эмас, балки энг қуйи имкониятлари намоён бўлмоғи лозим. 7-синф учун "Ona tili" дарслиги (муаллифлар: Ҳ.Неъматов, А.Ғуломов, М.Абдураимова, М.Қодиров) шу маънода янгидан яратилаётган дарсликларга намуна бўла олади. Муаллифлар ҳар бир мавзунини, улардаги ҳар бир қоида, матн, топшириқни тузишда ўқувчининг

нутқий эҳтиёжлари ва имкониятларини ўзаро мувофиқлаштиришга эриша олганлар. Дарсликдаги материаллар шундай тақсимланганки, ўқувчи уни ўзи таҳлил қилади, мустақил фикрлайди, ижод қилади, яъни дарс машғулотининг фаол иштирокчисига айланади. Педагогик-психологик жиҳатдан ушбу дарслик берилган топшириқ, машқларни бажариш, лексик-грамматик билимларни ўзлаштиришда ўқувчининг зўриқишига, қизиқувчанлигининг йўқолишига йўл қўймайди. **Демак, ўқувчи олдидagi масъулиятни тўғри англаган муаллиф болаларимизнинг дунёқарашини, қизиқишларини ҳамиша ёдида тутати, дарсликнинг содда ва тушунарли бўлишига ҳаракат қилади.** Ёш авлоднинг ортиқча зўриқишига, тавсия этилаётган материалнинг мураккаблиги туфайли ўз қобилияти, имкониятларига ишончсизликнинг кучайишига йўл қўйилиши оқибатида фанга ҳам, дарсликка ҳам эътибор, қизиқиш йўқолиши табиий. Афсуски, мазкур "Ona tili" дарсликларида ҳам хурматли муаллифларимиз бу жиҳатларни баъзан эътибордан қочиришганга ўхшайди. Хусусан, 5- ва 6-синф "Ona tili" дарсликларида матнларни ўзлаштириш юзасидан атиги биттадан топшириқлар берилганлиги матн мазмунидаги маърифий гоёни англашга ҳам, мавзунинг лисоний-грамматик тавсияларини ўзлаштиришга ҳам имконият ярата олмайди. Энг муҳими, матн устида мустақил ишлаб, ижодий фикрлашга қизиқиш уй-

ғотмайди. "Bilib oling" рукнида кўпинча олдин у ёки бу сўз шаклининг ясаилиши, сўнг эса маъноси ва вазифасининг берилиши мавзунинг ўқувчи томонидан мантиқан қулай ўзлаштирилишига мувофиқ эмас. Зеро, ўша сўз гуруҳи, туркуми ҳақида тушунча, тасаввур ҳосил қилинмай туриб, унинг таркиби, тузилишини ўрганиш болаларни она тили дарслиги қаршисида ожиз қилиб қўяди-ку! Демак, ўқувчи олдидagi масъулият ғоятда нозикдир. **Муаллиф дарсликдаги ҳар бир сўз, жумла, топшириқ ва машқдан кузатилган мақсадга мактаб партасида ўтирган боланинг нигоҳи, фаҳми, билиш даражаси ва усули нуктаи назаридан ёндашмас экан, у ёзган дарслик ўқувчининг эътиборини қозонолмайди. Оқибатда фанга бўлган қизиқиш ҳам сўнади.** Назаримда, баъзи муаллифларимиз дарсликни янгилашни қоида-амалларни мураккаблаштириш, савол ва топшириқларни кўпайтириш, тест ёки бирор чизма киритиш тарзида тушунганга ўхшайдилар.

Дарслик муаллифининг яна бир муҳим масъулияти фан ўқитувчисига тўғри йўлланма беришда намоён бўлади. Мадомики, дарслик ўқувчи учун яратилар экан, муаллиф нега ўқитувчи олдидagi ҳам масъул бўлиши керак, деган савол туғилиши мумкин. Гап шундаки, дарслик ўқитувчи билан ўқувчи ўртасидаги муносабатни шакллантирувчи асосий воситалардан. **Дарслик орқали ўқитувчига таълим мазмуни ва ўқитиш усулини янгилаш имконияти берилади.** Дарсликдаги маълумотлар, ахборотлар тизимига асосланиб ўқитувчи ўтиладиган мавзуларнинг материаллини, унинг берилиш тартибини режалаштиради, шунингдек, дарс типи, зарурий билимларни етказишнинг методик йўллари белгилаб олади. Ўқитувчи дарсликдан ана шундай маълумотни топмаган тақдирда уни бошқа турли адабиётлардан излайди, улардан ижодий фойдаланиб, ўз билганича ўқувчига етказилади. Бунинг зарарли томони ҳам бўладики, бу билимлар талқинида ҳар хилликка олиб келади, узвийлик таъминланмайди, ўқувчи эса бу манба билан ўқувчи ўртасида "хитой девори" пайдо бўлади. Шунинг учун муаллиф дарслигига давлат таълим стандартида қўйилган талабларнинг бажарилишини тўла таъминлайдиган ахборотлар, билимлар тизимини, илм-фан ютуқларини ҳисобга олган ҳолда, киритиши лозим. Назаримда, бу вазифаларнинг бир қисми дарсликларнинг масъул муҳаррирлари зиммасига юкланиши мақсадга мувофиқдир. 7-синф "Ona tili" дарслигига академик Ғани Абдурахмоновнинг, 6-синф "Ona tili" дарслигига филология фанлари доктори, профессор Низомиддин Маҳмудовнинг масъул муҳаррир сифатида тайинланишлари ҳар жиҳатдан асосли бўлган. Аммо 5-синф дарслигига нима учундир масъул муҳаррир қўйилмаган. Нашриёт мудирлари масъул муҳаррирни

белгилашга нечоғлик жиддий ёндашсалар, дарслик муаллифлари йўл қўйган камчиликлар шу қадар бартафат этилади, муаллифлар меҳнати ҳолисона баҳоланади.

Муаллиф дарслик орқали ўқитувчига ҳам соҳага оид ахборотлар тизимини етказиш, ҳам ўқитиш, ўзлаштириш самарадорлигига эришиш йўллари кўрсатади. Профессор Ҳамид Неъматов раҳбарлигида яратилган дарсликлар туфайли она тили таълимига ўқитишнинг самаралироқ усули—индуктив усул жорий этилди. Бу усул дарс жараёнида ўқитувчи меҳнатини камайтириш билан бирга, ўқувчини дарслик устида кўпроқ ишлашга, ундаги матн ва машқларни мустақил таҳлил қилишга ундайди. Матн ва машқлар тизимининг хилма-хиллиги ва мавзунинг ижодий ўзлаштирилиши учун етарли тарзда берилган ўқитувчига дарс жараёнини фаол ва самарали ташкил этиш имкониятини туғдиради. Аммо ўқитувчи фақат муаллиф берган маълумотларга суяниб қолиши тўғри эмас. Оқибатда лозимки, кўпгина ўқитувчиларимизнинг билим даражаси ҳанузгача дарсликдаги маълумотлар савиясида қолмоқда. Шунинг учун ҳам 6-, 7-синф "Ona tili" дарсликларида феълларнинг маъно гуруҳлари, равишларда белги даражаси, от-олмошлар, кесимнинг тусланиши каби мавзуларнинг киритилиши ўқитувчиларга янги вазифа юклайдики, улар бу масалаларни янги адабиётлар асосида ўрганишга мажбур бўладилар.

Бугунги кунда таълимнинг самарадорлиги ўқувчиларни фанга, тавсия этилаётган ўқув материаллига қизиқишларини ўстиришга боғлиқлиги аён. Бунинг учун ўқитувчидан ўз фанини ўтишга ижодий ёндашган ҳолда, ҳар бир дарсни ўзига хос, ўтган дарсдагидан фарқли тарзда, янги метод ҳамда усулларни қўллаган ҳолда ташкил этиши, билимларни интеграллаштириш имкониятларидан кенгрок фойдаланиши тақозо этилмоқда. Хўш, шу жиҳатдан янги дарсликлар ўқитувчининг бундай эҳтиёжларини қондиришга қодirmi? Албатта, йўқ дейиш мажбуриятида қолаётганимизнинг ўзиёқ дарслик устида тинимсиз изланиш давом этишини шарт қилиб қўяди.

Дарслик муаллифи меҳнатини моддий ва маънавий рағбатлантириш орқали ҳам дарслик сифатини кўтариш имконияти яратилади. **Шунинг учун дарслик муаллифи меҳнатини муносиб қадрлаш ва тақдирлаш масаласини қайта кўриб чиқиш мақсадга мувофиқдир.** Зеро, Президентимизнинг "Биз дарслик яратишга энг илғор ва энг шарафли вазифа сифатида қарашимиз, яхши дарслик яратган одамларни бошимизга кўтаришимиз керак", деган сўзлари ҳар бир дарсликнинг эртанги кун талабларига жавоб беришида муаллифнинг ҳамда таълим ва нашр мутасаддиларининг жавобгарлигини ошириши, дарсликларнинг қадр-қийматини улуглашни тақозо этмоқда.

Абдурозик РАФИЕВ,
ЎЗМУ кафедра мудири,
доцент

ВАҚТ: ТАЛАБА ВА ТАЪЛИМ

Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика университети 1935 йилнинг 14 сентябрида Ўрта Осиё Давлат университетининг "Педагогика" факультети замирида ташкил қилинган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 24 февралдаги 77-сонли қарорига мувофиқ Педагогика университетига айлантирилди. Шу билан бирга университет академик лицей, касб-хунар коллежлари учун педагогик кадрлар тайёрлаш бўйича таянч (базавий) олий ўқув юрти қилиб белгиланди. Бугунги кунда унда 14 та факультет ва 54 та кафедра фаолият кўрсатиб келмоқда. Университетда 1999 йилда магистратура бўлими очилди.

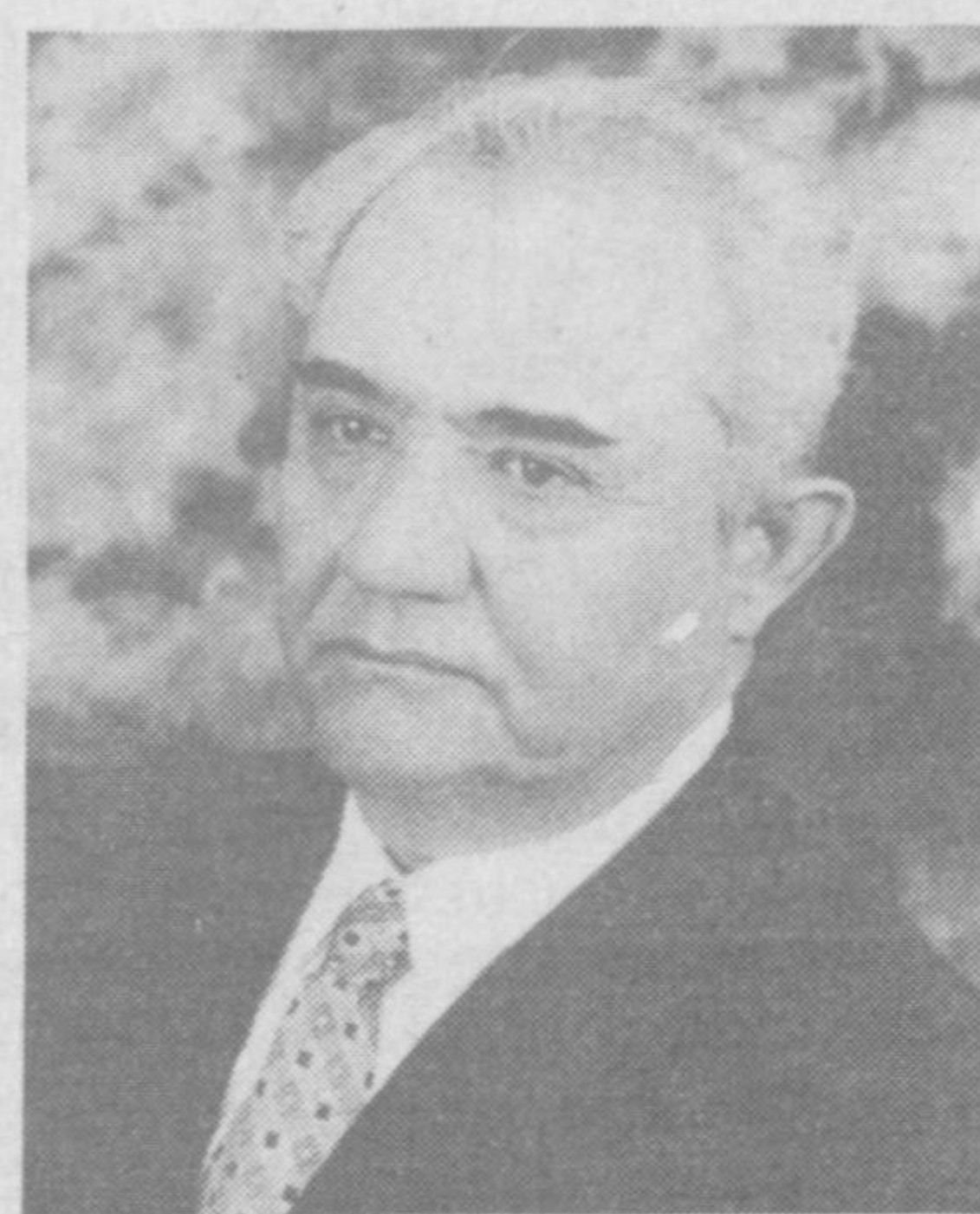
Кўпчилик ёшларимиз шу кунларда ёзда бўладиган Олий ўқув юртларига кириш учун тестларга тайёргарлик кўрмоқдалар. Уларнинг айримлари эса "қайси ўқув юртига кучим(билимим) етаркин" дея ўй-хаёлда юришибди. Шу боис, "Ma'rifat" газетаси Давлат Тест маркази билан келишиб, ўтган 2000 йил бўйича олий ўқув юртларига кириш балларини эълон қиладиган бўлди. Бу савобли ишни саҳифамиз меҳмони — Тошкент Давлат педагогика университети мисолида бошлаймиз.

355 Тошкент Давлат педагогика университети
700100, Тошкент ш., Юсуф Хос Ҳожиб кўчаси 103,
тел. (3712) 55-50-95

Код	Таълим йўналишлари	Фанлар (балл)	Қабул режаси		Аризалар сони	Ўтиш бали	
			Г	Ш		Г	Ш
100	Математика	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	65	90	394	117,2	93
1002	Физика	Ўзбек тили (1,1) Математика (2,1) Физика (3,1)	50	70	311	89,8	68,1
1004	Кимё	Ўзбек тили (1,1) Биология (2,1) Кимё (3,1)	25	35	159	122,6	95,3
1005	Биология	Ўзбек тили (1,1) Биология (3,1) Кимё (2,1)	30	40	391	122,5	103,5
1006	География	Ўзбек тили (1,1) Математика (2,1) География (3,1)	30	40	242	108,8	91,2
1007	Ўзбек филологияси (Ўзбек тили ва адабиёти)	Ўзбек тили (3,1) Чет тили (1,1) Тарих (2,1)	45	63	708	115	100,2
1008	Рус мактабларда ўзбек тили	Ўзбек тили (3,1) Тарих (1,1) Иккинчи тил (рус тили) (2,1)	20	28	117	107	94,1
1018	Педагогика ва бошланғич таълим методикаси	Ўзбек тили (3,1) Тарих (1,1) Математика (2,1)	20	30	375	104,3	85,4
1019	Педагогика ва психология	Ўзбек тили (2,1) Тарих (1,1) Биология (3,1)	75	100	697	97,8	84,5
1025	Роман-герман филологияси (инглиз тили)	Ўзбек тили (2,1) Инглиз тили (3,1) Тарих (1,1)	40	55	395	133,5	112,7
1033	Тарих	Ўзбек тили (2,1) Чет тили (1,1) Тарих (3,1)	50	73	930	126	106,7
1042	Касбга ўргатиш (техника йўналиши бўйича)	Ўзбек тили (1,1) Математика (3,1) Физика (2,1)	70	104	439	98,5	72,2
1045	Касбга ўргатиш (қишлоқ хўжалиги йўналиши бўйича)	Ўзбек тили (1,1) Биология (3,1) Кимё (2,1)	10	15	101	89,1	78,5
1050	Музыка-педагогика	Ўзбек тили (2,1) Тарих (1,1)	10	14	33	121,7	56,4
1152	Харбий қақирққа тайёргарлик ва жисмоний тарбия	Ўзбек тили (1,1) Биология (2,1)	40	55	377	125,3	107,7
1182	Чизмачилик ва тасвирий санъат	Ўзбек тили (1,1) Математика (2,1)	15	20	65	118,8	77,2
1275	Касбий педагогик тайёргарлик (санъат ва маданият)	Ўзбек тили (2,1) Тарих (1,1)	20	31	69	117,6	74,6

Бизнинг олий ўқув даргоҳимиз университет мақомини олгандан буён ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимига кадрлар тайёрлаш, бу тизимга педагог кадрлар тайёрлашнинг илмий-методик муаммолари, унинг давлат таълим стандартлари, намунавий ўқув дастурларини тайёрлаш билан шуғулланиб келаётир.

Олий педагогик таълимнинг барча меъёрий ҳужжатларини қайта ишлаб чиқиш асосида академик лицей ва касб-хунар коллежларида ишлай оладиган савиядаги бакалаврлар тайёрлаб чиқарила бошланди ҳамда улар биринчи навбатда Ўрта

ми талабларига мослаштирди.

Эришилган ютуқларимиз билан бир қаторда муаммолардан ҳам холи эмаслигини айтмоқчиман. Педагог кадрларга бўлган буюртманинг юқори эканлигини эътиборга олиб, университет ўқув майдонини кенгайтириш чора-тадбирларининг кўрилиши кечиктириб бўлмас вазифадир. Чунки, шу бугуннинг ўзида ҳам ўқув майдони талаба сонига нисбатан меъёрлар даражасидан анча паст. Университетга 1997 йилда 4500, 1998 йилда 6777, 1999 йилда 9019, 2000 йилда эса 11200 та ариза тушди. Демак, буюртмаларни қондиришга

ИСТИҚЛОЛДАН ИҚБОЛ ТОПГАН ДАРГОҲ

махсус, касб-хунар таълими Маркази тасарруфидаги бошқармалар ва муассасаларга тақсим қилинмоқда. Университетимиз фақатгина "Ўқитувчилар тайёрлаш ва педагогик фанлар" туркумига кирувчи фанлар эмас, балки "Касбий педагогик тайёргарлик" бўйича ҳам мутахассислар тайёрлашга киришди. Университетимизда ўрта махсус, касб-хунар таълими, халқ таълими тизимига педагог кадрлар тайёрловчи олий ўқув юртлари фаолиятини мувофиқлаштирадиган "Таълим" илмий-методик бирлашмаси ҳам фаолият юритмоқда. Бу бирлашмада олий педагогик таълим мазмуни, ДТС намунавий ўқув режалари ва дастурларини такомиллаштириш, таълим мазмунини назорат қилиш, ўқув адабиётларини экспертиза қилиш каби масалалар кўрилади ва тааллуқли ташкилотларга тавсиялар бериб боради.

Шуни айтиш жоизки, 1999-2000 ўқув йилидан бошлаб но-педагогик олий ўқув юртини битириб, ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимида ишлаётган ўқитувчилар учун шартнома асосида педагогика, психология ва таълим технологиялари, методикаси бўйича қайта тайёрлаш йўлга қўйилди. Амалий психологлар факультети эса академик лицей ва касб-хунар коллежларига амалий психологлар тайёрлашга мослаштирилди ва ўтган икки йилда 158 нафар тингловчи шу соҳа бўйича таълим олиб, ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими амалий психологга ихтисослигини олдилар. Шунингдек, ўтган ўқув йилида университетимиз магистратурасини 77 нафар талаба битирган бўлса, ҳозирги кунда 179 нафар талаба бу борада билимини мустаҳкамламоқда.

Кутубхона—нурхона, дейдилар. Биз ҳам олий даргоҳимиз кутубхонасини янги-янги адабиётлар билан бойитиб бормоқдамиз. Кейинги уч йилда 1190 номда адабиёт олинган бўлса, шундан 396 номдагиси тараққий этган мамлакатлар нашрларидир.

Халқаро алоқаларни ўрна-

тиш бўйича ҳам талай ишларни амалга оширмоқда. Жумладан, Жанубий Кореянинг Чунгбук университети, Симферопол сан-оат-педагогика институти, Чимкентнинг М.Авезов номидаги университети, Ўш ўзбек-қирғиз университети билан узоқ муддатли шартномалар имзоланиб, амалий ишлар қилинапти. Илм даргоҳимиз профессор-ўқитувчиларидан 21 нафари ўз ихтисосликлари бўйича Жанубий Корея, АКШ, Англия, Германия, Исроил ва ҳамдўстлик давлатларида илмий сафарларда бўлишиб, малака ошириб келдилар. Кореядан келган мутахассислар эса университетимизнинг рус-корейс филологияси факультетида сабоқ беришмоқда. Ўз навбатида бизнинг талабалар Кореяга бориб таълим олиб келмоқдалар.

Касб таълими факультети ишлаб чиқариш амалиётини ташкил этиш бўйича "Тошкент қишлоқ хўжалиги машинасозлиги", "Тошкент вагонларни таъмирлаш", "Агрегат" заводлари ва "Паризод" тикув фирмаси билан шартномалар имзолади. Ва талабаларга у ерларда ташкил этилган ишлаб чиқариш кафедралари филиалларида амалиёт ўташ имконияти яратилди.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, университетимиз академик лицей ва касб-хунар коллежларининг кенг қамровли педагогик жараёнига фаол ёрдам кўрсатиб келмоқда. Университетнинг барча раҳбар ходимлари пойтахтда янги ташкил этилган коллежларга ташриф буюришиб, улардаги мавжуд муаммоларни ўргандилар ва шу асосда академик лицей ва касб-хунар коллежларига амалий ёрдам кўрсатиш истиқбол режасини ишлаб чиқиб, вазирликка тасдиқлаш учун тақдим этилди. Кутлуғ даргоҳимизда фаолият кўрсатаётган ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари умумтаълим фан ўқитувчилари ва раҳбар ходимларининг малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш факультети, амалий психологларни қайта тайёрлаш факультетлари ўз меъёрий ҳужжатларини тўлалигича ўрта махсус, касб-хунар таълими тизи-

етарли хоҳловчилар бор, лекин ўқув майдони етишмаганлиги учун уни бажариш имкони йўқ. Ҳозирги кунда жами 8490 нафар талаба таҳсил олмақда. Хар бир талабага меъёрга 14,5 кв.м ўрнига, 6 кв.м майдон тўғри келаётир. Шу туфайли машғулотлар икки сменада ташкил этилмоқда. Яна университет қошида экспериментал академик (педагогик) лицей, касб-хунар (техник, қишлоқ хўжалик) коллежлари фаолият кўрсатиши лозим эди. Фақат академик лицейгина фаолият юритмоқда.

Замон талабларига жавоб берадиган педагогик кадрлар тайёрлашни кўзда тутган меъёрий ҳужжатларни ҳам қайта кўриб чиқиш лозим, чунки жорий олий таълим йўналишлари ва ихтисосликлари классификатори даврдан орқада қолмоқда. Бу борада шу таклифни киритмоқчимизки, ўрта махсус, касб-хунар таълими тизимига (шу жумладан, халқ таълимига) шунчаки бакалавр эмас, балки кўш ихтисосликни кўзда тутган бакалавр-мутахассис зарурлигини ҳисобга олиш ва ҳозирги лойиҳа тарзидаги барча ҳужжатларни бакалавр-мутахассислигига мослаш тегишли ташкилотларга вазифа қилиб топширилиши зарур. Шунингдек, малака ошириш ва қайта тайёрлаш ҳамда амалий психологлар тайёрлашга бўлган эҳтиёжнинг тобора ошиб боришини ҳисобга олиб, шу факультетлар базасида университет қошида малака ошириш ва қайта тайёрлаш институтини ташкил этиш ҳамда уни босқичма-босқич замонавий техника билан таъминлаш чора-тадбирлари кўрилиши лозим. Ўйлайманки, бу масалалар навбати билан ҳал этиб борилади. Ва таянч олий ўқув даргоҳларидан бири бўлган университетимиз ўз нуфузини янада ошириб бораверади.

Баҳром КОДИРОВ,
университет ректори,
техника фанлари доктори,
профессор

БИЛИМ ОРҚАЛИ ДУНЁ САРИ ЙЎЛ

Истиқлолнинг халқимизга берган имкониятлари мўл. Ўқувчи-ёшларнинг ҳам турли соҳаларда эришаётган ютуқлари бунга далилдир. Хусусан, 2000 йилнинг июль ойида Туркиянинг Анталия шаҳрида XI Жаҳон олимпиадасида ўзбекистонлик ёшлар ҳам иштирок этишиб, фахрли ўринларни эгаллаб келишган, уларга Низомий номли ТДПУ "Ботаника, зоология ва экология" кафедраси мудири, профессор Саид Дадаев гуруҳ раҳбари бўлиб устозлик қилган эди. Уни суҳбатга тортдик.

—Ўтказилган XI Жаҳон олимпиадасида мамлакатимиз вакиллари тўртинчи бор иштирок этишди. Мазкур олимпиадага юртимиздан тўрт нафар ўқувчи жалб қилиниб, уларни назарий ҳамда амалий тайёрлангандик. Мен ушбу олимпиадада 16 кишилик ҳайъат гуруҳининг аззоси сифатида иштирок этдим.

Бу жараёнда ЎЗРФА Биохимия, Ботаника, Зоология, Микробиология, генетика институтларида йирик олимлар билан ишлаганимиз самарасиз

кетмади. Ўқувчиларимиз 59 та мамлакатдан қатнашган 300 дан зиёд қатнашчилар орасида битта қумуш ва иккита бронза медалларини қўлга киритишди. Бу биз учун катта ютуқ эди. Бу ютуқлар билан қайтиш бизни фахрланганди, албатта.

Навбатдаги Жаҳон олимпиадаси шу йил Европанинг Бельгия давлатида бўлиб ўтади. Ўйлайманки, бу йили ҳам бизнинг ўқувчиларимиз юқори натижаларни кўзлайдилар. Бунинг учун уларда иштиёқ ҳам, шароит ҳам етарли.

Дунё яралгандан бери қўшиқ янграйди. Қўшиқни инсон қачон, қаерда, қай тарзда куйламасин, унда эзгуликнинг, меҳр-оқибатнинг, муҳаббат ва эътиқоднинг тантанаси бор. Эътибор берганмисиз, ҳеч бир қўшиқда ёвузлик ёки инсониятга ёт туйғулар тараннум этилмайди ҳам, куйланмайди ҳам.

“Меҳр қолур, муҳаббат қолур”, “Муҳаббат йўқ экан”, “Райҳон, айланай”, “Бойчечак”, “Тегирмон”, “Ёлгон дунё”. Бу қўшиқларнинг ижрочиси ким, деган саволга сизнинг жавобингиз тайин: у, «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» **Фиёс Бойтоевдир.**

“Меҳмонхона” бу гал ҳам ўзининг доимий анъанасига содиқ қолиб, сизни **Фиёс Бойтоевнинг қалб олами билан таништиради.**

—**Фиёс ака, сизнинг ижод туғёнларингиз ўзига хос, яъни лириканинг “юраги” уриб туради. Бу нимадан далолат беради?**

—Лирика—бу қалб кенглиги, у юракни аллалайди, малҳам қўяди. Адабиётда, тасвирий санъатда, қўшиқчиликда лириканинг ўзига хос ўрни бор. Навоийнинг лирик ғазалларини олинг, уларда шоирнинг ҳаётга муносабати бор бўй-баста билан бўртиб туради:

Меҳр кўп кўргуздим,
аммо меҳрибоне топмадим,

Жон бача қилдим фидо,
оромижоне топмадим.

Лирик кайфият тасвирий санъатда рассом мўйқалами билан кўрсатилса, қўшиқчиликда хонанда танлаган шеърнинг куйга солиниши билан намоён бўлади.

Қўшиқчиликда мақомга—мумтоз қўшиқчилик санъатига хонандаман деганнинг ҳаммаси ҳам мурожаат эта олмайди. Катта овоз эгаларигина Навоий, Огаҳий, Фузулий, Бобур ғазалларининг куйга солинган намуналарига журъат этишлари мумкин. Муножот Йўлчиева, Муножот Тешабоева, Хуррият Исроилова, Фаттоххон Мамадалиев, Ориф Алимахсумов, Ҳасан Ражабий, Маъмуржон Тўхтасинов сингари ҳофизлар мумтоз қўшиқчилигимизнинг йирик намоёндалари сифатида тилга олинади.

Эстрада хонандалари эса ёмғирдан кейин гоҳ у ерда, гоҳ бу ерда пайдо бўладиган кўзқоринлар мисоли кўпайиб кетди.

Қўшиқчиликда лирикани устун қўйишимнинг босиси, у маром билан, гоҳ паст, гоҳ юқори пардаларда тингловчи қалбига кириб боради. У мақом билан эстрада ораллиғидаги оҳанг бўлгани учун ҳам мени кўпроқ ўзига тортади.

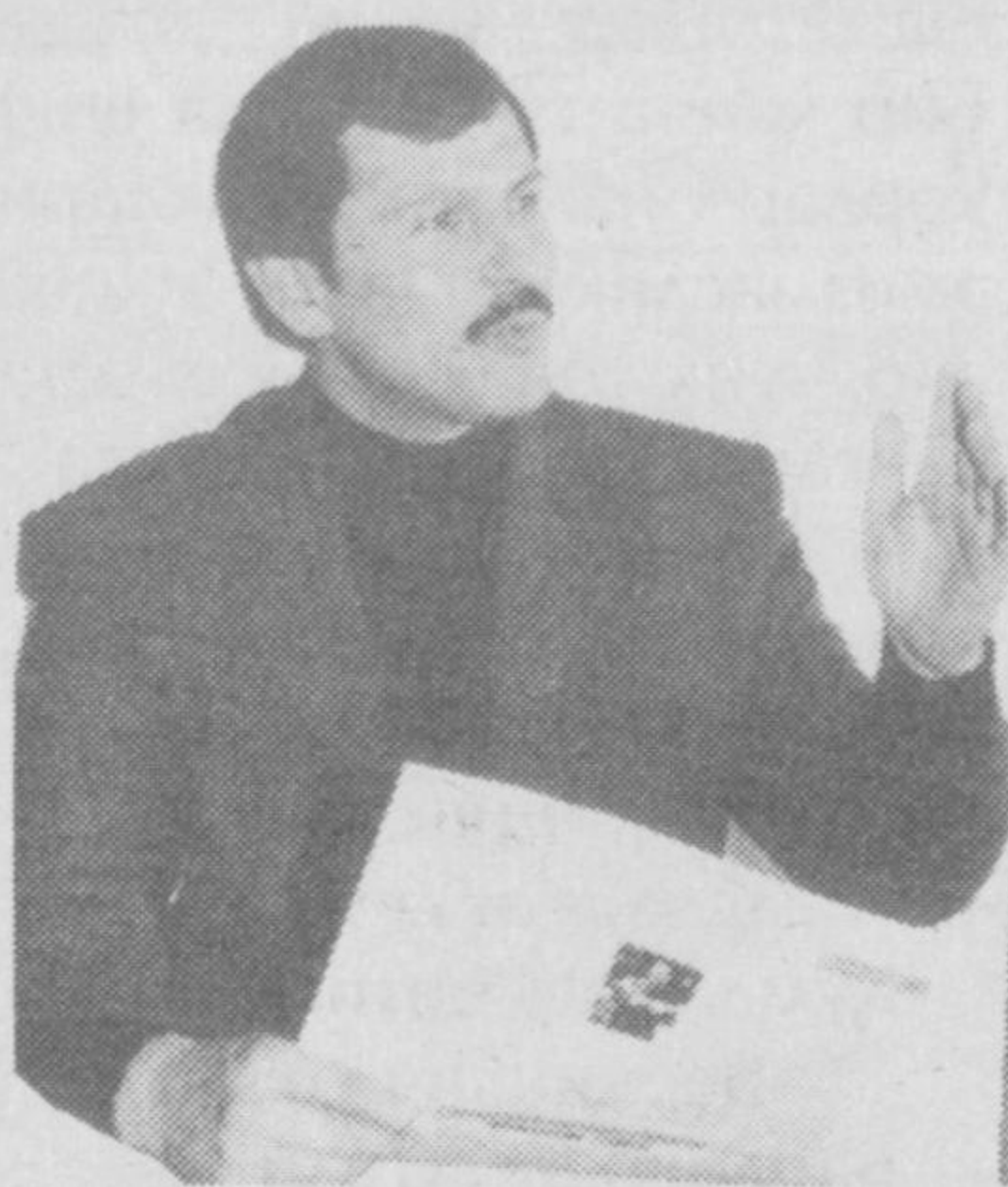
—**Сабаб бўлмаса, оқибат йўқ. Албатта, даб-дурустан хушовоз хонанда бўлиб кетмаган дирсиз.**

—Э-ҳе, нимасини айтасиз! Илк қадам оилада бошланган. Чимкент вилоятида Сайрам деган жой бор, эшитгансиз, аҳолиси асосан ўзбеклар. Сайрамнинг Қизилқишлоғидаги ўқитувчи Аҳмадқул аканинг оиласида туғилиб, вояга етдим. Раҳматлик падари бузрукворимиз 13-ўрта

мактабда математикадан дарс берар, бизнинг тарбиямиз билан қаттиқ шуғулланарди. Акам Авазининг “тинғир-тинғир” рубоб чертиши, қўшиқ айтишига ҳавас-ла қараб қолган ёш бола—мен ҳам куй чалишга уриниб кўрдим, ўхшамади. Шунчаки бир оҳанг чиқди, аммо шунга ҳам хурсанд эдим.

Кейинчалик 5-6-синфларга бориб, куй ва қўшиқ мени буткул сеҳрлаб олди. Марҳум хонанда Бахтиёр Йўлдошев ижро этган “Кўзларингни яширма” қўшиғи илк бор, не бир ҳаяжон билан ижро этган ижод намунам эди. Тошкент Давлат маданият инсти-

Mehmonxona

холдир. Бундай иззат-икромга чираниб эмас, балки табиий йўл билан эришиш керак. Табиийлик деганда, ўша хонанданинг Оллоҳ томонидан инъом этилган ширали, тўла-тўқис, тиниқ овози тушунилади.

Томошабинга битта ёки иккита қўшиқ ҳавола этган хонанда дарров ўзини шуҳрат чўққисига чиққан деб ҳисоблай бошлайди. Ёш санъаткорнинг бутун фожеаси шунда.

24 йилдан бери қўшиқ куйлайман. Бу бир бола ул-

—**Қўшиқларингиз устида қандай ишлайсиз?**

—Қўшиқ ижроси учун узоғи билан, мақомни назарда тутадиган бўлсам, 5 дақиқа вақт сарфланади. Лирик ёки эстрада тароналарга эса 2-3 дақиқа кифоя. Лекин қўшиқ яратилишига ойлар, йиллар керак бўлади.

Авалло шеър матни хонанданинг юрагига “жиз” этиб тегади. Сўнгра уни оҳангга солиш, яъни оранжировка қилиш жараёни бошланади. Мен қўшиқ яратишдан аввал шеърнинг маъносига эътибор бераман. Сўнгра унга куй басталашга киришаман, энг қийини шу, чунки қулоғингиз тағида минг хил аралаш-қуралаш оҳангларнинг қоришмаси бор. Кейинги йилларда яратилган “Ўзимнинг элим” қўшиғининг оҳанги муваффақиятли чиққанлигини мухлисларим эътироф этишяпти. У шундай мисрлар билан бошланади:

Гулга гул қўшилса санъат бўлади,

Тилга дил қўшилса, миллат бўлади,

ЎҚИТУВЧИ ОИЛАСИДАН ЧИҚҚАН САНЪАТКОР

тутига 1978 йилда ўқишга кирган бўлсам, бунга қадар Қизилқишлоқдаги “Шодлик” ашула ва рақс ансамблига қатнашиб юрганман. Ўша пайтларда ижро этган қўшиқларимни ҳозирги қаричим билан ўлчасам, улар оддий, ҳавасни қондирувчи эрмак эди. Йиллар ўтган сари, хар қайси соҳада инсоннинг ҳаётий тажрибаси ошиб, ақли теранлашиб бораверади. Шукрки, ҳозир мухлисларим жуда кўп, учрашувларда улар мени ўраб олишади, дастхатимни сўрашади. Шунисига яна минг бора шукрки, қўшиқларим мухлисларининг хотирасида яшаб, қалбида садо бермоқда.

—**Фиёс ака, юқорида ўзингиз ҳам таъкидладингиз, қўшиқчилар кўпайган деб. Бу хусусда оммавий ахборот воситаларида ҳам ёзилаяпти, кўрсатилаяпти ёки эшиттирилаяпти. Аммо шунга қарамай, тузсиз таом қаби бемаза, нақоратни такрорлашдан эринмайдиган хонандаларнинг жилови тортилмаяпти?**

—Санъат—нозик соҳа, у диднинг юксак бўлишини талаб этади. Дидсиз одам санъат соҳасига кирса, яна ва яна ўзининг дидини ўтмаслаштиради. Қўшиқчиликда енгил-елпилик, ҳою-ҳавас билан элнинг назарига тушиш қийин. Ёшларнинг катта сахнага тобора кўпроқ талабгор бўлиб бораётганлари замирида санъатни даромад манбаига айлантириш мақсади ётадики, бу кечириб бўлмас

ғайиб, балоғат ёшига етадиган фурсат. 200 дан зиёд қўшиғим бор. Лекин тан олишим керак, уларнинг ҳаммаси ҳақида мухлислар билмайди. Чунки яхши қўшиқнинг умри узоқ бўлади ва тингловчининг қулоғида ҳеч бўлмаса, икки-уч мисраси сақланади.

—**Санъаткор—сахна кишиси. У катта саройда концерт кўядими ёки тўймаъракадами, ўз ижод маҳсулини халққа тақдим этади. Лекин ҳофиз ёки қўшиқчи хар бир даврга мослаб қўшиқ айтса керак?**

—Шубҳасиз. Хар қандай ҳофиз, хар қандай қўшиқчининг санъатига халқ баҳо беради. Комилжон Отаниёзов, Олмаҳон Ҳайитова, Отажон Худойшукуров каби санъатимизнинг буюк сиймоларини халқ нега шунчалик яхши кўради? Чунки улар аввало, классик адабиёт намуналарини маромига етказиб, томошабинга тортиқ этишган.

Сиз жуда тўғри эътироф этдингиз, санъаткор даврга мослаб қўшиқ яратади. У минглаб томошабинлар йиғилган катта сахнада тўй қўшиқларини айта олмайди. Бундай томошаларга у узоқ муддат тайёргарлик кўради, янги қўшиқлар яратади. Тўйнинг талаби эса бошқа. Шўх лапарлар, яллалар, ўйинбоп қўшиқлар билан даврани қизитсангиз, тўйга борганларнинг хотирасида бу бир умр сақланади.

Элга эл қўшилса, давлат бўлади,

Давлатингдан айланай, ўзимнинг элим.

—**Ижодингизни бойитиб боровчи манбалар нима?**

—Жўжани кузда санайдилар, деган гап бор. Мен ҳали ўзимни энг юқори чўққига чиққан хонанда деб билмайман. Айтган, айтаётган қўшиқларимдан умуман қониқмайман. Кўпчилик буни яхши, дейди, балки чиндан ҳам шундайди. Қўшиқ дунёга келдими, бу ижодингизнинг ҳосиласи. Санъаткор ҳамиша изланиши керак. Изланиш дегани бу қийноқ ва азоб. Ижодни бойитиб боровчи энг катта манба ана шу “изланиш” деган сўзда жамулжам бўлган. Хонанда телевизор кўради, радио тинглайди, китоб ўқийди, кинога, театрга тушади, газета-журналларни варақлайди, дўстлари, ёр-биродарлари билан дийдорлашиб туради, мухлислар билан учрашади. Буларнинг ҳаммаси санъаткорнинг ижод қилиш қувватини оширади. Агар у битта хонадан чиқмай эртаю кеч қўшиқ яратиш учун ўлиб-тирилаверса, ҳаётдан узилиб қолади, демек ижоди ҳам таъсирсиз бўлиб, эл назаридан қолади.

—**Ҳозир ёш хонандаларга клип яратиш мода бўлди, бир-бирига эгизакдек ўхшаш. Машина, чиройли қиз ёки ресторанда нигоҳларнинг тўқнашуви...**

—Қадимда ўзбекчилигимизда ҳаё, андиша деган туйғулар жуда қадрланар эди. Ҳозир, менинг назаримда, ана шу туйғулар гўёки “ўлиб” бораёпти. Айрим бадавлат оила соҳиблари эстрада қўшиқчиларига ялингандай бўлиб, ўз қизларини клипга олиб чиққанларига ўзим гувоҳ бўлганман. Ҳақиқатан ҳам клиплар бир-бирига ўхшаш, айниқса, севги мавзусига бағишланганлари. Клип санъатига қарши эмасман, фақат у маъноли, таъсирли, бетакрор бўлиши керак. Ярим яланғоч қизларнинг клип қилиниши ҳеч кимга завқ бермайди, энсани қотиради бундай қўшиқлар.

—**Қайси давлатларда ижодий сафарда бўлгансиз?**

—Санъаткор гастролга чиқмаса, фақат ўз юрти билан кифояланиб юрса, ўйлайманки, у кўп нарсани ютқазади. Одамлар орасида бўлиб, уларга қўшиқ ҳада этиш жараёнида санъаткор ҳаётни ўрганади.

Ўзбекистоннинг барча вилоятларида бўлиш хар бир ҳудуднинг ўзига хос урф-одатларини кўришга, билишга ёрдам беради. Масалан, Самарқанд билан Фарғона, Хоразм билан Андижон томонинг урф-одатлари, тўйлари, рақслари, хаттоки гапириш оҳанглари ҳам бир-биридан фарқланади. Сочига дам олишга борганимда, “Черноморская чайка” қўшиғини эшитиб қолганман. Қўшиқ мени шу даражада маст қилганки, унинг оҳанги, матни, айниқса, табиати гўзал бир жойда янграши ҳамон хотирамда. АҚШ гастролида ўзбекистонликлар билан учрашиб қайтганмиз. 20 кунлик сафарда биз уларга қўшиқ куйлаб берганмиз, улар эса бизни ўзбекона лутф билан меҳмон қилишган.

—**Фиёс ака, шу кеча-кундузда “Зарафшон” концерт залида сизнинг халқаро хотин-қизлар куни олдидан концертингиз намойиш этилмоқда. Оналаримизга, опа-сингилларимизга сиз қандай янги қўшиқларни ҳада этмоқчисиз?**

—Хар йили баҳорнинг илк байрами келаверса, биз ижодкорларнинг кўнгли кўзгусидан шундай фикр ўтади: “Аёл зотиға қандай қўшиқ, шеър яратсам экан?”.

Концерт дастуримиз рангбаранг. Муҳаббатни, ёрни тараннум этувчи қўшиқларнинг барчаси ўзбек деган миллатнинг оналари, қизлари учун янграйди. Фурсатдан фойдаланиб, баҳор фаслининг илк муборақ куни—8 март билан мустақил Ўзбекистоннинг ривожланиши учун эркалардан хизмати кам бўлмаётган тадбиркор, давлат арбоби, ташкилот, муассаса раҳбари, мураббий, шифокор, фермер ва бошқа турли касб эгалари бўлган хотин-қизларни, барча хонадонларнинг бекаларини, лирик қўшиқларим билан қутлаб қоламан.

Сухбатдош Хулкар
ТҶИМАНОВА

Оролни асраш халқаро жамғармаси GEF Агентлиги Ўзбекистон миллий ишчи гуруҳи Халқ таълими вазирлиги билан ҳамкорликда ўтказган “Мен — Онам — Момом — сувнинг аҳамияти ҳақида” иншолар танлови ғолибларидан бири Фаргона вилояти Бағдод туманидаги иқтисодиёт гимназиясининг 8-синф ўқувчиси Мадинахон Ҳошимовадир. Қуйида ғолиб ўқувчининг иншоси эътиборингизга ҳавола этилмоқда.

Ўзбекистон — қуёшли ўлка. Ҳамиша шундай аталиб келган. Хоразм — қуёш юрти, Самарқанд — қуёш шаҳри, Рустам — қуёш юрти паҳлавони демак. Шоирнинг: “Бир ўлкаки, гар кўрмаса, қуёш соғинар” деб ёзгани бежиз эмас. Тошкентнинг нон шаҳри, Самарқанднинг олам сайқали, Фарғонанинг “олтин водий” бўлишидаги ҳикмат ҳам бобо қуёшнинг бу юртга тўқаётган нуридан бўлса, не ажаб.

Ўзбекистондаги барча моддий неъматлару бойликларнинг қадр-қиммати ҳам қуёш сабабли бебаҳо, тенгсиз Афсоналарда Оллоҳнинг ердаги жаннати деб таърифланган бу юрт чиндан-да шу номга муносиб.

Табиатнинг инъоми бўлган сув — инсонга омонат. Кимки, омонатни ўз мулкидек асраб, қадрлаб, бирини юз қилиб эгасига қайтарса, ўз бурчини аъло даражада уддалаган бўлади.

Сув... Бу — Оллоҳ томонидан берилган улғу бойлик. Қадим замонлардан бери халқимиз “Сув олтиндан қиммат” деб айтади. Бу муболаға эмас. Чунки ҳар қандай тирик мавжудот ҳам сувсиз яшай олмайди. Сув бўлмаса, ҳаёт ҳам бўлмайди. Сув дунёдаги энг катта туганмас бойлик ҳисобланади. Лекин ҳаётимиз учун керак бўлган сувга муносабатимиз қандай? Бу савол баъзан мени ўйлантириб қўяди.

Ер юзидаги ҳеч бир жонли мавжудот сувсиз яшай олмаслигини жуда яхши биламан. Шу жумладан, ўсимликлар олами, ҳайвонот олами ва инсонлар доимо сув билан тирик.

Қақраб ётган неча юз минглаб гектар ерлар сув туфайли экинзор далаарга, боғу бўстонларга айланмоқда. “Ҳосилнинг отаси — қуёш, онаси — сув” деган халқ мақоли бежиз айтилмаган.

Сув бугунги кунда инсоннинг содиқ хизматкоридир. Лекин биз уни эҳтиёт қилишни, ундан етарли, тўғри фойдаланишни ўрганиб олганимиз йўқ. Мен буни дарслик китобларидан ўқиб фикрламоқдаман. Республикада жуда кўп завод ва фабрикалар чиқиндиларини дарё ва кўлларга ташламоқда. Экин далаарига керагидан ортиқ кимёвий ўғитлар ва аммиак суви оқизилмоқда. Ишлаб чи-

қаришнинг заҳарли чиқиндилари аралашган сув ўсимликларни, балиқларни нобуд қилмоқда. Бундай сувларни ичиш ва чўмилиш инсон ҳаёти учун хавфли ҳисобланади.

Ўзбекистонимиздаги пурвиқор тоғларнинг қор ва музлари эриб, азим Амударё, сирли Сирдарё ва шўх Чирчиқ, зар сочувчи Зарафшон дарёларини сув билан таъминлаб, Орол денгизига қуйилар эди. Орол денгизи энг катта кўл бўлиб дунёда тўртинчи ўринни эгаллар, кўп йиллар у ўзининг бир неча хил балиқлари билан машҳур эди. Мўйноқ шаҳарчаси эса балиқчилик билан атрофга овоза бўлганди. Энди-чи?

Бугун жўшқин тўлқинли Аму ҳам, Сир ҳам, Оролга узун қисқа баржалар судраб, сигнал бериб ўтадиган юк кемалари ҳам йўқ.

Фақат ўша ерда “Амударё, ўжарлик қилма, биз сени барибир енгамиз”, деган шиор остида узоқ йиллар “қаҳрамонлик” билан қурилган Тахиятош тўғони турибди. Соҳилдаги бандаргоҳ кема тугул, сувга зор.

Буларнинг барчаси кейинги

одам генетикасига зарар етказмоқда.

Энг хавфлиси шундаки, беморлар орасида кўпчиликни ёш болалар ташкил этмоқда. Бир қанча туманларда шифокорлар оналарга гўдакларини эмизмаслиқни тавсия этмоқдалар, чунки она сути ҳам заҳарланган. Она сути заҳарга айланганлиги инсон ақлини лол қолдиради. Ахир, бу фожиа эмасми?

Дарёларнинг суви чекинди сендан, Кумликлар ортига беркинди сендан. Бардошинг тугади туз юта-юта, Сен адо бўлдинг-ку сув кута-кута.

Мен яшаётган қишлоқ ҳам Фарғона водийсининг гўзал гўшаларидан биридир. Қирғизистон ва Тожикистонни боғловчи водий белбоғи — Катта Фарғона канали қишлоғимиз ёнидан оқиб ўтади. Бағдодариқ, Самарқандариқ, Хўжақишлоқариқ каби суғориш шаҳобчалари бор. Қишлоғимизда сув ва уни исроф қилмаслик тўғрисида кўплаб оммавий ишлар ўтказилади. Ҳар йили

латининг сиёсати билан ерлар одамларга уй-жой учун бўлиб бериладиган бўлди. Пахталик жойга тегмаслик шарти билан уй-жойга ер ажратиш учун чиқарилган бу кўрсатмага кўра, шифобахш булоқ ва унинг атрофи ҳамқишлоғимиздан бирига томорқа учун берилди. Томорқа олганлигидан хурсанд бўлган Ҳусанбой ака тезликда техника ёрдамида булоқни кўмдириб ташлади.

Бу ҳолни кўрган кексалар, албатта, қишлоқ аҳолисининг табиат томонидан жазоланиши муқаррар эканлигини айтишди. Чунки яхшилик ва ёмонликни она табиат ҳам фарқлар экан.

Натижада йўл топа олмай қолган булоқ суви қишлоқ атрофини эгаллаб олди. Одамларнинг томорқалари заҳлаш оқибатида ҳосил бермай қўйди. Оқариш, яъни сувда тузлар миқдори кўпайиб кетди. Бу жазоланиш эмасми?!

Ҳозирда қишлоқ халқи сувга зор...

Отамнинг айтишича, Ер она бўлганлиги учун ҳам инсонларнинг табиатга, сувга, ҳавога ҳамда ўзгаларга жабрларини кечирар экану, барибир сув-

Insho

еканлигини юрагимга жо қилдим.

Мен сувни ифлосланишдан асраш ва исроф қилмаслик муаммосини ечишда дунё мамлакатлари тажрибасига суянган ҳолда қуйидаги ишларни амалга оширишни зарур деб биламан.

Биринчи. Оролнинг тақдирини Ўрта Осиё давлатлари ва Қорақалпоғистонгагина боғлиқ эмас. Шунинг учун дунё аҳамиятига эга бўлган махсус гуруҳ иш олиб боришини лозим деб биламан.

Иккинчи. Суғориладиган ерларда экин майдонларини кенгайтирганлиги учун жиноий жавобгарликка тортиш қонун билан белгиланиши зарур. Турли кимёвий ўғитлардан фойдаланишни чеклаш ҳақида ўйлаш ва республика миқёсида сув учун ҳақ тўлашни қаттиқ назоратга олиш керак.

Учинчи. Ичимлик ва оқова сувлардан фойдаланишда ҳар бир фуқаронинг сувга бўлган масъулиятини ошириш зарур.

Тўртинчи. Умумтаълим мактаблари ўқув режасига «Экология» фани киритилишини жорий қилиш керак.

Бешинчи. Вақти-вақти билан қишлоқ ва маҳаллардаги ичимлик сувларининг таркиби ўрганилиб, таҳлил қилиниши зарур.

Биз мустақил юрт фарзандлари табиатдаги ноёб бойлик бўлган сувларни муҳофаза қилишимиз керак. Тоза сувни келажак авлодларимиз учун сақлаш мақсадида мамлакатимизда сувни исроф қилмаслик, уни муҳофаза қилиш ҳақида қонун бор. Шу қонунга асосан, дарё ва кўллар, ариқлар сувини ифлос қилиш, заҳарлаш маън қилинган. Дарё, ариқ ва ҳовузлардаги сувни ифлосланишдан сақлаш, уларда ўсадиган фойдали ўсимлик ва яшайдиган ҳайвонларни эҳтиёт қилиш ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг галдаги вазифасидир.

Зеро, халқимиз фарзандларининг сиҳат-саломатлиги ўз қўлимизда экан, табиатга бўлган масъулиятимизни ҳеч қачон эсдан чиқармайлик. Ҳар биримиз оилада, маҳаллада ва қишлоғимизда сувни асраш, авайлаш, тежашга хос тажрибаларимизни ҳамжиҳат бўлиб амалга оширсак, она табиатимиз XXI асрда ҳам биз учун хизмат қилади.

Президентимиз И. Каримов айтганидек, “Биздан озов ва обод Ватан қолсин. Келгуси авлодларимизга она-табиатни эсон-омон топширайлик!”

Мадинахон ҲОШИМОВА

СУВ БОР = ТИРИКЛИК МАВЖУД

Оролни қўқориш халқаро фонди
GEF агентлиги
и Компанияси
Ўзбекистон миллий ишчи гуруҳи

йилларда инсон томонидан ўйламай қилинган ишларнинг натижасидир. Давлатимиз раҳбариятининг нотўғри қарорлари билан 1960 йилдан бошлаб Амударё билан Сирдарёнинг суви ерларни суғориш учун кўплаб сарф қилинди, қатор сув омборлари қурилди. Натижада Оролга қуйиладиган сув миқдори кескин камайди, йирик дарёларнинг сувлари умуман денгизга етиб бормади. Орол денгизи ҳолдан тойиб, қурий бошлади.

Кейинги ўттиз йил мобайнида Орол денгизининг сатҳи 14 метрга пасайди, сувининг ҳажми эса 65 фоизга қисқарди, таркибидаги тузлар миқдори икки ярим барабар ортди. Унча шўр бўлмаган сувга мослашган денгиз балиқлари ёппасига нобуд бўлди...

Орол денгизининг қуриб қолган майдони туз кўтариладиган жойга айланиб қолди. Қуриган денгиз остида йилига 70 миллион тонна туз чанг-тўзон билан кўтарилиб, атрофга 500 километргача тарқалмоқда, боғроғлар нобуд бўлмоқда.

Оролда содир бўлган ва бугунги кунда юз бераётган экологик ҳалокатни ўз кўлами ва узоқ давом этадиган оқибатларига кўра, жаҳондаги сўнгги энг катта ҳалокатлар билан қиёслаш мумкин. Инсон танасига чанг ва шўр билан бирга кириб бораётган кўплаб миқдордаги заҳарли моддалар

баҳорда, Наврўзда ва Мустақиллик байрами арафасида қишлоқ ичидаги барча ариқлар ҳашар йўли билан тозаланади. Қишлоқ марказида ширкат хўжалигининг Охунбобоев бўлимини сув билан таъмин этувчи иншоот доимо ишлаб турибди. Ҳамма маҳалла кўчаларида тиниқ сув оқиб турадиган сув қувурлари мавжуд. Сувимизнинг тиниқлиги, тозаллиги ва шифобахшлиги ичган одамнинг баҳру дилини очади. Лекин шундай оилалар борки, улар сувнинг тозаллигига ва тежашга эътиборсиз Билиб туриб хонадонларидан чиқарилган турли хил ахлатлар, овқат қолдиқлари, ювилган кирнинг сувлари ва ташландиқ нарсаларни ариққа ташлайдилар. Натижада инсонларда турли хил касалликлар: юқумли гепатит, камқонлик, бўқоқ кабилар учраб турибди.

Отам ва бобом менга сув ва унинг аҳамияти ҳақида жуда кўп ҳикоя қилиб берган. Отам менга сўзлаб берган бир воқеа ҳалигача эсимдан чиқмайди. Бу ҳол мени жуда афсуслантирди.

— Қишлоғимизда, — дейди отам ўз ҳикоясида, — қадимдан шифобахш булоқ бўлиб, одамлар уни “Дори булоқ” деб атар эди. Қишлоқда яшовчи етти ёшдан етмиш ёшгача барча кекса-ёш шу булоқ сувидан истеъмол қилиб келди. Кейинги йилларда собиқ Шўро дав-

да поклик бузилса шу тариқа одамлардан ўч олармиш.

Бобом — қишлоқдаги пиру бадавлат, имми кишилардан бири. У тўйда бўлган воқеани сўзлаб берди.

Таклиф қилинган йиғинда хорижлик бир меҳмон ҳам бор экан. Тўй эгаси ва ҳамқишлоқлар меҳмоннинг иззатини жойига қўйишди. Лекин меҳмоннинг айтган гаплари бизнинг кўзимизни очди.

— Сизлар, — деди хорижлик меҳмон, — жаннат ўлкасида яшайсиз экан. Дастурхонингиз нозу неъматга тўла. Яшаш, турмуш даражангиз мени лол қолдирди. Сизларда исрофгарчилик ҳаддан зиёд ортиқ экан. Айниқса, сув ва унга бўлган муносабатингиз Оллоҳнинг ғазабини келтиради. Ахир, муқаддас китобларда “Сувни тежашлар!” деган оят калима бекорга қайд этилмаган-ку! Керагидан ортиқ ишлатилган сувнинг гуноҳи ёмон бўлади. Араб мамлакатларида сув учун халқ зор бўлиб яшамоқда. Ҳатто, экин майдони учун ҳам бир томчи сув йўқ.

Буни эсда тутинг. Сув ва ҳавони булғаш гуноҳдир.

Хорижлик меҳмоннинг ўртага ташлаган фикри жуда ўринли эканлиги мени ҳам ўз юртимга, унинг табиатига бўлган меҳримни янада ошириб юборди. Сувни ифлос ва исроф қилмаслик, ер юзидаги ҳар бир инсоннинг асосли бурчи

Она — ҳаётнинг гули, Бола — унинг булбули.

ОТА ТИЛАГИ

(Оқ фотиҳа)

Остонам олдида бошгинанг эгик,
Қалбингда ҳаяжон, киприкларинг нам.
Ланг очик турипти сен чиққан эшик,
Бугун сен келин бўб кетасан болам.
Устингга кийибсан оқ ҳарир либос,
Ярашиб турипти фаришта мисол.
Қизчалар чувиллаб қилишар ҳавас,
Момолар дейишар: оқ фотиҳа ол.
Онанинг кўзларида милтиллади ёш,
Отанг фотиҳага очаётир қўл:
Олсанг олтин бўлсин, бўлса ҳамки тош,
Бошинг омон бўлсин, қизим, бахтли бўл.
Сени кутаётир ўтов, тўйхона,
Муборак ўтовинг кошона бўлсин.
Сени кутаётир куёв, қайнона.
Босган изларингдан гул, чечак унсин.

Омон ЖАББОРОВ,
Нуробод туманидаги 31-мактабнинг олий
тоифали ўқитувчиси

Она — куёш, унинг меҳр тафти
ҳеч қачон совумайди.

Хатто, энг буюк, ноёб буюклик
ҳам она меҳрибонлиги олдида
хору хасдир.

Онанинг тухумни хатто кафти-
нгда ковуриб берсанг ҳам ундан
қарздор бўлиб қоласан.

ҲИКМАТ — БИР ҲОВУЧ ОЛТИН

Она — уйнинг устуни.

Она муҳаббати зинҳор қаримас.

Она жамики мавжудотнинг су-
янган тоғидир.

Онанинг бир қўли бешикни,
иккинчи қўли дунёни тебратади.

Она — ҳаётнинг гули,
Бола — унинг булбули.

Бола — лой, Она — кулол.

СИЗНИ СОҒИНАМАН...

Тонгларим отади файзи йўқ аммо —
Кунларим ўтади зўрға, муаммо.
Оғриқларим қачон бўлади адо?
Сизни соғинаман, мунис ОНАЖОН!

Баъзан тунларимда қочаркан уйку,
Баъзан ҳовлиқаман, баъзида-чи қув.
Сизсизлигим менга берганда қўрқув
Сизга талпинаман, азиз ОНАЖОН!

Бош олиб кетаман ариқ лабига,
Хаёлим улашиб сувга айтаман.
Ҳовлидаги ҳорғин толлар ёнига
Сизнинг соғинчингиз билан қайтаман,
Сизни соғинаман, азиз ОНАЖОН!

Мавлуда НАРИМОНОВА,
Пахтакор туманидаги 12-мактаб ўқитувчиси

Она қалби жаҳон эрур,
Меҳр ётар унинг қалбида.
(Халқ ҳикмати)

Дунёда ҳар қандай куч онанинг меҳру му-
ҳаббатидан заифроқдир. Унинг фарзандига
бўлган меҳри нақадар жозибали ва нақадар
беғубор. Онанинг меҳри қуёшдек иссиқ, бемин-
нат ва мусафодир. Унинг фарзандлари учун
қилган хизматларини ҳеч нарса билан тенглаш-
тириб бўлмайди. Она ўз фарзандига ҳаёт ва
инсонийлик фазилатларини бахш этгучи ҳаёт
чашмасидир. Фарзанд эса худди шу чашмадан
ғўзалликни, эзгуликни, олижаноблик ва комил-
ликни ўзига сингдириб олади.

Оналар — табиий тарбиячидирлар. Улар бо-
лаларининг покиза қалбини тарбиялайди, тар-
киб топтиради ва уларнинг келажагини ярата-
дилар. Оналарнинг бутун фаолияти меҳр-му-
ҳаббат фаолиятдан иборат. Шу жиҳатдан ҳам
улар доимо юсак олқишга сазовор бўладилар.
Маълумки, оилада бола-
нинг бутун эстетик
ҳис-туйғуси, ҳу-
лқи, одатлари, ду-
нёқараши, барча хатти-
ҳаракатлари шу буюк зот
бўлган онанинг таъсирида шаклланади. Оила-
да болалар тарбиясининг муваффақиятли бўли-
ши ҳам кўп жиҳатдан онанинг болаларга нис-
батан муносабатининг яхши йўлга қўйилганли-
ги ва уларга тўғри тарбиявий таъсир кўрсата
олганлиги билан белгиланади.

Бола тарбияси ўз ўрнида самимий ва узлук-
сиз давом этадиган жараёндир. Шу жиҳатдан
она бола ҳаётини тўлиқ билиши, яъни унинг ни-
маларга қизиқиши, нималарни яхши ёки ёмон
кўриши, ёқтириши ёки ёқтирмаслиги, ким би-
лан дўстлашиб, ким билан ўйнашини билиши, шу-
нингдек, у боланинг оилада, маҳалла ва мак-
табда ўзини қандай тутиши, ўзидан катта-ки-
чикларга, тарбиячилар, ўқитувчиларга ҳамда
ўқишга, меҳнатга бўлган муносабатини олдин-
дан сеза олишига тўғри келади.

Оила ҳўжалигида онанинг болани ҳар қан-
дай нарсани тежаш, эҳтиёт қилишга одатланти-
риши, уларни ўқиш, ёзиш, оғзаки ҳисоблаш,

расмлар чизиш ва уларга қараб ҳикоялар ту-
зишга ўргатиши болаларни ҳар жиҳатдан комил
инсон этиб тарбиялаш масаласини муваффа-
қиятли ҳал этиш имконини беради.

Агарда оилада она тарбияли бўлиб, ўз оила-
сига, яқинларига, дўсту биродарлари, қўшни-
лари, таниш-билишлари, умуман ҳамма-ҳамма-
ларига яхши муносабатда бўлса, бу, албатта,
бола тарбиясига ижобий таъсир этади. Чунки
болаларнинг гўзал тарбияли, саодатли бўлиши
оналарнинг берадиган тарбиясига боғлиқдир.
Зеро, тарбияли бола онасидан олган яхши тар-
бияни сира унутмайди.

Болага етарли даражада тарбия бера олмас-
лик эса тарбиясизликни келтириб чиқаради.

Она бўлишлик ҳақиқатан ҳам буюк бир ша-
рафдир. Бироқ, бундай буюк бахтга эга бўлиш
бола тарбиясида оналик хизмати, масъулияти-
ни тўлиқ ҳис этиш билан боғланади.

Буюк бир зот: "Ҳар бир хотун-
нинг ақлини ўлчамоқчи
бўлсангиз, унинг
қўл остидаги бола-
ларига боқинг", деган
экан. Бу сўзнинг нақадар

тўғри эканлигини ўзининг тарбиялилиги, ҳар бир
хатти-ҳаракатининг ибратли ва намуналилиги,
катталарга ҳурмат, кичикларга марҳаматлилиги
билан кишиларни ўзига ром этган болаларни
кўрганданоқ тезда жуда яхши англаб етиш мум-
кин. Боланинг бундай ижобий хатти-ҳаракат-
ларига монанд онани иззат-ҳурмат қилиш, унинг
хизматларини бажариш, олқишини олиш, наси-
ҳатларини жон қулоғи билан эшитиш, унга амал
қилиш, энг муҳими онанинг кўнглини қолдир-
маслик ва дилини оғритмаслик ҳар қайси тар-
бияли боланинг энг муҳим бурчи ва ишидир.
Онага ҳамиша меҳру оқибат, эзгуликни раво
кўрган болалар ҳаётда, албатта бахтли ва са-
одатли бўладилар. Улар баҳорга ҳам, тонгга
ҳам гўзалликни улашган оналарнинг қуёшга
қиёс меҳр тафтларидан доимо баҳра олиб,
кўнглини обод қиладилар.

Ойсоат ХУДОЁРОВА,
Т. Н. Қори Ниёзий номидаги
ЎзПФТИ докторанти

Аёл кулса — олам кулар...

ИЛТИҶО

Минти вужуг
Сизни излайди,
Айрилиқ азобидан
бўзлайди,
Сиз ҳақда у
ёниб сўзлайди,
Онажоним тезроқ келинг,
Отажоним тезроқ келинг.
Кўзим йўлингизни пойлар,
Йўқламайсиз неча ойлар,
Оқиб ўтди қанча сойлар,
Онажоним тезроқ келинг,
Отажоним тезроқ келинг.
Айтнинг, недир гуноҳим?!
Эшитмайсиз менинг оҳим.
Раҳм қил, ўзинг Оллоҳим.
Онажоним тезроқ келинг,
Отажоним тезроқ келинг.

Сизни кўргим келганда,
Сизни кутиб толаман,
Соғинчнинг қаршиисига
дилни ўртар ноламан.
Чеки йўқ айрилиққа
қандай чидай оламан,
Онажоним тезроқ келинг,
Отажоним тезроқ келинг.
Бир қатра меҳрга
қолдимку қараб,
Меҳр бериш шунчалик
қийинми ё Раб.
Бир кун кунингизга
қоларман яраб,
Онажоним тезроқ келинг,
Отажоним тезроқ келинг.
Гулчеҳра КАРИМОВА,
Юнусобод туманидаги
274-мактаб ўқитувчиси

УЧИНЧИ
МИНГИЛЛИКНИНГ
БОЛАСИ

бўлиб ўсадилар, вояга етадилар. "Маърифат-Мадакдор" нашриёти томонидан нашрга тайёрланиб, «Шарқ» нашриётида чоп қилинган "Учинчи мингилликнинг боласи" таянч дастур ва "Болангиз мактабга тайёрми?" китоб-қўлланмалари бу эзгу юмушда Сизга кўмакдош бўлади. "Учинчи мингилликнинг боласи" китобида

лубий тавсиялари берилган. Китобда тестларнинг, қизиқарли топшириқларнинг ўзига хос тарзда берилиши ота-оналар учун ҳам, мактабгача таълим муассасалари ходимлари учун ҳам болаларни мактабга тайёрлаш жараёнида бирдек фойдаланиш имкониятини яратади. Ўйлаймизки, ҳар ик-

ОТА-ОНАЛАРГА ТУҲФА

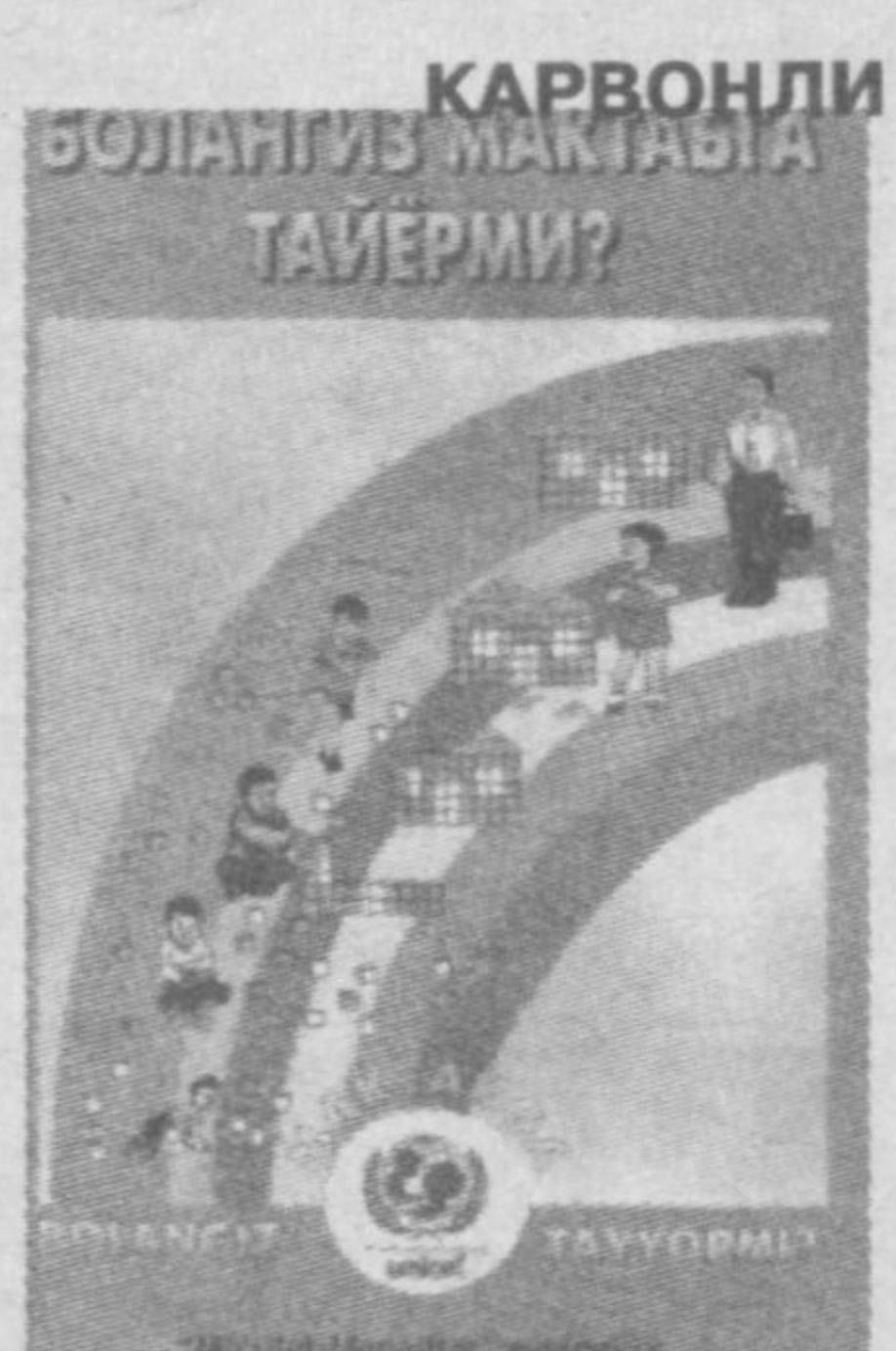
Айтишларича, буюк даҳолар ҳали мактаб ёшига етмасданок ўзлигини намоён қила оладилар. Ҳамма ҳам даҳо бўлавермайди. Бироқ нотўғри тарбия ёки қаровсизлик не-не истеъдодларнинг юзага чиқишига тўсқинлик қилиши ҳақиқат.

Болажон халқимиз ўз орзу-истакларининг рўёбини фарзандларида кўришни истайди. Аммо истакнинг ўзигина етарли эмас. Болаларимиз сизу бизнинг кўмагимиз, муносабатимиз ва албатта ҳар томонлама парваришимиз орқали маънан етук, соғлом, қобилиятли

болаларнинг чақалоқлик даври, илк ёш даври (1-3 ёш), 2-3 ёш даври, кичик ёш даври (3-4 ёш), ўрта ёш даври (4-5), катта ёш даври (5-6 ёш), мактабга тайёрлов даври (6-7 ёш)даги жисмонан ривожланиш, нутқи ва тафаккурини ошириш, маънан ривожлантириш масалалари кенг ёритилиб, муҳим йўналишлар бўйича маслаҳатлар тавсия қилинган.

"Болангиз мактабга тайёрми?" китобида республикамиздаги ҳамда хорижий мамлакатлардаги мактабгача таълим бўйича мутахассисларнинг болани руҳий, физиологик, ақлий ривожлантириш бора-

када китоб ҳам ўзи, оиласи ва Ватан келажаги учун қайғурайдиган инсонларнинг китоб жавонларинигина безаб қолмасдан, кунлик юмушларида, амалий фаолиятларида кўмакчи бўлиб қолади.

КАРВОНЛИ

БИРИНЧИ СОН ТУҲФАСИ

"Мактабгача таълим" журналининг ҳам биринчи сони босмадан чиқди. Журналнинг "Давлат талаблари — ҳаётга" руқни остидаги "Қисқа вақт бўлинадиган болалар боғчаларини ташкил этиш тўғрисида" номли мақоласида республикамиздаги мавжуд мактабгача таълим муассасалари сони қисқаришларининг олдини олиш мақсадида ишлаб чиқилган ҳужжатларнинг бу ҳаракатларни қай даражада

тўхтатиши ҳақида маълумот олиш мумкин бўлади. "Мактабга тайёрлашда тарбиячининг ўрни" (Ф.Валихўжаева) мақоласида мактабгача таълим тизимини йўлга қўйишда юритилаётган ижобий ишлар ҳусусида фикр юритилади. Шунингдек, ўқувчилар "Элементар математик тасаввурларни ривожлантириш бўйича таълим мазмуни"нинг навбатдаги машғулотлари билан танишишлари мумкин.

ТАҚДИМОТ

налининг ҳам тақдими бўлиб ўтди.

Тақдимот маросимида сўз олган журнал бош муҳаррири Зоҳидилло Мунавваров "Имом ал-Бухорий сабоқлари" журналининг маънавий ҳаётида да ўзига хос янгилик бўлгани ҳақида сўзлаб, журнал ижодкорларининг бу йилги режалари билан ўртоқлашди.

Журналнинг янги асрадаги илк сони ҳазрат Алишер Навоийнинг 560 йил-

лик байрамларига бағишланган бўлиб, бу мавзуда эълон қилинган мақола ва тадқиқотлар илмталаб инсонларни бефарқ қолдирмаслиги шубҳасиз. Маросимда сўзга чиққанлар шуни қайд этган ҳолда, журналнинг янада ўқимишли бўлиши учун нималар қилиш лозимлиги ҳақидаги ўз таклиф ва мулоҳазааларини ҳам айтиб ўтдилар.

Ш.НИШОНОВ

ТАРИХ ВА
ТАҲЛИЛ

Миллий матбуот марказида таниқли тарихчи олим Рустамбек Шамсутдиновнинг "Ўзбекистонда советларнинг қулоқлаштириш сиёсати ва унинг фожеали оқибатлари" китобининг тақдимот маросими бўлиб ўтди.

Тақдимотда "Шаҳидлар хотираси" хайрия жамғармаси ходимлари, таниқли жамоат ва фан арбоблари, қулоқлаштириш сиёсатини бошидан кечирганлар, оммавий ахборот воситалари вакиллари иштирок этишди. Сўзга чиққанлар китобнинг аҳамияти, ютуқлари ҳақида гапиришди. Эътиборингизга ушбу китоб ҳақидаги олимлар мулоҳазаларини ҳавола қилмоқдамиз.

Андижон Давлат университети профессори, тарих фанлари доктори, "Ватан тарихи" (1-3-китоблар), "Ўзбекистоннинг янги тарихи" (биринчи китоб) муаллифларидан бири Рустамбек Шамсутдиновнинг яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа концернида чоп этилган "Ўзбекистонда советларнинг қулоқлаштириш сиёсати ва унинг фожеали оқибатлари" номли асарини ҳаяжонланмай ўқий олмайсиз.

Китоб танланган мавзу йўналишида ўрганилган, жамланган ва муаллиф томонидан атрофлича таҳлил қилинган фактик материаллар асосида ёзилган. Президентимиз асарлари ва нутқларига йирик тарихчилар, давлат ва жамоат арбоблари, тадқиқотчи журналистлар илмий изланишларига мурожаатлар китобнинг библиографиясини бойитибгина қолмай, балки муаллифининг буюк инсонларга, ҳамкасбларига чуқур ҳурматининг ифодасидир. Мавзуга доир эсдаликлар ҳамда мулоҳаза учун маълумотларнинг келтирилиши ўқувчида баён этилаётган воқеа-ҳодисаларга ишонч уйғотади, уни тарихдан сабоқ чиқаришга ундайди.

Деҳқонларни қаттагон қилиш режаси Сталин бошчилигида атрофлича ишлаб чиқилган. Унга кўра, мол-мулкдан айрилган қулоқ оиласи тўлиғича мутлақо шаронти йўқ жойларга сургун қилинган, у ерда оғир меҳнатга жалб этилган, меҳнатидан топан да-

ромадига солиқ тури ва миқдори кўпайтирилган, турли баҳоналар билан қайта қамокқа тиқилган ёки отиб ташланган. Шунинг учун ҳам улардан кўпчилигининг тақдири нима билан туггани ва улар аслида қанча бўлгани ҳақида ҳозирча аниқ маълумот йўқ. Қулоқларнинг ҳибсга олинishi, судланиш жараёни, уларнинг сургунгача ижтимоий, иқтисодий ва оилавий шаронти, сургунда бўлган давр мобайнидаги аянчли аҳволи тўғрисида тадқиқотлар етарли эмас. Сургунда бўлган қулоқлар оилаларидан урушга жўнатилганлар, улардан жангда ҳалок бўлганлар, бедарак йўқолганлар тўғрисида ҳам аниқ, тўлиқ далиллар жуда кам.

Профессор Рустамбек Шамсутдиновнинг мазкур китоби ана шу каби саволларга жавоб топиш мақсадида кенг кўламдаги изланиш ва чуқур таҳлил асосида яратилган асардир. Чунки Ўзбекистоннинг 20-30-йиллардаги тарихини, жумладан, советларнинг қулоқлаштириш сиёсати, унинг салбий оқибатлари тўғрисида битилган саҳифаларни қайта тиклаш тарихчиларимизнинг умуминсоний, ватанпарварлик бурчидир.

1999 йил 12 июлда қабул қилинган Вазирлар Маҳкамасининг "Ватан ва халқ озодлиги йўлида қурбон бўлган фидойилар хотирасини абадийлаштириш тўғрисида"ги қарори бу борадаги бир қанча муаммоларни ҳал этиш имконини яратди.

Р.Шамсутдиновнинг китобида келтирилган далиллар асар муаллифининг мазкур қарор талаблари асосида қилган катта меҳнати эвазига ўз олдига қўйган мақсад йўли-

да ижобий натижаларга эришганини кўрсатади. Масалан, биргина 1941 йилнинг биринчи чорагида Украинанинг Херсон вилоятидаги Голлопристан, Скадовский ва Каховский туманларининг 44 та қишлоқларига Ўзбекистондан олиб келинган 6312 нафар қулоқларнинг тарқатиб юборилиши, уларнинг яшаш ва меҳнат шароити, ҳўрланиш ва ҳақоратланишлари тўғрисида жойларга бориб, ерли аҳоли билан суҳбатлашиб, чуқур таҳлил асосида келтирилган маълумотлар тинимсиз зўр ғайрат ва шижоат натижасидир.

Китобнинг "Қулоқлар" масаласи Комфирқа ва муҳолифат талқинида бўлимида шўролар ҳокимиятининг разилона сиёсати негизда ёвуз миллатчилик, шовинистик гоялар ётганлиги фактик материаллар асосида фаш этилган.

Мазкур китоб яна шуниси билан қадрлики, унда ўзбек ҳеч қачон бировга боқиманда бўлган эмас, ўзбек миллати вакиллари меҳнатсевар, этиқодли, ижодкор, бунёдкор, кечиримли деган гоя ана бир бор ўз тасдиғини топан.

Китоб фактик материаллар асосида ёзилган бўлса-да, уни китобхон бадий-тарихий асардай зерикмай ўқийди. Шу билан бирга илмий изланишларга ундовчи муаммоларга тўла.

Ҳа, мазкур мавзунинг ҳали очилмаган қирралари беҳисоб. Истиқлол шарофати билан ёш тадқиқотчилар учун бу қирраларни ёритиш имкониятлари тўла очилди.

Ж.ХАЛИЛОВ,
Андижон ВПХМОИ
ректори,
Қ.ПАРПИЕВ,
Андижон Давлат
Университети
профессори

Февралнинг сўнги кунин МММда "Имом ал-Бухорий сабоқлари" жур-

СОҒЛОМ ОИЛА ВА АВЛОД

"Юртимизда ўтган йили ҳар бир оилада соғлом фарзандларнинг дунёга келиши учун соғлом оилаларни яратиш ва уларни соғлом шакллантириш, ёшларни соғлом оналик ва оталикка тайёрлаш, ҳомиладор аёллар, янги туғилган чақалоқлар, бир ёшгача ва олти ёшгача бўлган болаларга тиббий патронаж хизматини яхшилаш ва бошқа йўналишларда катта ишлар қилинди". Бу сўзлар яқинда нашрдан чиққан "Соғлом авлод учун" журналининг бу йилги илк сонидagi профессор Учқун Ка-

римвоннинг "Истиқболнинг мустаҳкам замини" номли мақоласидан иқтибосдир. Яхши ният билан бошланган иш эса, албатта, ўз мевасини беради. Бунинг учун эса Оналар ва болалар йилининг асосий вазифалари бўлган болани гўдаклигидан ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан тўғри тарбиялашни, бу дав-

рда медицина, педагогика, психология фанлари тавсияларини аниқ тушуниб олиш талаб қилинади. "Психология фани тавсияларига эҳтиёж" мақоласида эса (муаллифи В.Каримова) гўдаклик ва болалик вақтидаги болалар, уларнинг ўсишидаги турли жараёнлар ҳусусида фикр юритилади. "Биз, аввало,

онамиз..." мақоласи (муаллифи Г.Эргашева) ўз вазифасини инсонийлик бурчи билан адо этаётган фарғоналик болалар шифокори фаолиятига бағишланган. Шунингдек, ўқувчилар журналининг ушбу сонида посбонларимиз ҳаётдан ҳикоя қилувчи "Ватанпарварлик мактаби" (А.Обрўев), "Жонли, фаол озиқланиш" (Н.Уокер), "Билиглик — кишилар кишиси бўлур" (Б.Тўхлиев) каби мақолалар ҳамда назм ва наср чашмаларидан баҳраманд бўлишлари мумкин.

LESSON 2

Энди дифтонгларнинг берадиган товушларини ўрганиб, ўзлаштириб олишимиз керак. Дифтонг-икки унли товушнинг бирикмасидан иборат. Улар бирга талаффуз қилинади.

ДИФТОНГЛАР

ei	- белгилари Эй деб талаффуз қилинади.
M: day [deɪ] (дэй)	-кун
ou	-белгилари Оу деб талаффуз қилинади.
M: bone [bəʊn] (боун)	-суяк
ai	-белгилари Ай деб талаффуз қилинади.
M: my [maɪ] (май)	-меники
au	-белгилари Ау деб талаффуз қилинади.
M: cow [kaʊ] (кау)	-сигир
oi	-белгилари Ой деб талаффуз қилинади.
M: soil [soɪl] (сойл)	-ер, тупроқ
iə	-белгилари ИЭ деб талаффуз қилинади.
M: ear [ɪə] (иэ)	-қулоқ
ea	-белгилари Чўзиқ Э охирида А товуши кўшилади.

M: mare [mɛə] (мэ:а)	-байтал, бия.
uə	-белгилари УЭ деб талаффуз қилинади.
M: tour [ˈtʊə] (туэ)	-саёхат

Сизга таклиф этилаётган барча дифтонглар бежиз айтилмаяпти. Эътибор берган бўлсангиз, ундош товушларнинг транскрипцияда ифода этилишини ва дифтонгларни билиб олгач, алифбони ўқишингиз осон бўляпти. Шундай эмасми? Масалан, биринчи ҳарф шундай бошланади: [ei], бу дифтонгнинг қандай айтилишини сиз билиб олдингиз. Шунда янги савол туғилади. Транскрипцияда ундош товушлар қандай ифодаланади? Бу саволга жавоб бергач, алифбоддаги ҳар қандай ҳарфни бемалол ўқий оламиз.

Демак, ундош товушлар:

P	-белгиси П товушини беради.
M: pace [peɪs] (пэйс)	-қадам
B	-белгиси Б товушини беради.

ИНГЛИЗ ТИЛИ
САБОҚЛАРИ

M: baby [beɪbɪ] (бэйби)	-бола
t	-белгиси Т товушини беради.
M: toss [tɒs] (тос)	-улоқтириш
d	-белгиси Д товушини беради.
M: deed [di:d] (ди:д)	-ҳаракат
k	-белгиси К товушини беради.
M: king [kɪŋ] (кинг)	-подшоҳ
g	-белгиси Г товушини беради.
M: gold [ɡəʊld] (голд)	-олтин
f	-белгиси Ф товушини беради.
M: fan [fæn] (фэн)	-ишқибоз
v	-белгиси В товушини беради.
M: visit [vɪzɪt] (визит)	-визит, меҳмонга бориш.

Ө белгиси. Ўзбек тилида бундай товуш йўқ. Бу товушни чиқариш учун тилнинг учи пастки тишларга сал теккизилади. Уларнинг орасидан ва тил билан юқори тишлар ўртасида бўшлиқ қолади. Шу ораликдан ҳаво шамоли чиқарилади ва натижада фс (нафс) товушига ўхшаш товуш чиқади.

M: thon [θɔ:n] (фсо:н)	-тиканак.
ʒ	- белгиси З товушини беради.
M: this [ɪs] (зис)	-бу
S	-белгиси С товушини беради.
M: sit [sɪt] (сит)	-ўтирмақ
ʃ	-белгиси Ш товушини беради.
M: shy [ʃaɪ] (шай)	-уятчан, тортинчоқ.
ʒ	-белгиси Ж товушини беради.
M: treasure [ˈtreʒə] (треже)	-хазина
tʃ	-белгиси Ч товушини беради.
M: chase [tʃeɪz] (чейз)	-таъқиб қилиш, ов.
dʒ	-белгиси Дж товушини беради.

M: job [dʒɒb] (джоб)	-иш
h	-белгиси Х товушини беради.
M: he [hi:] (Ху:)	-у (ўғил болага)
m	-белгиси М товушини беради.
M: make [meɪk] (Мэйк)	-қилмоқ, бажармоқ.
n	-белгиси Н товушини беради.
M: nest [nest] (Нест)	-уя, ин.
ŋ	-белгиси Нг товушини беради.
M: song [sɒŋ] (Сонг)	-қўшиқ.
r	-белгиси Р товушини беради.
M: rich [rɪʃ] (рич)	-бой, бадавлат.
L	- белгиси л товушини беради.
M: lame [leɪm] (лэйм)	-оқсоқ, чўлоқ.
W	-бу товушнинг айтилиши бироз қийинроқ.

Лабингизни у товушни чиқаришдаги каби юмалоқ қилиб чўзасиз, кейин бирдан лабингизни икки томонга кериб юборасиз, қисқа уа, уо, уэ товушлари (сўз тузилишига қараб) талаффуз қилинади. Масалан:

white	[waɪt]	(уайт)	-оқ
west	[west]	(уэст)	-ғарб
world	[wɜ:ld]	(уолд)	-дунё

j -белгиси ЙУ товушига ўхшайди:

M: new	[nju:]	(нйу)	-янги
tube	[tju:b]	(тйуб)	-трубка

Шу билан транскрипция белгиларини ўрганишни тугатдик. Кўпгина инглиз товушларини биз тилимизда топа олмаймиз. Шунинг учун уларни айнан аниқ ифодалаб бўлмайди. Бирок, ифодалаш мумкин, бунинг учун эса талаффуз қилаётган аъзоларнинг ҳаракат схемаларини, ҳаво ҳаракатларини чизишимиз, кўрсатишимиз керак. Лекин бу ҳаракатларимиз одамдаги тил ўрганиш иш-тиёқини сўндириши мумкин. Сўзлашингиз айна инглизлар каби бўлмаслиги бу акцент билан гапиришингизга олиб келади. Акцент билан гапиришнинг эса ҳеч айби йўқ.

Good bye!

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими маркази Ўзбекистон Фанлар академиясининг математика институти билан ҳамкорликда 2001 йил 18 май куни ёш математикларнинг республика анжуманини ўтказди. Анжуманда иштирок этиш истагини билдирган академик лицей, касб-ҳунар коллежи ва ўрта таълим мактабларининг ўқувчилари анжуманнинг ташкилий қўмитасига қуйидаги мавзулар бўйича реферат шаклидаги ўз ишларини шу йилнинг 1 майгача юборишлари мумкин.

Анжуманга қатнашувчи ўқувчилар учун таклиф этилаётган мавзулар:

ГЕОМЕТРИЯ

1. Лобачевский геометрияси
2. Инверсия
3. Проектив геометрия
4. Геометрияда максимум ва минимумлар
5. Алгебрик масалаларни геометрик усулларда ечишга мисоллар
6. Геометрияда индукция
7. Битта циркул ёрдамида геометрик яшашлар
8. Битта чизғич ёрдамида геометрик яшашлар
9. Геометрик ўринлар методи
10. Геометрик масалаларни ечишда векторларни қўлланиши
11. Учбурчак элементлари орасидаги муносабатлар
12. Тугиз нуқта айланаси
13. Кўпёқлар учун Эйлер формуласи
14. Учбурчакларга доир ажойиб теоремалар
15. Геометрияда "Олтин кесим"
16. Қавариқ кўпбурчаклар ва уларга берилган чизиқли функциялар

АЛГЕБРА

1. Фиббаначи сонлари ва уларнинг хоссалари
2. Булиниш белгилари
3. Санок системалари
4. Комбинаторика элементлари
5. Ўртача миқдорлар ва улар орасидаги муносабатлар
6. Ўрта арифметик ва ўрта геометрик миқдорлар орасидаги муносабатнинг турли исботлари
7. Классик тенгсизликлар
8. Учинчи ва тўртинчи даражали тенгламалар
9. Симметрик кўпхадлар
10. Экстремал масалалар
11. Функциянинг монотонлиги, қавариқлигини қўлланишига мисоллар
12. Алгебранинг асосий теоремаси
13. Комплекс сонлар ва конформ акслантиришлар
14. Ўйинлар назарияси элементлари
15. Ферма теоремалари ҳақида
16. Тенгсизликларни исботлашда ҳосиланинг роли
17. Функция нима? Берилиш усуллари. Тескариланувчи функция.

Кўрсаткичли функциянинг мавжудлиги

Кўрсатилган мавзулар бўйича ўқувчилар ижодий иш бажариб, ёзма равишда ташкилотчиларга юборишади.

Бажариладиган иш қуйидаги қисмларни ўз ичига олиши керак.

1. Кириш қисми, масаланинг тарихи
2. Масаланинг қўйилиши
3. Масаланинг ечилиши. Ўқувчининг шахсий таклифи
4. Натижалар
5. Ўқувчининг хулосаси
6. Фойдаланилган адабиётлар

Юбориладиган иш билан биргаликда ўқувчи тўғрисида маълумот юбориши шарт.

Ёш математиклар анжуманига қатнашувчи ўқувчилар тўғрисидаги

Маълумотнома

1. Фамилияси _____ Исми _____ Отасининг исми _____
2. Манзили _____
- а. Ўқув манзили _____
- Вилоят _____ Туман _____ Шаҳар _____
- Кўча _____

- Лицейнинг тўла номи _____
- Лицей директори _____
- Лицей телефони _____ факс _____ e-mail _____
- Почта индекси _____
- в. Яшаш манзили _____

- Вилоят _____ Туман _____ Шаҳар _____
- Кўча _____

- Ота-онаси _____
- Уй телефони _____ факс _____ e-mail _____
- Почта индекси _____

2. Раҳбари тўғрисида маълумот
3. Қўшимча маълумотлар

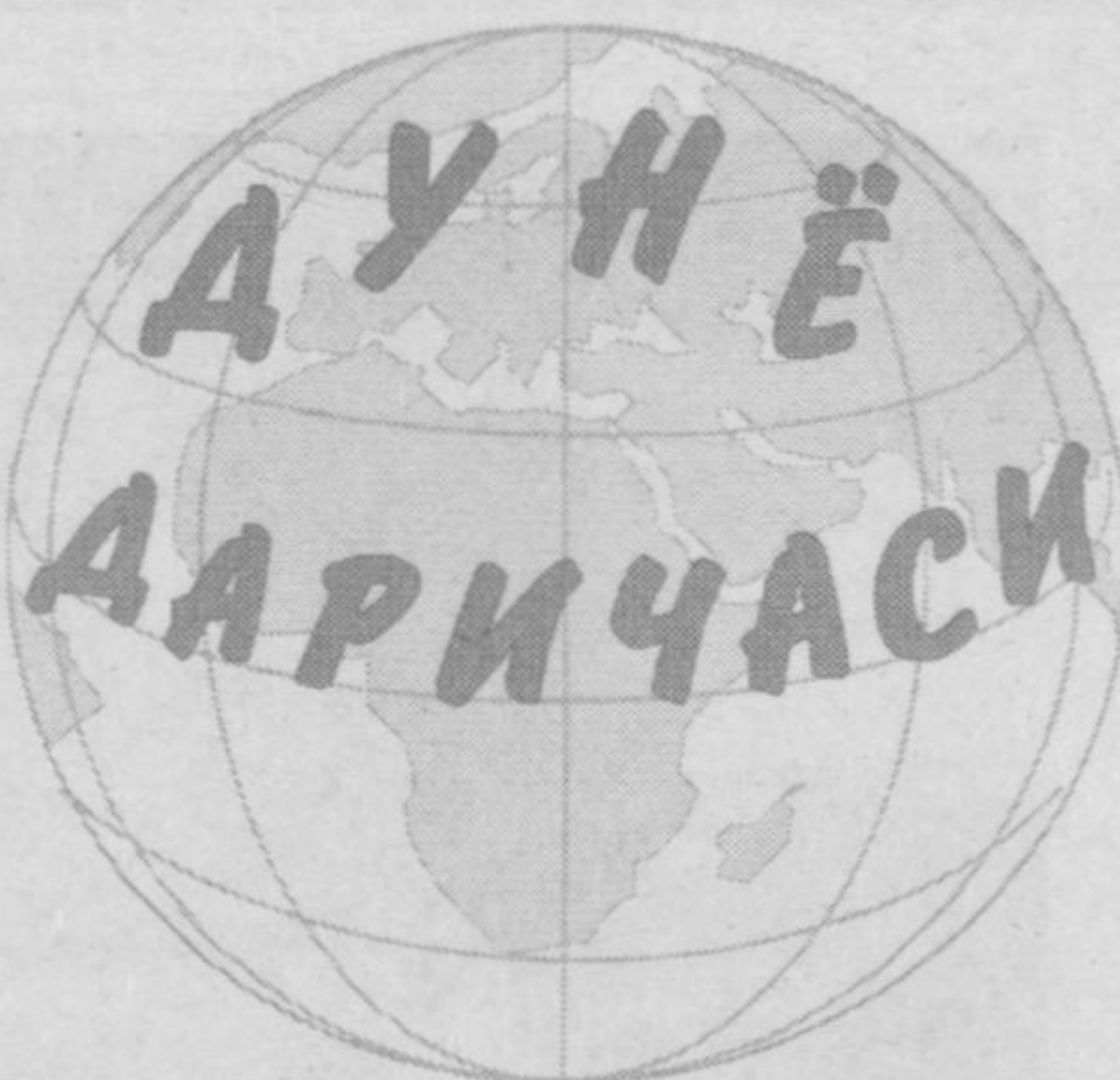
Манзил: Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони, 5.
Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими марказининг академик лицейлар бошқармаси (М.Якубова)га
Маълумот учун телефонлар: 139-44-38, 139-44-36

ЕР
ЮЗИДА

Грозний шахри ва Чеченистоннинг бошқа шахарларида РТР ва "Радио России" каналларининг эшиттиришлари йўлга қўйилди. Радио-эшиттиришлар дастурлари ишончли қабул қилиб оладиган радиотелевизион узаткич стан-

циялари орқали амалга оширилмоқда.

Буюк Британиядаги Селби шахри яқинида темир йўл ҳалокати юз бериши натижасида 15 киши ҳаётдан кўз юмди, 70 нафар йўловчи оғир тан жароҳати олган. Бахтсизлик автомобилларни ташувчи юк машинасининг темир йўлга чиқиб кетиши ва поезд ҳаракатланишига ҳалал бериши оқибатида содир бўлган.

Литва Ички ишлар вазирлиги Россиянинг Калининград вилояти аҳолиси учун визалар

жорий этиш тараддудида эканлигини маълум қилди. Болтиқ бўйи давлатларининг Европа иттифоқига киришидан олдин бошланган бу ҳаракат россияликларда кескин норозилик уйғотиши мумкин.

Молдова Республикасида мuddатидан аввал бўлиб ўтган парламент сайловларида 65 фоиз аҳоли иштирок этган.

Натижаларга қараганда, қарийб 50 фоиз сайловчи Коммунистлар партиясига овоз берганликларини учун мазкур партия галаба қозонган. Кузатувчиларнинг фикрича, келгусида давлат ҳокимиятини бошқариш тўла коммунистлар ихтиёрида бўлади ва Молдова Россия Иттифоқига аъзо бўлиши ҳам эҳтимол, дея хабар беради, ИТАР-ТАСС агентлиги.

XIX асрнинг ўрталарига келиб бактерияли микроорганизмлар турли касалликларнинг уруғи ёки уларнинг ташувчиси эканлиги тўғрисидаги фикрларнинг пайдо бўлиши, кўп шовшувларга сабаб бўлди. Кўп касалликлар тўғрисида ҳали аниқ маълумотларнинг ўзи бўлмаганлиги сабабли, уларнинг тарқатувчиси бўлган бактерия ва микроблар ҳақида ҳам тушунчалар етарли эмасди. Илмий тадқиқот натижалари эса турлича эди. Уларнинг баъзиларида бир касалликнинг сабабчиси бир нечта микроблар эканлиги аниқланган бўлса, бошқасида бир турдаги микроблар бир нечта касалликлар ташувчиси эканлиги тасдиқланар эди.

Фақат 1870 йилларга келибгина бактерия ва микроблар тўғрисида аниқ ва мукамал фикрларни немис микробиолог олими Роберт Кох ўз илмий ишларида асослаб берди. Унинг таълимоти бўйича барча бактерия ва микроблар турли кўринишдаги касалликларни қўзғатиш хусусиятига эга. У ўз илмий фаолияти давомида кўплаб микробларнинг кўриниши, тузилиши, кўпайиши ва бошқа хусусиятларини ургади. Р.Кох микроорганизмлар билан касаллик ўртасидаги боғлиқликни, ўзининг қуйдаги учта тамойили асосида аниқлаш мумкинлигини кўрсатиб берди.

1. Ҳар қандай касаллик бошланганда унга сабабчи бўлган микроорганизмларни қидириб топиш.

2. Уларнинг сони ва жойлашишига қараб касаллик тўғрисида умумий клиник маълумот олиш.

3. Ҳар бир инфекция сўзсиз ўзининг қўзғатувчи микробига эга бўлиб, уларни морфологик жиҳатдан тўғри тавсифлаш.

Р.Кох ўз тамойилларига асосланган ҳолда 1882 йил 24 май кuni сил касаллигини қўзғатувчи микроблар (сил таёқчалари) тўғрисидаги илмий маърузасини баён этди. Ҳозирги кунда ҳам тиббиёт фанида бу микроблар "Кох таёқчалари" деб юритилади. Кечроқ

бўлса ҳам (1905 йили) бу атоқли олимнинг тиббиёт ва физиология соҳасидаги буюк хизматлари Нобел мукофотига муносиб кўрилди.

Шуниси қизиқки, инсон танаси ҳам бошқа жонзотлар танаси каби ўзини ҳимоя қила олувчи ута мураккаб ҳимоя тизимига эга. Табиатда жуда кўп турли кўринишдаги бактерия ва микроблар мавжуд бўлиб, уларнинг аксарияти инсон саломатлиги учун зарарли бўлган касалликларни келтириб чиқарувчи хусусиятларга эгадир. Уларнинг кўпчилигига қар-

қилган эди. Кейинчалик ўз илмий тадқиқотлари билан бу усулни такомиллаштирган Луи Пастер ва бошқа тиббиётчи олимлар актив иммунитет ривожига муносиб ҳисса қўшдилар.

Пассив иммунитет ҳосил қилиш бўйича биринчи таълимотнинг яратилиши таниқли бактериолог олим Эмил Адолф Беринг номи билан боғлиқ. У дифтерия (бўтма) касаллигига қарши эмлаш йўли билан даволаш усулини ишлаб чиқди ва ўз илмий изланишлари билан бу касалликка қарши ку-

шувчи иммунитетни ку-чайтириши мумкинлигини аниқладилар ва бундай "ғаройиб" митти жониворларни қон зардобидида сақлашни йўлга қўйдилар.

Бир йилдан сўнг эса, яъни 1891 йили рождество байрамига ўтар кечаси Берлиндаги касалхоналардан бирида шифобахш қон зардобиди дифтерия касалига чалинган боланинг танасига қўйилди. Шу кuni бундай вакцинали қон зардобиди билан даволаш биринчи марта дифтерия касаллигига қарши амалга оширилди ва тез кунда бу борада самарали натижалар олинди. Кўп ўтмай бу даволаш усули бутун дунёда оммалашиб кетди ва дифтериядан ўлим ҳолати юз бериши 35 фоиздан 5 фоизгача тушиб қолди. Шифобахш зардоблар одатда ҳайвонлардан (масалан отдан) олинади ва маълум тиббий тозалашлардан сўнг, инсон саломатлиги учун ишлатилади.

Э.Беринг томонидан ўтказилган илмий тадқиқотлар, кейинчалик шу соҳа билан боғлиқ бўлган бошқа янги ихтиро ва кашфиётларнинг рўёбга чиқишига кенг йўл очиб берди. Масалан, австриялик иммунолог олим Карл Ландштейнер ва унинг шогирди Андриано Штурлиларнинг илмий изланишлари мақтовга лойиқдир. Уларнинг ўз даврида А В О тизими бўйича қон гуруппаларини аниқлаш борасидаги кашфиётлари ҳозирги замон тиббиёт фани учун ўта муҳим манба ҳисобланади. Айниқса, қон гуруппаларини аниқлаш усуллари, суд-экспертиза жараёнларида кенг қўлланилмоқда. К.Ландштейнернинг бу соҳадаги ўтказган тадқиқотлари ва олган оламшумул илмий натижалари 1930 йилга келиб, тиббиёт соҳасидаги Нобел қўмитаси томонидан муносиб тақдирланди.

Энди сизларни биринчи Нобел мукофоти соҳиблари билан таништиришни давом эттирамиз.

ТИББИЁТ
ДАРҲАЛАРИ

ши инсон танасида табиий тўтма курашиш воситаси бўлган иммунитет мавжуд. Баъзи касалликлар даврида инсон танасига кириб қолган бактериялар, инсонда шу касалликка қарши курашиш қобилиятини оширади. Бу ҳолат тиббиётда актив иммунитет белгиси сифатида таърифланади. Бошқа ҳолларда, қўзғалган касалликни енгиш учун тирик танда "анти танача" (микроорганизм)лар ҳосил бўлади. Аммо бу микроорганизмлар касалликни енгиш учун ҳар доим ҳам етарли бўлавермайди. Ана шу сабабли ҳам, бу микроорганизмларнинг самарадорлиги сезиларли бўлмаслиги мумкин. Шу пайтда касалликка қарши курашаётган организмга, бошқа организмда тайёрлаб олинган микроорганизмлар қон зардобиди орқали берилади, бу энди пассив иммунитет белгиси ҳисобланади.

Актив иммунитетни ошириш мақсадида вакциналаш усулини биринчи бўлиб XVIII асрнинг иккинчи ярмида инглиз врач-и Эдуард Женнер таклиф

раш учун кенг йўл очиб берди. Ўша даврда инсоният саломатлигига таҳдид солган бу касалликнинг олдини олиш ва ўз вақтида даволаш тиббиёт фани олдидаги муҳим масалалардан бири бўлиб турар эди.

Дифтерия — ўткир юқумли касаллик бўлиб, асосан оғиз, бурун ва томоқ атрофида ривож топади. Касалликни қўзғатувчи тўқима бактериялари биринчи бўлиб 1883 йили А.Клебс томонидан аниқланган. Дифтерия тўқималарининг ўлчамлари бўйига 4-6 микронгача, диаметри 0.6-0.8 микронгача бўлиб, улар тўқима бактерияларнинг бўлиниши йўли билан кўпаядилар. Бу касаллик минглаб кишиларнинг умрига завола бўлар, айниқса, бу нарс болалар ўртасида кўп учраб эди.

1890 йили Э.Беринг, ўзининг япониялик шогирди Шибасабуро Китасато билан биргаликда биринчи бўлиб, бир тирик танда ҳосил қилинган бактерияли микроорганизмлар иккинчи бир тирик тан учун касалликларга қарши кура-

ЭМИЛ
АДОЛФ
БЕРИНГ

(1854-1914)

Атоқли немис бактериолог олими. Берлин шаҳридаги олий тиббиёт билим юртини тамомлагач, бир неча йил ҳарбий врач бўлиб ишлаган. Дастлабки илмий изланишларини таниқли олим Р.Кохнинг раҳбарлигида олиб борган.

1894 йилдан Галл университетида гигиена соҳаси бўйича профессор лавозимида ишлади. 1896 йилдан бошлаб эса Марбург шаҳрида ўзи ташкил этган экспериментал терапия институтида илмий фаолиятини давом эттирди. 1900 йили Париж академиясининг ҳақиқий аъзолигига сайланган. 1901 йили дифтерия касаллигини вакцинали қон зардобиди ёрдамида даволаш борасидаги кашфиёти учун тиббиёт соҳасида биринчи Нобел мукофоти сазовор бўлган. Бундан ташқари унинг "Беринг феномени" деб номланган даволаш усуллари, ичак сил касаллигини олдини олиш ҳамда даволаш борасидаги ва бошқа бир қатор илмий ишлари тиббиёт фанининг ривожига улкан ҳисса бўлиб қўшилди.

Физика, кимё, тиббиёт, адабиёт ва тинчлик соҳаларида ушбу ноёб мукофотга сазовор бўлган ўз даврининг етук олимлари ва уларнинг илм-фандаги амалга оширган кашфиёт ёки ихтиролари тўғрисида кейинги мақолаларимизда батафсил таништириб борамиз.

Абдумажит Тўраев,
Физика-математика
фанлари номзоди,
Ўзбекистон Физика
жамияти Ҳайъати аъзоси

АЛАЛАЛАРДАН ОРОМЛИ DУНЁ

Бешикка беланган боламни ухлатолмай, хунобим ошиб турганда, қайнонам: "Боринг, юмушингиздан қолманг, болани ўзим ухлатаман", дея бешикни меңдан олди. Ҳеч нарсага қулоқ солмай чинқириб йиғлаётган гўдак аста бошланган алаага маст бўлиб, жимиб қолди. Қайнонам алла айта бошлар, бешик бир маромда тебранар, болакай алақачон ухлаб қолган бўлса-да, ўз овозидан сархуш қайнонамнинг амаси узоқ давом этарди. Оддий сўзлардан иборат, кишини чуқур уйга толдирадиган бу алаларда қандайдир сеҳр, жозиба яширингандек. Алла тингач, қайнонамга қарайман. У бир нуқтага қаттиқ тикилиб қолган бўлади, сўнг кўзларидан оққан ёшни кенг, узун енглари билан артади.

Қайнонамнинг овози хушовоз ҳофизларникидек эмас эди, албатта. Бироқ алланинг сўзларида ўзига хос сирли оҳанг, узгача мазмун мужассам эди.

... Мен сени алалар қилайин, Кутариб катталар қилайин. Ўқитиб, муллалар қилайин. Бешиқдаги бек болам, алла, Элга эш бўлгин, болам алла. Ёдимда, бир кун боламнинг бувижониси аллани узоқ айтди, бирдан кўшни аёлнинг:

— Бўдди-е, боядан бери юракларимиз эзилиб кетди. Одамни сел қиладиган аллаларни қаёқдан топасиз-а... — дегани эшитишди.

Қайнонам жилмайиб қўяқолди.

— Сизлар алла айтишни билмайсизлар, — дер эдилар у киши. Ва алланинг қандай қўшиқлиги, унинг нималарга қодирлиги

ҳақида ривоятлар айтиб берардилар.

Алла — оналарнинг азалий қўшиғи. Бола Омоҳнинг берган бир неъматни, фариштаси. Бу неъматни ардоқлаб, комил инсон қилиб вояга етказиш ҳам катта бир синов. Алла тинглаб улғайган кишининг кўлидан ёмонлик келмайди. Ўз миллати гурурини, урф-одатларини эъзозлайди. Замондош аёллардан бир нечасига "алла айтишни биласизми?" деган савол билан мурожаат қилдим.

Mehr

— Вақт қаёқда дейсиз? Богчага боламни топшираману, бозорга чопаман. Чунки тирикчилик, — деб жавоб беради савдогар аёл.

— Фурсатим йўқ. Эътибор қилмабман. Балки менга ургатишмаган ёки ўзим кунт қилмаганман, — бепарво дейди хизматчи аёллардан бири.

Алла эшитмаган, она тарбиясини мукаммал олмай улғайган болалар кўпол, кўрс, лоқайд бўлиб улғаймайдиларми?

Бешик анжомларини тузатиб, боласини белашга ҳозирлик кўраётган келинчаққа шундай хитоб қилгим келади:

— Алла айтинг, шундай айтинг-ки, болангиз улғайиб, дунёни меҳрга чулғасин. Элига тиргак бўлсин, миллийлик унинг қон-қонига сингсин, юртининг мардига айлансин. Алла айтинг, бу алалар гўдак қалбига эзгулик ҳисларини олиб кирсин. Алла айтинг...

Умида ЮСУПОВА,
Андижон вилояти
Булоқбоши туманидаги
3-мактаб ўқитувчиси

Бугун-эрта, кексаларимиз "йўғон чўзилиб, ингичка узиладиган" пайт келиб қолди, деб гап бошлайдиган бўлишади.

Бундай пайтда эса пишиқчилик мавсумида тайёрлаб қўйганимиз: турли тузламалар, ширин компотлар, мураббалар киши танасига қувват беради. Дармондориларга бой бўлган бундай консерваларни барча аёлларимиз ширин ва сифатли қилиб тайёрлайдилар.

Суратда: ўқитувчи, 4 нафар фарзанднинг онаси Раъно Халимбоева фарзандларига консерваланган сабзавотларнинг фойдаси ҳақида гапириб бермоқда.

КАДИ ЯХНАСИ

Ошқовокдан 0,5 килограммча олиб, уругини ажратиб, тивитларини кесиб ташлайсиз. Сўнгра уни гугурт қутисидек бўлакларга бўласиз. Ана шу маҳсулотни сутга солиб қайнатасиз, пишиш олдидан пича туз сепасиз. Пишиш муддати 25 минут. Сўнгра ошқовокни суддан лаганга оласиз, ҳавода совутгач, дастурхонга тортасиз.

Кади яхнасини қасқонга қўйиб, бугда пишириб, совутгач, сарийёғ ёки қаймоқ билан берсангиз, жуда тотли бўлади. Ушбу таом халқ медицинасида ошқозони огриган касалларга дори бўлади, ичак ва юрак-қон томир, сариқ касалликларига парҳез сифатида қўлланилган. Таркибида А витамини кўп бўлганлигидан ошқовок шабкўрлик касалига ҳам айни шифодир.

"МАСТОНА" ТОРТИ

Бу тортни тайёрлаш учун 3 дона тухум, 1/5 стакан шакар, 3 қошиқ асал, 8 ош қошиқ коньяк, 100 грамм сметана, 1 чой қошиқ сода, 200 грамм сарийёғ, 1,5 стакан ёнғоқ мағзи, 1 банка қуюлтирилган сут, 2 ярим стакан ун, 100 грамм плитка шоколад, ванилин керак бўлади.

Тайёрлаш усули: тухумни шакар билан кўпиртириб асал қўшилади, сўнг 3 қошиқ коньяк, сметана, сода, ванилин ва ун қўшиб хамир қорилади. 3 та кулча пиширилади. Коньякнинг қолган қисмини кулчаларга томизиб, устига крем суртилади. Сўнгра кулчаларни устма-уст қўйиб, энг устига қирилган шоколад сепилади. Торт 1 суткадан кейин ейилади.

Oshxona

БИНАФША

Кунлар исиб, кишининг қаҳрли кунлари ҳам охишлаб қолаётти. Ҳамманинг кунлига эзгулик, янги рух олиб киришга чоғланаётган баҳор остонада турибди. Баҳорнинг биринчи чечаклари ҳам кўз очишга чоғланмоқда. Баҳорнинг гул-чечаклари нафақат киши қалбига қувонч берувчи, кўзини яшнатувчи, балки доридармон ҳамдир.

Бинафшанинг асли исми "гули бинафша". У тоғларда ва дарахтларнинг остида усади. Бинафшанинг энг яхши навини Эльбурс тоғларидан, дарёлар қирғогидан топиш мумкин. Сафромёда ва ичакларга тулганиб қолганда яхши фойда қилади. Чанқоқни қолдиради, қон босимини пасайтириш хусусиятига эга, кучли истимани бартараф этади.

ОРАСТА БЎЛИНГ!

Уй шароитида дазмол қилиш учун дазмол тахтаси ва зарур ҳарорат ҳосил бўлганда ўзи ўчиб, яна кизийдиган, сув буғи пуркайдиган дазмоллар керак бўлади. Матолар ҳар хил бўлгани учун ҳар хил ҳароратда дазмолланади. Кимёвий тоалардан тўқилган матолар дазмолланаётганда дазмол қаттиқ қиздирилмаслиги, табиий ипак ва жун матоларга эса қаттиқ қиздирилиши керак, пахта ва зигир толасидан тайёрланган матолар намлаб ёки сув пуркаб, яхши қуритмай дазмолланади.

Жун ва ярим жун матолар намланган юпка оқ ма-

гули уйқу келтиради, яллиғланишни тузатади, бош оғриқ, йўтални қолдиради, нафас олиш йўлини, томоқни юмшатади. Пешобнинг қизиши ва куйдириб чиқишини йўқотади. Бу усимликни пешоб тутилиши касалига, дифтерияга, болалар бош оғриғига тавсия қиладилар. Икки грамм гули совуқ сув билан бир неча кун ичилса, сафрони йўқотади. Гулини туйиб, қандга аралаштириб ейилса, эски иситмани йўқотади. Бурнингизнинг ичи доимо қуриб юрса, гулини қайнатиб, сувини тортинг, қутуласиз. Гулини яллиғланган жойга, бош оғриғига боғланса даф қилади. Бундан ташқари, у кўз шамоллашига, пайни юмшатишга, қутир ва қичимага боғланса ҳам фойдалидир.

Бинафша ёғи мўй тўкилиши-

то(юпка сурп, икки қават доқа) устидан дазмолланади, шойи матоларни қуритиб ёки намлигида орқа томондан ёки пахта толасидан тўқилган юпка қуруқ мато қўйиб дазмолланади. Яхши қуриммаган кийимларнинг чоклари, қалин жойлари баъзан дазмоллашдан кейин ялтираб қолиши мумкин, уни йўқотиш учун ялтираган жойни хўллаб сиқиш, бир муддат буғ устида тутиб туриш, қуритиб, кейин орқа томондан юпка мато қўйиб дазмоллаш лозим. Ипак трикотаж кийим-кечаклар дазмолланмагани маъқул, агар зарур бўлса, тескари томондан ёки устига зигир толасидан тўқилган мато қўйиб, қаттиқ қизимаган дазмол билан дазмолланади.

("Хотин-қизлар энциклопедияси"дан олинди.)

Shifo

нинг олдини олади, пай ва бугинларни юмшатади, тирноқларни мустаҳкамлайди. Ҳаммомда терлагандан сўнг ундан уч грамм ичилса, нафас сиқилишини қолдиради. Болаларнинг куксига суркалса, қуруқ йўтални тезда бартараф қиладди.

Бинафша ёғини олиш учун 150 грамм бинафша гулини бир литр кунжут ёғига солиб қўясиз, уч-тўрт кундан кейин бинафша гулини сиқиб, ёғдан ажратиб оласиз. Урнига бошқа соласиз. Бу жараён кунжут ёғи бинафша гули рангига кирмагунча такрорланади. Ҳар бир навининг гулида қайт қилдирувчи модда бор. Бу хусусият томирларида кўпроқдир. Янги очилган бинафшанинг шираси кукйўтални ва болалар тумовини йўқ қиладди.

Ziynat

Қовоқлар ва кўз атрофи терисининг осилмаслиги ва ажин тушмаслиги, тери сўлиб қолмаслиги учун олдин суртилган туш, кремларни суюқроқ крем билан ёки пахтани сувга хўллаб артиб ташлаш, қовоқнинг устини ва остини дамланган чой билан артиб, қуритиш лозим. Қовоқнинг устига, кўзга суртиш учун махсус кремни бармоқлар билан кўзнинг ички бурчагидан ташқарисига қараб, остки қовоқни акс томонга қаратиб артилади.

Кўз милқлари яллиғланиши ва кўз олмасининг қизариши вита-

КЎЗЛАРНИ НАРВАРИНИ ҚИЛИШ

минлар етишмаслиги натижасида пайдо бўлиши мумкин. Баъзан газлар, буглар ёки тутун, турли хилдаги химиявий моддалар таъсири натижасида ҳам кўз қизариб, ачишиши мумкин. Бундай ҳолларда ишдан кейиноқ, шунингдек, кечқурун ювиниб бўлгандан сўнг кўзни физиологик эритма билан ювиш керак, доривор мойчечак даммаси билан ювса ҳам бўлади (бир чой қошиқ мойчечакни бир стакан қайноқ сувга солиб, дамлаб қўйилади).

Қовоқлар шишишига кўз таъсирланганда ишқалаш, химиявий моддалар таъсири ёки узоқ вақт тикилиб ишлаш натижасида кўзнинг чарчаши сабаб бўлади. Қовоқларнинг шишини қайтариш учун навбатма-навбат иссиқ ва совуқ компресс қилиш лозим. Бунинг учун 2 та ликопча ва 4 та юмалоқланган пахта олинади. Битта идишга суюлтирилган илиқ сут қўйилади, иккинчисига дамланган совуқ чой қўйилади. Дастлаб ярим дақиқа илиқ компресс қилинади, кейин бир дақиқа совуқ компресс қилинади, бу бир марта такрорланади.

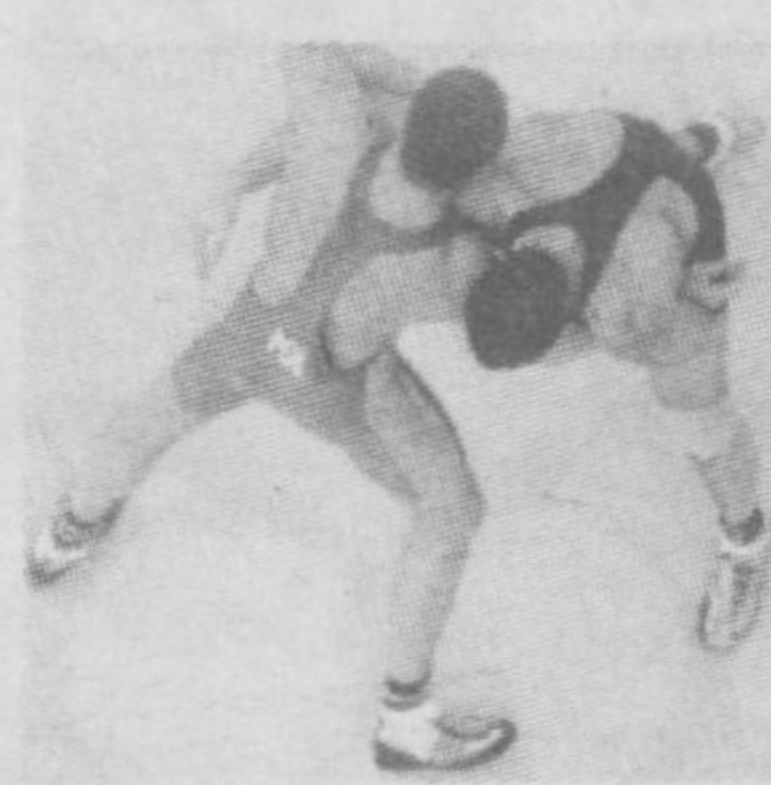
Юрак-қон томири касалликларидан, буйракда бирор касаллик бўлганда ҳам қовоқлар ости шишиб, узоқ вақтгача кетмай туради. Бундай ҳолларда албатта врачга учраб, маслаҳатлашиш керак.

Бугун пойтахтимиздаги "Юнусобод" спорт-соғломлаштириш мажмуида "Мустақиллик кубоги" V Халқаро турнирига старт берилади. Юнон-рум ва эркин кураш бўйича бешинчи бор ўтказилаётган ушбу нуфузли мусобақалар олдидан кеча "Олимпия шон-шухрати музейи"да журналистлар, ташкилотчилар ва қатнашчилар билан матбуот-конференцияси бўлиб ўтди.

Журналистларнинг саволларига Давлат спорт қўмитаси раиси Б.Махситовнинг, эркин кураш федерацияси президенти С.Абдувалиевнинг, Ўзбекистон спорт курашлари ассоциацияси президенти Ахрор Рўзиевнинг жавобларидан аён бўлдики,

ПОЛВОНЛАР ЯНА ГИЛАМДА

ҳозирга келиб мусобақаларни ташкил этиш, ўтказиш бўйича Ўзбекистон катта имкониятларга эга. Ўтган қисқа муддат ичида "Мустақиллик кубоги"га Гран-при мақоми берилишининг ўзи ҳам ушбу фикрни тасдиқлайди. Қолаверса, 150 дан ортиқ ФИЛА туркимидаги кураш мусобақалари ичида атиги 5 таси Гран-при мақомини олган бўлиб, халқаро спорт курашлари федерацияси президенти М.Эрцеган: "Тошкент

ФИЛА таянчига айланди", дея эътироф этишининг замирида юртимиздаги барқарорлик, спорт ривожига эътибор, соғлом авлод ҳақида ғамхўрликлар самарасини кўрамыз.

Матбуот анжуманида бугун бошланаётган мусобақаларда иштирок этиш учун 17 мамлакатдан 200 нафар курашчилар ташриф буюргани маълум қилинди.

Мусобақага меҳмон сифатида ташриф буюрган уч қара Олимпиада, етти марта жаҳон чемпиони А.Медвед,

таниқли мутахассис А.Карелин ва бошқалар "Мустақиллик кубоги" турнирини юксак баҳолаб, бу юртда спорт ривожланаётганини, буюк спортчилар етишиб чиқишига ишончларини изҳор этди.

Шунингдек, анжуманда V Халқаро турнирининг ташкилий жиҳатлари, спортчилар ва ишқибозлар учун яратилган шарт-шароитлар, мусобақаларнинг бориши ҳақида энг сўнгги ахборотлар борасида ҳам фикрлар ўртоқлашилди.

Мусобақалар ҳақида навбатдаги сонда батафсил танишасиз.

Ф.КАРИМОВ

Суратларни А.ЖУМАЕВ олган.

• Вилоят халқ таълими бошқармаси қошидаги болалар ва ўсмирлар шахмат-шашка спорт мактаби мураббийи Марат Жумаев Россиянинг Северск шаҳрида ўтказилган шахмат бўйича халқаро турнирда иштирок этди. 16 нафар шахматчи иштирок этган ушбу нуфузли мусобақада

ҳамшаҳримиз 12,5 очко тўплаб, бош соврин кубокни қўлга киритиб, халқаро гроссмейстерлик талабини бажарди.

Марат ўтган йили Линаресда илк бор бу талабни бажарган эди.

Кўп сонли спорт ишқибозлари номидан ҳамшаҳримизни унвон билан қизгин табриклаймиз.

• Самарқанд Давлат Университети Олийгоҳининг спорт саройида 1985-86 йилларда туғилган ўсмирлар ўртасида эркин кураш бўйича Сиеб тумани ҳокимияти соврини учун халқаро мусобақа бўлиб ўтди.

Мусобақада қўшни давлатлар Тожикистон, Қирғизистон ҳамда мамлакатимизнинг Сурхондарё, Жиззах, Тошкент вилояти, Бухоро, Навоий вилоятлари Қорақалпо-

"Милан" клуби ярим ҳимоячиси Фернандо Редондо март ойида майдонга қайтишини маълум қилди. Аргентиналик легионер Алберто Заккерони жамоасига 2000 йилнинг ёзида Мадриднинг «Реал» жамоасидан 16 млн доллар эвазига сотиб олинган эди. Редондо "Милан" клуби машқларида жароҳат олган эди. "Реал" жамоасидан "Милан"га ўтган

РЕДОНДОНИНГ ЖАРОҲАТИ БИТДИ

Редондо ҳали бирор марта ҳам майдонга тушгани йўқ. Ҳозирги пайтда эса оёғидан қилинган операция деярли битиб бўлди. Март ойи охирида Редондонинг "Милан" клуби ўйинида майдонга тушиши кўзда тутилмоқда.

"Реал" клубининг яна бир аъзоси Югославиялик ҳужумчи Перица Огенович жамоа мураббийидан уни қўйиб юборишини сўрамоқда. Бир йилдан буюн захирада ўтирган бу футболчи яшил майдонни соғинганини таъкидлаб ўтди.

гистон Республикаси ва Самарқанд вилояти маҳаллаларидан 180 дан ортиқ ёш курашчилар гиламга чикдилар.

Ғолибларга Сиеб тумани ҳокимияти томонидан медаллар қимматбаҳо совринлар ва фахрий ёрликлар топширилди.

Меҳмонлар Самарқанд шаҳрининг қадимий обидалари билан яқиндан танишдилар.

М.АХМЕДОВ

АВВАЛ ЎЗИДАН БОШЛАДИ

Албаниянинг "Тирана" футбол жамоаси тренери Микус Темосвари уч ой олдин ўз жамоасида машгулотларга кечикканлар учун қатъий жарима тизимини жорий қилган эди. Унга кўра, жариманинг миқдори ўйинчи нечоғли қадрлилигига қараб белгиланади. Машгулотлар жараёнида энг бебаҳо деб жаноб Темосвари ўзини

ҳисобласа ҳам ажаб эмас. У яқинда автомобиль ҳаракати туфайли машгулотга уч дақиқа кеч қолди. Ва ўзи жорий қилган интизомга биноан бош мураббий клуб идорасига томон йўл олди ҳамда вақтни ўтказмасдан, тезда ўзидан ҳар минутига 50 доллардан жарима тўлади.

В.БОЙМУРДОВ

THE US PEACE CORPS IN UZBEKISTAN

sends our warmest congratulations to all teachers and educators in Uzbekistan. During this year of the Mother and Child and on International Women's Day, we wish everyone health, happiness and success.

ҲУРМАТЛИ ЎЗБЕКИСТОН АЁЛЛАРИ, МЕҲРИБОН ЎҚИТУВЧИЛАР ВА МАОРИФ СОҲАСИНИНГ БИЛИМДОН ХОДИМЛАРИ!

Сизни Ўзбекистон Республикасидаги АҚШ Тинчлик Корпуси маъмурияти ва ходимлари "Оналар ва болалар" йили, ҳамда халқаро хотин-қизлар куни 8 Март билан чин қалбдан муборакбод этадилар. Сизга мустаҳкам соғлиқ, бахт-саодат ва омад тилаймиз.

Ўзбекистондаги АҚШ Тинчлик Корпуси маъмурияти.

Халқ таълими вазирлиги 2001 йилнинг 1 март куни бўлиб ўтган ўқувчилар столи ва стули ҳамда синф доскаси харид қилиш бўйича тендер ғолибларини

ЭЪЛОН ҚИЛАДИ:

Ўқувчилар столи ва стули бўйича:

"Файз-Барака" — Масъулияти чекланган жамият.

"Силвер-Глоба" — ЛТД ширкати.

"Халол-Пудрат" — Масъулияти чеклан-

ган жамият.

Синф доскаси бўйича:

"Файз-Барака" — Масъулияти чекланган жамият.

"Силвер-Глоба" — ЛТД ширкати.

Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирлиги раҳбарияти Гулистон давлат университетининг собиқ проректори

Маматкарим АБДУРАСУЛОВнинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Собир Раҳимов туманидаги 111-мактаб жамоаси шу мактабнинг рус тили фани ўқитувчиси Мария Муисевага умр йўлдоши

Борис МАЛЛАЕВ вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

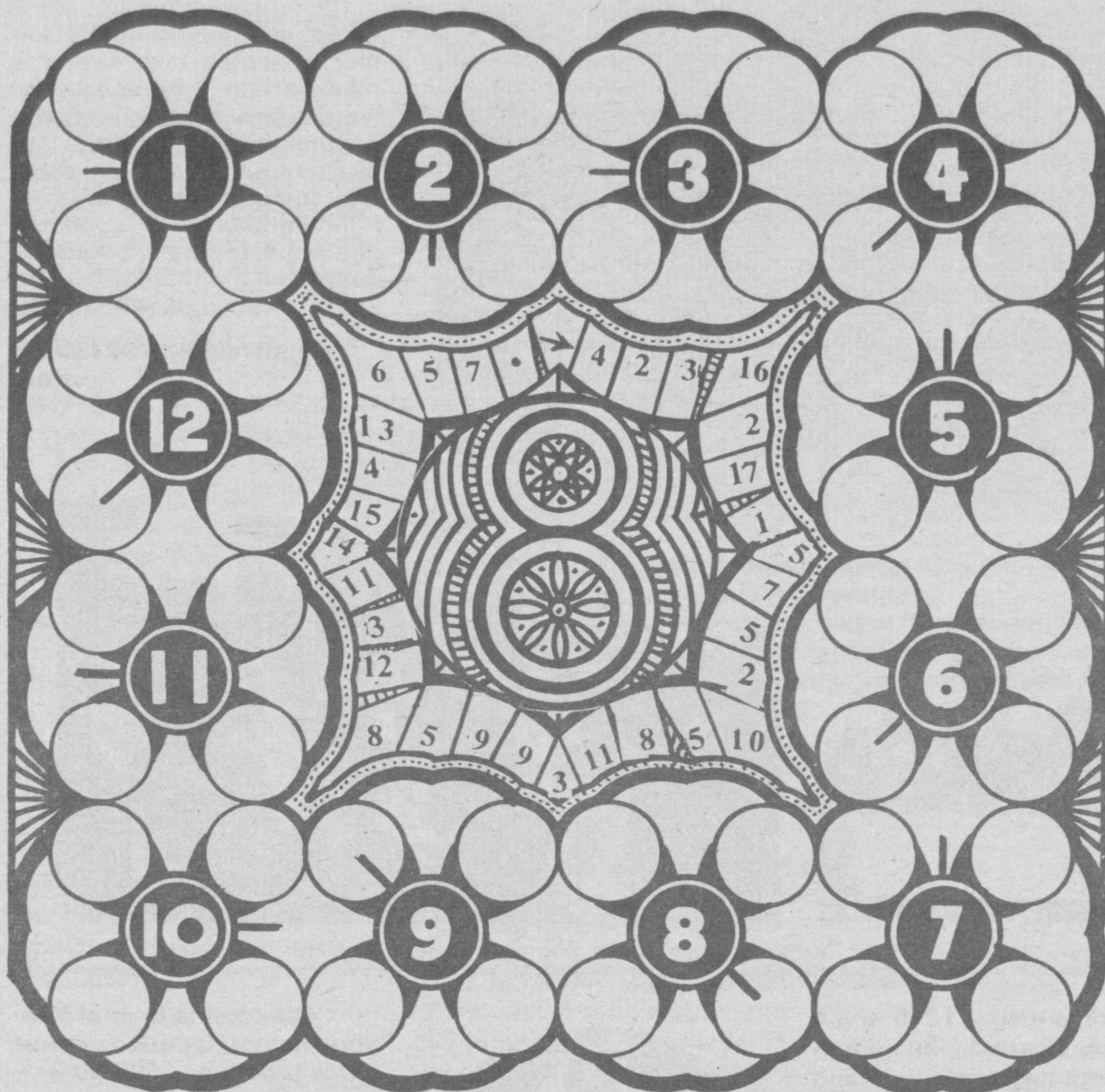
AYLANMA KROSSVORD

Belgilangan xonadan soat mili bo'yicha raqam atrofiga:

1. Buxorolik ustoz zardo'z ayol O'zbekiston qahramoni. 2. O'zbek xalq dostoni "Alpomish"ga vafodor, maftunkor ma'shuqa siymosi. 3. O'zbek xalq raqs kuyi. 4. Shoyi gazlama tolasini ishlab chiqaruvchi kasb egasi. 5. Xorazm vohasida mashhur bo'lgan xalq dostoni qahramoni. 6. Abdulla Qahhor qissalaridan biri. 7. Boburiylar sulolasiga mansub hikmdor Shoh Jahonning rafiqasi Mumtoz Mahal sharafiga bunyod etilgan Hindistonning noyob me'moriy obidasi. 8. Alisher Navoiyning "Sab'ai sayyor" dostonining birinchi hikoyasidagi vafodor, sadoqatli, oqila ayol siymosi. 9. Jahon sahnalarida o'zbek mumtoz qo'shiqlarini ijrosi bilan tanilgan, O'zbekiston xalq artisti. 10. Taniqli o'zbek shashkachisi. 11. "Suyunchi" filmida bosh qahramonni gavdalantirgan ustoz san'atkor, O'zbekiston xalq artisti. 12. Qimmatbaho sadaf, zeb-ziynat buyumi.

Muammonoma

Avvalo quyida ta'rif-

lanib raqamlarda ifodalangan so'zlarni topib ochqichni hal eting.

1. "Ayajonlarim" sahna asari qahramoni — 11, 8, 5, 6, 3.

2. Maqoldan: Ona bilan 1, 4, 9, 3 — gul bilan lola.

3. Abdurahmon Jomiy hikmatidan:

Faqat ona emas menga qimmat 13, 4, 15.

Uning martabasi bundan ham ziyod.

4. Insonlarga hamiyatli, ezgu ish — 14, 3, 12, 4, 1.

5. Go'dakni tarbi-

yalab ulg'aytiruvchi ayol — 16, 2, 3, 17, 2.

6. Ma'lum bir maqsadga erishishdagi tadbir — 10, 4, 7, 3.

Endi javoblar asosida shakl markazidagi raqamlarni harflar

bilan almashtirib muammonomani hal eting. Unda eng ulug' zotga mansub sharq xalq hikmatini bilib olasiz.

Foziljon ORIPOV tuzdi.

Gazetamizning shu yil 24 fevral sonida berilgan "Fizika" (chaynvord va muammonoma) test javoblari:

1. Fuko. 2. Ob'ektiv. 3. Vaterpas. 4. Spektr. 5. Richag. 6. Generator. 7. Refraktsiya. 8. Atom. 9. Mexanika. 10. Adapter. 11. Reostat. 12. Termostat. 13. Tok. 14. Katod. 15. Diod. 16. Domkrat. 17. Telegraf. 18. Fokus. 19. Stabilizator. 20. Reflektor. 21. Rotor. 22. Reduktor. 23. Rezonans. 24. Separator. 25. Radiator. 26. Rozetka. 27. Amplituda. 28. Antenna. 29. Akustika. 30. Aneroid. 31. Diffuziya. 32. Amper. 33. Ratsiya. 34. Arximed. 35. Dinamika. 36. Agregat. 37. Teplovoz. 38. Zaryad. 39. Dvigatel. 40. Lyumen. 41. Neytron. 42. Nasos. 43. Spektroskop. 44. Proton. 45. Negativ. 46. Vakuum. 47. Magnit. 48. Triod. 49. Detektor. 50. Radio. 51. Optika. 52. Aviatsiya. 53. Aylanma.

Muammonoma

Olimlar: 1. Beruniy. 2. Ibn Sino. 3. Al-Xorazmiy. 4. Orifov. 5. Faradey. 6. Kulon. 7. Ioffe. 8. Kyuri. 9. Nyuton. 10. Kurchatov. 11. Volta. 12. Ferml. 13. Rezerford. 14. Galiley. 15. Plank.

Tabiat o'z kiyimini o'zgartirdi. O'zining oq-qora libosini tashlab, yashil libosini kiyganiga ham hali ko'p vaqt bo'lgani yo'q. Bu yashil libos faqatgina bir hilqatga mos va yarashiqdir. Bu hilqatning nomi—Bahor. Bu ajoyib fasl insoniyatga yangi kun, yangi orzu, yangi tilak, qolaversa, yangi armonlar hadya etadi. Yaxshi gap yaxshi narsalarga, yaxshi niyatlarga aytilsa yarashadi. Bahor... Biroq, qaldirg'ochsiz bahorni tasavvur qilish mumkinmi? Yo'q, albatta. Bahorsiz qaldirg'och, qaldirg'ochsiz bahor... bo'lishi mumkin emas.

Bundan bir-ikki yil ilgari qishloqqa borganimda bir

**QALDIRFOCHIM,
KELA QOL...**

o'rtog'im o'zi guvoh bo'lgan bir voqeani hikoya qilib bergandi. Uning aytishicha, ularning bir qo'shnisi bor ekan. O'sha qo'shnisining 4-5 yoshlardagi o'g'li bir kuni onasiga xarxasha qilib qolibdi: "Ena, nima uchun ham soya miznikida qaldirg'och uyasi bor-u, biznikida yo'q?". Onasi bolaga bir og'iz biron narsa deya olmabdi. Sababi bir yil ilgari u ayol shiftdagi qaldirg'och uyasini olib tashlagan ekan, ayvonni iflos qilmasin, deb.

Keyingi yil esa...

Qaldirg'och qayerga in qurishni biladi. Qaldirg'och uyasini buzish—do'stga qilingan xiyonat degan gap. Yaxshi kishilar esa do'stlariga xiyonat qilmaydilar.

Insoniyatning do'sti hisoblanmish bu jonivorlar bir qanotida rizq-ro'z, bir qanotida baraka bilan keladi, deydi xalqimiz. Demak, qaldirg'och in qurgan xonadon rizq-ro'zli va barakali bo'ladi.

Sherali NISHONOV

Ma'rifat

ТАБСИ
ЭТУВЧИЛАР:

Ўзбекистон Халқ таълими вазири ўринбосари,
Ўзбекистон Олий ва ўрта махсус таълим вазири ўринбосари,
Таълим ва фан ходимлари касба уюшмаси Марказий Кўмитаси.

Бош муҳаррир:
Ҳалим САИДОВ

Таҳрир хайъати: Йўлдош АҲМЕДОВ, Жуманазар БЕКНАЗАРОВ, Икром БҲУРИБОЕВ, Шукур ЖОНБОЕВ, Фахриддин КАРИМОВ (масъул котиб), Қурбонбой МАТҚУРБОНОВ, Нўмонжон РАҲИМЖОНОВ, Йўлдош САИДЖОНОВ, Абдусамат РАҲИМОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Хулқар ТҲИМАНОВА, Саъдулла ҲАКИМОВ, Уткир ҲОШИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акционерлик компанияси босмахонаси.
Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси 41-уй

Рақам ва далиллар ҳаққонийлиги учун мақолалар муаллифлари масъулдирлар. Фойдаланилмаган мақолаларга жавоб қайтарилмайди. «Маърифат» дан материалларни кўчириб босиш таҳририят рухсати билан амалга оширилиши шарт.

МАНЗИЛИМИЗ: 700083, Тошкент, Матбуотчилар кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул котиб—136-56-42, хатлар ва оммавий ишлар бўлими—136-54-23.

Газета материаллари таҳририятда терилди
ИВМ компьютерида
Лилия БИНАШЕВА ва Малоҳат ТОШЕВА саҳифалади.

Навбатчи муҳаррир: Шарифа МАДРАҲИМОВА,
Навбатчи: Фарҳод ЭРДОШЕВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат Матбуот Кўмитасида № 20 рақам билан 12 июнь 1998 йил рўйхатга олинган.

ИНДЕКС: 149, 150.

Г-2217. Тиражи 38.105.

Г. 1 2 3 4 5 6

Ҳажми 4 босма табоқ.

Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А-3.

Босишга топшириш вақти — 20.00.

Топширилди — 20.00